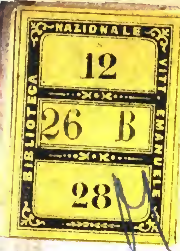
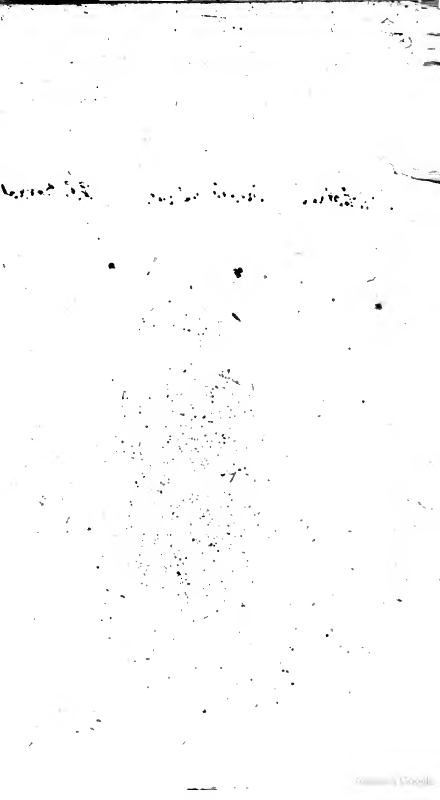

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
26 B
28

SOMNIA SAPIENTIS
PETRO FIRMIANO
Authore.

Tegendo reuelat veritas

LECTORI.

QVid in fronte hæres, Lector? num pudet vocari ad ſomnia, qui ſerijs paſci vel cupidus, vel aſſuetus? an tempori times? an pietati? vtrimque te ſecurum præſto. Librum hunc legiſſe non iactura temporis erit; ſed fœnus, ingenſque pietatis (quod maximè optandum) acceſſio. Quæ fides ſomnijs adhibenda ſit, Religio docet: plurima damnat, non pauca haberi vult pro oraculis; & quæcumque Liber iſte tibi exhibet, religiosè poſſe obſeruari fateberis, Lector, ſi legas. Sapientis quippè ſunt,

cuius non raró sopor eruditus, & vigilantium magister. Ne tamen aberrantis mentis inania quædam spectra esse existimes, scias velim sobriæ animæ cogitata tibi hîc proponi, splendidissimasque imagines, quas si intueris, tam certa, tam varia de rebus humanis percipies, vt nec inuideas Epimenidi, qui pręceptore somnio, feliciter iacens, si Græcis fides, vniuersam hausit philosophiam.

Argumentum dedit operi ex occasione charissimus mihi Hermias: viro huic amœnissimum ingenium, & etiam in serijs non indigna sapiente hilaritas. Scientiam suam aliquo labore emi amabat, non facilem ad nos venire, quoties pro-

ferre rogabatur quæ vel à libris, in quos multus erat, accepiſſet, vel à ſeipſo: ſibi namque doctor ſæpiſſimè eſt animus, nec alio ad plurima radio indiget, quàm ſuo, ſi habere ſe reflexus aduertat, neque vt i neglexerit. Quodcumque Hermias ſiue virtutum, ſiue vitiorum apud mortales videtat, id ſe ſomniaſſe aſſeuerans, gratiſſimis commentis ſuam ſic intexebat philoſophiam, vt in diſquirendâ veritate, opus nobis ſimul eſſet, & voluptas. Hoc cùm iterùm & tertiò feciſſet vir ſuauiſſimus, indéque amicorum qui mecum aderant, ſolers induſtria plurimam deduxiſſet ad formandos mores ſapientiam, placuit ludus;

communique ſuffragio rogatus Hermias, promiſit non ſibi magis: quàm nobis ſomniaturum in poſterum, & ex fide, quando ſic volebamus, nuntiaturum quodcumque per ſoporis viſa nox oſtenderet. Quod fuerat pollicitus, ſoluit. An benè dormierit vir ille, an ego qui ſomnia excepi, inani labore tempus abſumpſerim, dignus quem nemo requirat, ferat nemo, iudica Lector, & ſi opus eſt, faue.

SOMNIA SAPIENTIS.

SCENA DOLORIS.

PRIMVM SOMNIVM.

ITA ſæpè mœſtus eſt aër, vt denſiſſimò imbre humum verberet, & tamen ſolares radios non impediat: quid nouum igitur, ſi in exordium huius operis, omnibus ego placiturus, ita iam ex propoſito varius ſum, vt doloris ſcenam exhibens, riſum moueam?

Iam ſtellæ ad acceſſum ſolis languidiùs ſpargebant ignes ſuos, &

purioribus ſimulachris matutina ſub auroram ſomnia mortalium mentes ludebant, cùm rei ingentis ſpectaculum, aiebat Hermias, mihi per quietem oſtenſum eſt. Inter atras cupreſſus, taxoſque immanes, palatium ſurgebat, eâ arte conſpicuum vt terrorem incuteret intuenti. Ornatus qui exequiarum ſolet eſſe, non ſine ambitione triſtiſſimus: nam papauera, apium, cæteraſque herbas quibus functis parentare olim Religio erat, intertextis noctuis operi ſuo ſculptor inciderat, & mortis plurimâ imagine adeò funeſtauerat domum, vt niſi viuentium ſedem forma oſtenderet, ſepulchrum crederetur.

Arcendę voluptati titulus hic, cælatis in obuio marmore literis, propugnabat infauſtas fores, omni præſidio fortior, DOLORI SACRVM. Plurimę per ambitum ſtatuę erant; virorum pauciſſimæ, mulierum

numerus ingens, quæ maritorum iacturam non ferentes, crudeli manu ſibi mortem conſciuere, creditaſque, nec reuocatas à naturâ, [r] *proiecere animas*, vel conſtanti pietate acerbiſſimos fletus ad remota vſque fata prorogauere, vt chariſſimorum coniugum manes longiori pompâ proſequerentur.

Aditum duo ſigna ornauerant: hinc Porcia cibo ardenti mortem vrgebat, & quaſi ad guſtatos carbones horreret natura, in dubio vultu diuerſiſſimorum affectuum notæ micabant, vt ſcires mulieris eſſe ita mori properantis, vt tamen aduocatum funus non ſine pauore exciperet. Illinc ſub Reginæ lugentis amictu Artemiſia Mauſoli cineres admouebat ori ſuo, ſublatis ex mœrore oculis, ne in funebri paterâ iam breuem maritum, qualem nolebat, cogeretur aſpicere. In lethali palatio ampliſſimæ feneſtræ, frequenteſque; ſed

inutiles : nulla enim illarum patebat, ne per eam ſolis lumen admitteretur, vmbraſque diſcuteret quibus pretium fecerat odium vitæ, & doloris atrocitas.

Intromitti in illud nulli conceſſum niſi atrato; nam vt lætitia & riſus, ita & colores exulauerant : neque Iris ipſa ad ianuam, licet grauida fletibus : ſupplexque inter mœrentes admiſſa eſt, quòd

Curuata picto nuntiat nimbos ſinu.

Interim dum indignata virgo (nam illam ſpeciem referebat) ſuas repetit nubes, ſuamque Iunonem minatur, Hymenæus ex Iridis repulsâ cautior, viſus eſt illicò togam mutare ; in illam enim domum recipi ardebat, nec poterat multicolor, aut perfuſus odoribus. Lepidiſſimam fraudem adiuuit picea fax, quam pro tædâ nuptiali præferens etiam flere videbatur : neque voces deerant quæ veritatem adumbrarent, nunc in acutio-

rem ſonum elatæ, nunc tanquam deficiente naturâ, flebiles, & ad horrorem quandoque interciſæ ſilentio.

Admiſſo Hymenæo, tympanorum & tibiarum alacer ſonus, ſimul & ſaltantium voces audiri cœpere: mox arbores quotquot ominoſæ erant aptæque funeribus, in myrtum mutatæ (Veneri ſacra hæc arbos) & puer Cupido laureatus, cùm gratioribus litteris fores ornaſſet, tanquam victor doloris, effuſiſſimo riſu ſomnium ſoluit.

Hæc dicente nobis Hermia, omnes vnà ſilebamus, iucundiſſimi ſermonis voluptate ita affecti, vt nullus ne tuſſi quidem, aut manuum applauſu, quod plerumque fit, narrantem perturbaret. Vt autem loqui deſijt, primus Aſterius; nam & antiquior erat, & ſacrâ dignitate inſignis, in hunc modum exorſus eſt.

Dignum planè ſomnium tuum, ô

Hermia ! quod vigilans animus recoleret:neque enim ex illis eſt, quæ turbinum inſtar, non benè redditas rerum corporalium imagines miſcent, & à ratione deficiunt. Dormiſti ſapienter : ô vtinam labor alijs tam benè cedat, quàm tibi quies: ſed cuius ordinis putas viſum iſtud? nam & ſomnia, vaga licet & ſine lege errantia, optimus rerum diſtributor Ariſtoteles ordinauit, & ab eo ſuas quæque ſedes ſortita ſunt. Ad alia certè non referam, quæ ex diuerſarum qualitatum imperio quibus humanum corpus ſubiacet, ſuas omninò ſpecies mutuantia ſtatum corporis adumbrant; & medicis quandoque non modicum lumen conferunt, ſi de remedio in obſcurâ ægritudine dubitantibus, narrauerit æger ipſe quæ rerum ſpectra per quietem ſibi contingant : an præcipitia meditetur, an incendia ; an mitioribus ſimulachris aberrantem animam

ludat nox benignior; ſpemque faciat non inutili labore curari corpus, ex quo iam turbidum nihil cogitationum ſeges eſt, & ſomniorum materies.

Non vt te doceam, aut cæteros qui hîc adſunt, Hermia! ſed ne dedocear ego, repetam quæ à Philoſophis accepiſſe me memini. Æquum eſt, plurimas ex imaginibus illis quarum occurſu & contemplatione variatur mortalium ſopor, aſſignare temperamento: ſicut enim ex cuiuſque terræ genio, orbis regiones vel alimenta in vſus humanos benigniſſimæ præbent, vel crudeles venena in interitum generant, ac neceſſariâ ſterilitate quoſcumque colonos amouent; aurum creant, aut in viliori vim ſuam produnt: animantia quoque manſuetiora, aut ferociora ſortiuntur: nam & oues quaſdam ex ſui ſoli naturâ rabidas & intractabiles ſcimus, & leones

aliquos inueniri quibus suæ syluæ remissiorem iram indiderunt, quàm quæ cæteris insita est; ita hominibus varia sunt ex diuersâ corporum constitutione illa rerum simulachra quæ per soporem nobis objiciuntur.

Qui natiuis aquis veluti immersus est, alias vndas sæpissimè dormiens intuetur, & non rarò, aut inter nautas superat fluctus, aut inter pisces ipsos spirat quoque, quia ad illorum naturam accedens ex dominantis scilicet elementi lege, liquidiora fingit phantasmata, totusque fluit in somnijs. Alius ex aliâ corporis temperaturâ aut cum Dædalo sublimis in aëre volat, aut cum Encelado premitur, laboratque sub incubis, prout leuis humor sua tenuitate cerebrum iucundiùs versat, aut terrenus, grauisque, phantasiæ ad vtrumlibet pronæ pondus impingit. Aliquos incendio tradit suus calor,

non priùs à flammâ liberandos quàm euigilent: ita quippè à naturâ conditi sumus, vt nos ipsos magnâ ex parte, ex somnijs nosse contingat, & frequenter illæ species, quas delusi nobis facimus, non rectiùs cætera quàm pictorem suum adumbrent. Ab his, ô Hermia, haud ineptè, vt mihi videor, conijcio, non esse ex temperamento somnium tuum; nam tibi iucundissimo viro tot tristia, sepulchrales arbores, noctuæ, fletus, cæteraque huiusmodi vix contigerint. Ad illa meliùs reuocauero, quæ ex rerum quas vidimus recordatione ita emergunt, vt tamen obiectas non omnino eâdem ratione repræsentent, mixtis etiam quandoque mendacibus formis, quas æquali facilitate admittit humanus animus, vapore, benigno licet & necessario, laborans, nec iam suorum phantasmatum iudex, sed ignauus spectator.

Grande negotium dormienti, memoria infinitis propè figuris, quas hauſerunt ſenſus, referta, & ad leuiſſimam cauſam mobilis; ſic enim fit vt impellente, quod ab alimentis in caput aſſurgit, humido illo ſoporis parente, rerum imagines veluti rotet, reducatque imprudens, quas aut ſub recentioribus formis, aut ex affectu fortiùs in animo inſidentibus, longâ obliuione abſconderat: Sæpius tamen illa quieſcenti redeunt, quæ vigilantem benè aut male affecere; & ex præteriti ſenſu doloris, vt & gaudij, reſtat in animo illa variæ repræſentationis facilitas, vnde nobis vel triſtes obiectorum formæ occurunt, vel hilares, quæ collapſam voluptatem, inaniter licet, ad guſtum tamen dormientis gratiſſimo errore reſtituunt.

Non tu quidem mœſtus, ô Hermia! ſed ſatis tibi fuit, mœſta conſpexiſſe vt iniucundè ſomniares.

Neque hoc peculiare tibi aut nouum; fere quidquid ostendit dies, tragœda nox ludit. Non ea mihi est, nosti, quæ imperitis credulitas, qui ex nocturnarum imaginum obseruatione futuros euentus scrutantur: vates inepti, quibus oraculum sua mens cùm maximè delirat, neque lumen diuinius, quàm quod trepidis, & ad sua visa laborantibus, infuderit.

Pictus imaginibus, formisque fugacibus adstans
Morpheus, & varijs fingens noua vultibus ora.

Aliâ tamen ratione dicam, ô Hermia! vnde tibi palatium illud tot funestum imaginibus; vnde tot, verùm tam subitâ lætitiâ arentes lachrymæ, breuísque adeò desperatio, quæ ad Hymenæj latitantis aduentum tota in choreas soluta est.

Dolorem in spectaculum prodire, quoties aliquis ex viris illustrio-

ribus è vita decedit, ita certum eſt, ità tritum, vt nihil ſit iſta lachrymarum ſcenâ famoſius, aut communius. Sicut neſciente orbe interit pauper, ita turbulentiſſima eſt magnatum mors: aliquem enim efferri qui ſtirpe, prædijs, clientibus præcipuus fuit, maximus mortalium rumor, ac ſtrepentis familiæ ambitioſa lachrymarum materies. In cinerum reuerentiam nemo ex notis eſt qui ſolitos vultus gerat, induendi, vel inuito, quos ſimulatio componit, vt potentiorum exequias à popularibus ſecernat ſuſpiriorum ludus ille, & altioris fortunæ hoc ſaltem in vitæ exitu ſolatium ſit; aut etiam honos, quòd grandiore tumultu ſoluitur, & lugetur acerbiùs. Ita eſt, circà diuites adeò ſincerum nihil, vt & vitâ functos vrgeat adhuc quæ viuentes obſederat crudelis aſſentatio, & doloris frontem præferens, quaſi manes illis officijs demeritura,

demeritura, tacito risu funeribus illudat.

O iocularem mœstitiam! ô mimum funebrem, & fatuè serium! in hac acerrimi luctus necessitate (illum namque lege fortior mos imperat) qui ab amore lachrymas non habet, ad gratiosam tristitiam ita eruditur, vt sæpe ex testamento hilaris amicus, aut ab noua successione turgens hæres, molliùs gemat, quàm quos verus dolor conficit, & impressa gratis visceribus beneficiorum recordatio.

Aderat cum Anagnio, & Eusebio, tristissimus adhuc ex patris obitu Dyrcæus: ille gemitus damnari quos sincerissimos paterno funeri adhibuerat, non ferens; nihil crudelius, inquit, ô Asteri, quàm lachrymas, quæ ex acerbissimo animi motu defluunt, cumulare ludibrio. Nescis eas vocari à plerisque, & ab ipso Augustino sanguinem cordis, qui exire prorsus nequeat,

nisi vulnus aliquod viam fecerit? vbi nobilissimum cruorem aduertis, de plagâ ne dubita; quod integrum fuerat, telum aperuit. Non credis, quia non vides? & fluuiorum caput latet, quod tamen esse ex labentibus vndis scimus; cur ergo existimes flere illos absque dolore, qui lachrymis manant, cùm sua sit omnibus fluuiis origo, & humanis fletibus, quos tu improbas, quos tu irrides, nullum possit verius assignari principium.

Quidquid pluuiæ collegit grauis aër, terra recipit, & ideò tantum lutosa est, & viatoribus infida, quòd altius elementum suas illi vices ex necessitate impertit, neque patitur sub madente & fluido siccitatem suam seruare. Idem puta de animâ & corpore; prior illa luget, quàm istud: & quæ in imo, torrentium instar, impetu feruntur lachrymæ, vt ita inundarent,

ex alto ceciderunt. Ab ſua origine, fletus æſtima, Aſteri! illos, inquam, concipit anima, admittit corpus, & iſta quæ modò iacet aqua, paulò ante nubes fuit, maneretque vbi cogente dolore primùm denſata eſt, niſi pondus deduxiſſet.

Tuus me ſermo, fateor, non contriſtauit tantùm, ſed & læſit. Exiſtimas ergo neminem niſi lætum in alterius bona ſubſtitui, & ſucceſſionis commoda adeò lenire dolorem in amico, vt in ſignis totus ſit? Putas filium crudelem ex beneficio patris, quod nunquam fortiùs ſentitur, quàm cùm illo extincto non per partes, vt ſolebat, ſed totâ ſui effuſione in hæredem venit, vt nihil iam vltrà à parente vel cupidiſſimus exoptet.

Quod diuites ad propinquorum funus amplioribus lachrymis indulgeant quàm cæteri mortalium, non doloris adſcititij, vt tu ais,

fraus eſt, ſed humanitatis, cui à primâ ætate ſtuduerunt, argumentum: id enim fere quæque honeſtior fortuna habet, vt ex eâ ad alienos caſus molliores efficiamur, quorum ſenſum aut omnino impedit, aut tollit citò abiectioris vitæ aſperitas, & comparata in genus noſtrum quædam ex proprio incommodo ſæuities; nam qui pati conſueuit, vix libenter compatitur, quia totam quam habet miſerationem, ſibi impendit propiori humanitate, neque ſe miſero aliquem credit digniorem gemitibus.

Illud tibi ſi ſatis non erit, plura conijciam. In laborioſâ fortunâ quæ operum aſſiduitate conſtat, obtunditur facillimè illa diligendi ſuauitas, quæ poſt amicorum deceſſum apud diuites conſtantiùs perſeuerat; omnem quippe cæterarum rerum curam tollit potentior alimentorum ſollicitudo, timorque iuſtiſſimus ne otioſo mœ-

rori deditos paupertas conficiat. Non quid in amici funere amiserit diù pensat vir humilis; sed quid sibi, quid suspiranti familiæ desit, & perfunctoriè luget suos; quia ad alia vrgetur quæ in paupere tecto diuturnioris mœstitiæ potestatem non faciunt. Aratrum, serram, malleum promptissimos habet sui luctus solatores, & maximè confert ad medelam doloris negotiosa illa vitæ ratio, cuius nulla est apud opulentos consuetudo aut necessitas. Ita fit vt diuites qui affectibus humanis magis patent, vt dixi, etiam cùm admiserint, fidelius seruent, ostendantque diutius.

Præterea, ad fortunæ ictus, quos raros perferunt, delicatiores fieri ex longo vsu felicitatis facillimè concedes; & quid ergo mirum, si vbi flendum est, acriùs fleant, quàm quos ab ortu in cætera vitæ spatia damnauit sua conditio, vt nunquam desit calamitosis mali alicu-

ius societas, quęstuumq; materies?

Sed hæc scilicet sola sunt quæ diuitum largiores fletus excusant? Et ista alijs etiam cumulabo. Statim vt aliquis apud illos diem suum obiit, maximè si familiæ dominus fuerat, pluresque ad sui reuerentiam vel amicitiam compulerat potestate aut opibus, & bona in hæredem cadunt à quo eadem timeri, aut sperari oporteat. Ingens hominum reuerà concursus fit, Asteri! qui mœstâ facie, verbisque dolori consentientibus (vt par est) ad tristissimos lares accedunt, testaturi quàm condoleant, quàm ciuitas amiserit.

Inter tot lachrymas, quæ nouæ identidem, neque conuocatæ tamen adueniunt, fouetur familiæ luctus, & nouo vulnere recrudescit in dies functi memoria, quoties aliquis, aut ordinem morbi, vt moris est, importunus quæsitor sibi enarrari postulat, aut mortis ipsius

queritur immeritam neque expectatam acerbitatem. Nam contagiosus supra cætera dolor: illum in alijs vidisse, satis est vt tu sentias: sicut enim laborantes oculos qui conspicit oculus, læditur ipse, & necessitate quadam naturæ malum trahit, ita mœror visus mœrorem creat, & à lachrymis abstinere haud potest qui in domo ex supellectilis nouo horrore ipsi funeri simillimâ, tot fletus intuetur.

Ad cœmeteria nemo ferè nisi tristis accedit; nam quis læto animo conspiciat miserrimæ humanitatis non tantùm tristissima monumenta; sed plerumque proiectas reliquias. Funestiores sunt, Asteri! diuitum ædes, ad quas tot honestissimi viri in eumdem luctum consentientes, non nisi mœsta loquuturi conueniunt. Inter hæc quoque suum diem quisque cogitat, dum de alieno sic agitur, & mortalitatis necessariò fit planctus, atque

memoria, à quibus excitantur facillimè fletus illi, in quos non iniuriosè modò; ſed tamen ferociter inuectus es.

Miror te, cùm ipſe diues ſis, in eam fortunam ſic loqui; tuamque ſtirpem incuſare, quod non more vulgi, efferat mortuos ſuos; & ad digniora funera plus lachrymarum effundat, quàm ſolet ſtupida plebs, vbi ex illâ aliquis infeliciſſimam vitam exuit, mitiorem certe terram experturus, cùm ſub eâ extinctus iacebit, quàm cùm viuus calcauerat.

Quis deinceps ſub oculis tuis audeat mortuos lugere, quibus ideò lachrymas damus, quia non dare immanis quædam feritas eſt, nec aliter iuſta functis perſoluere vix poſſis, vrnâ licet pretioſiſſimâ amicos cineres excipias, laudeſque marmori inſculptæ immortale nomen tranſmittant ad poſteros? Effeciſti certè, Aſteri, tuis ſermonibus,

nibus, vt te durissimum lachrymarum interpretem fugiam, quoties ad memoriam charissimi patris instabunt gemitus, & oculi stillantes signa dabunt me percelli: Hæres sum, Asteri, hæres sum; sed ô viueret charissimus parens! illo frui mihi dulcius quàm auro, aut prædijs; diuitem esse me sine patre non censeo; cætera, vt volet fortuna, rapiat, patrem amisi.

Plura loqui obortæ lachrymæ suspirantem impedierunt, quas vt sisteret Asterius, mutato, mox repetiturus, argumento, asseruit non modicæ laudis eas lachrymas esse, quas non fingi omnes scirent: & plurimos inueniri, qui amicorum iacturam ferrent duriùs, quàm si acerba sors induxisset cæterorum penuriem. Christum ipsum, viso amici tumulo, non abstinuisse à fletibus; licet dubium sit, an quia mortuus erat, lugeretur, an quia in vitam reuocandus, nouoque sen-

ſurus experimento, functis quàm viuentibus eſſe feliciùs. Addidit & ſe quoque vix placari ad ſuorum funera, expertumque ſæpiſſimè, iniuſſas prodire lachrymas, nec facile retundi. Propè homines non eſſe qui flere nequirent, vbi caſus exigit humanitatis officia, & ſupra inhumanitatis nomen peccare, qui nollent. Neque philoſophos ipſos damnauiſſe ſenſum doloris, cui ſapiens, nolit licet, eſt obnoxius; ſed illum duntaxat triſtitiæ apparatum quæ arte procedit, ſuique famâ aduocat, inutilem ſolatorum turbam: Sineret ergo in eas lachrymas inuehi quæ theatris aptiores ſunt quàm funeribus, & ſcenam illam conſtituunt, quam, ſi pateretur, ampliori ſermone exhiberet audituris. Cùm non abnuiſſet, liberrimè Aſterius ſic proſequutus eſt quod incœperat.

Alieno gemitu delectari non ſemper eſt inhumanum: immò iu-

ſtiſſimam ſui cauſam ſæpiſſimè lætitia habet luctus ipſos, eóque plus quò videntur effuſiores. Negas? ô te lachrymarum ludibrio dignum, qui mœroris ſcurrilitatem nondum inter ludicra aduertis;ignaruſque quàm multiplici fabulâ faciles oculos ludat ſcenicus dolor,ad omnes aliorum fletus ſolueris, cùm major vtique eorum pars publico tripudio excipi debeat, digna planè non contemptu tantùm, ſed etiam cachinno ſapientis!

Viris præſtant,quis enim neſciat? eâ legendi arte mulieres, & frequentior apud illas ſpontaneæ mœſtitiæ vſus.in causâ eſt,cur amplior ſtatuarum pars quas ſomnians vidiſti, ô Hermia! ſexum hunc, non noſtrum expreſſerit: nam ad maritorum exceſſum, ita doctè fletum faciunt, vt & eas doloris præcepta hauſiſſe, & cæteris mortalibus dare poſſe, non immeritò

existimes. Viduo amore, dum adhuc cruda est separatio, nihil certè tristius : verùm sæpissimè contingit vt exhaustis ex necessario mœrore lachrymis, iam sicca mulier nouos fletus fingat, ne citò desijsse videatur, vbi longum tristitiæ argumentum casus dedit, aut recepta consuetudo misellam cogit non concessos à naturâ fletus ab arte mutuari.

Etsi indecens est, ô Asteri! intercepit Hermias, aliquem te adhuc differente loqui, dicam tamen : nemo vnquam te veriùs in dormientium imagines lusit, attigisti profectò somnium meum; sed si placet prosequere. Tum ille læto vultu, vt etiam mœstissimum Dyrcæum exhilararet.

Atra sors nobilem fœminam coniuge amisso in frigido toro iacere! huic fato priuatæ lachrymæ non sufficiunt; aduocandi affines, amici, vt videatur vrbis calami-

tas raptus vnius, quem forſitan viuum, ſi viduam & mercenarios excipias, nemo optabat. His teſtibus mulier variè furit, ne vnâ perſonâ videatur ſuam ſcenam ornauiſſe. Ex dolore immanem dicas; aliarum namque maritos viuere queritur; tempus ſupputat matrimonij, ſuamque vocat iniuriam, quòd feliciores coniuges in longæuo toro conſenuerint, ipſa verò infelix in ſolatium breues annos acceperit, menſes, dies. Quaſi incerta cui iraſci debeat, nunc in medicos atrox eſt, nunc in Deum, nunc in ſeipſam, quòd ſcilicet negligentem curam adhibuit languido; quòd facilem coëgit illis remediis ſubdi quæ afflictas vires non opportuno auxilio in deſperationem ſanitatis adduxerunt, ſuáque vi mortem feſtinauere, in quam lentiora ſubſidia feliciùs pugnaſſent, aut ſola etiam natura, quæ ſe vti ſolertiſſimè con-

ſueuit, ſuumque ingenium aduocat, vbi ars tot infamata erroribus, & noxiè audax, non porrigit ſua pocula; denique ſublato coniuge, importunè iterat nihil ſibi inter viuos ſupereſſe ſolatij; quod fatum reliquit, pœnam eſſe, non beneficium, tanquam ſuus illi maritus fuerit, quod cæteris Deus, Omne bonum.

Quæ primæ erumpunt lachrymæ, vt modò dicebam, ex vero fluunt, ideoque laudabiles quòd nemini imponant, quòd ritè fundantur, vt natura imperauit: has ſequitur per aliquot dies fletuum pompa, cellæ obſcuritas, ſolitudo quædam omnes admittens, vt fugientem fœminam, latitantemque ſoletur amicorum frequentia. Tunc in Solis iniuriam accenduntur faces, vt diurnæ luci videatur renunciauiſſe mulier, neque aliquid vltrà placere deſperatæ, quàm quod exaſperat lu-

gentem, questus fouet, aut functorum statum adumbrat. Intereà videas omnes ad interiorem cellæ partem tanquam ad aram procedere: qui ad officium primus accessit, eodem vestigio regressus, manu oculis admotâ, flebile nescio quid submurmurans cæteros inuitat ad simile obsequium. Longus suspirantium ordo, dum mulier immota in toro breuissimos singulorum sermones excipit, & rogata an valeat, an viuat, aut ad singulorum quæsita verboso dolore repetit suam cantilenam, aut in maioris luctus specimen, respondet gemitibus: vltrà mensem durant næniæ istæ: neque mœrori officit sua prolixitas; non finitur, nisi consenserint mos doloris arbiter, & Regina opinio.

Verùm quis Hymenæo subtilior? in medijs sæpè fletibus non visus aduenit, & secretâ noui coniugis

imagine adeò gemebundam ferit, vt antequam quod restat funeris amoueatur ab oculis, quæratur mente sponsus, sitque ratum matrimonium.

Intempestiuum amorem inter tot lachrymas inueniri si miraris, recordare ipsam Venerem ortum duxisse à fluctibus, ideóque dictam Aphrogeniam, quòd quæ post immanes pelagi motus, sedatis nondum vndis, spuma superfuit, Deam dedit. Aquas non odisse Cupidinem inde conijcias, quòd ab illis matrem habet. Quid apud Maronem quæris in constantissimâ (vt iurabat ipsa) fœmina.

Veteris vestigia flammæ.

Suas Didones fert etiam nostra ætas, quæ miserrimo Sychæo non ita fideles sunt, vt successorem tori Æneam timeant, aut velint auersari.

Sed neque hoc cogitet orba mu-

lier : certè ineptum eſt tandiu iacere in lectulo, & in ſe ſæuire, otio, fugâ, tenebris, diuinorum quoque abſtinentiâ (nam tunc temporis ad templum non itur) cùm iam dolor euanuit.

Iure iraſcimur tyranno illi, qui vexatæ tributis plebi laborem etiam imperauit, lege latâ vt ſinguli in domum regiam definitæ menſuræ vaſculum quoddam afferrent, quod niſi miſerorum ſudore impletum obnoxios poteſtati ciues non abſolueret. Huius certè ſæuitiæ pars eſt ille mos, quo iubente per menſem aut flet mulier, aut flentem imitata, improbè facit quod neque ſapienter ageret, ſi germanus ex affectu dolor, eâdem vi tempeſtatis quæ incipienti fuit, ad id vſque tempus prorogaretur. Quanta naturæ iniuria prolixior fletus! Illa enim hominum amantiſſima parens effecit, vt nemo poſſit valdè dolere, & diu : Et

immanem credi volumus, dum finitas lachrymas, circulo quodam mœroris reuocamus ad initium, & longo fletuum apparatu veluti probamus violentissimum aliquid durare potuisse.

Dum hæc ille loqueretur, cogitabam ego Christianam sanctitatem pollui eiusmodi lachrymis, neque licere orbe conuerso, tanquam adhuc staret antiqua gentilium superstitio, eâ mœstitiæ laruâ insultare funeribus: nec multò post, silente Asterio, quid mihi in mentem venisset his verbis aperui.

Apud infideles certè tristitiam fingi, non omninò indecorum videbatur, cùm & fictitios Deos colerent, neque à cultoribus profundi deberent lachrymæ; numinibus veriores. Apud illos omnia falsa; oracula, Auguria, Imperatorum vbi homines esse desierant, in Diuos consecratio:

quid mirum ſi & gemitus?

Quantâ dementiâ ad fun ctorum exequias conductæ mulieres non flebant modò, ſed vlulabant, haud referam: piget quippè narrare lamentatricum ordinatiſſimum furorem, quæ niſi dato ſigno non inſanirent. Vnum dicam quod ipſe vidi. Aſſeruantur adhuc pluribus in locis vrnæ veteres, quæ Romano more mortuorum reliquias per tot ſæcula intactas ad nos vſque pertulerunt. Cùm vnam ex illis, me præſente, vir quidam antiquitatis ſtudioſus aperuiſſet, miratus ſum phialas, & hæ vitreæ erant, ipſis cineribus admotas tanquam ad funebre obſequium. Quæ Religio, quis eâ in re ſuperſtitum fuiſſet aduerſus mortuos animus, non capiebam. Vacuæ erant, nec odores accepiſſe color ipſe monſtrabat, ſua enim vaſa quælibet aromata infuſcant atque inficiunt, nec impunè benè

olet quodcumque in hos vſus deſtinatur. Hærentem me & vaſa illa ſæpiùs, vt in ignotis fit, contrectantem non ſine voluptate aſpiciebat is in cuius ædes conceſſeram, viſurus quidquid antiquorum operum multo labore, nec minore felicitate collegerat. Tum ille: quot phialas vides, ô Firmiane! tot vaſa doloris credi voluit lachrymoſa antiquitas, diues aquæ, quam nunc parciſſimam ex poſterorum oculis vel teterrimæ calamitates eliciunt.

Magna olim amicorum impenſa, amici funus: dum corpus circumſtante plebe inter plorantium gemitus, votaque manes ad ferales rogos inuitantium, ſubiecto igne cremabatur, qui chariores homini fuerant, in amicitiæ pignus dabant igni quodcumque pretioſius in ſupellectile fuerat: miles enſem, mulier monilia, veſtes; &, ſi magis vrgeret dolor,

triſtiori obſequio etiam comas. Tanti erat mortuos demereri, vt & caluitio deturpatæ maximam inde laudem vſurparent, neque magis placerent ad rogos, quàm cùm formam amiſerant.

Soluto ignis officio; oculis, manu, ore legebant religioſos cineres amici: & ne lignorum reliquijs improuidè miſcerentur, eandem cũ illis vrnam habituri, quod hominis fuerat non ex colore tantùm, ſed etiam ex pondere & guſtu ſecernebant à cæteris. Putas hîc dolorem ſubſtitiſſe? maior inde lachrymarum vis, vt ampullis, quas hîc vides, ſtudioſiſſimè exceptas chariſſimo cineri ſuperponerent, & diſtractos fati ſæuitiâ amicos ſaltem fletus ſequerentur.

Cùm hæc ille dixiſſet: ô hiſtoriã ſimul & fabulam, inquio! quid enim verius; nam id te legiſſe non ambigo, ad mœroris oſtentationem eiuſmodi phialas in ſepulchra

comportatas fuisse: quid falsius, lachrymis plenas; cùm dolor in promptu non sit, vt arbitrarios fletus quoties postulatur, proferat: & tot aquis vix sufficeret ingens plorantium turba, quot quisque illorum affirmabat se dedisse mortuorum exequijs?

Quod ambitiose tanquam suum promebat fictitius mœror, hoc putei dabant, & mutuatus è fontibus latex, additis ex arte gemitibus, publicè audebat profiteri se lapsum ex oculis, vt crudelitatem fati solaretur officiosa illa in mortuos pietas, simulque crederetur immaturè raptos sui desiderium reliquisse: Si hoc vnus tantùm fecisset, illum procul dubio inter amentes numerauissent; sed quia Romæ laborantis istæ ineptiæ tunc erant, nec sapere licebat, sanitatis patrocinium erat, insanientium turba.

Idem certè apud nos error. Mo-

rem tolle, ex cuius imperio viduæ nobiles per menſes integros tenebricoſæ lugent, nulla audebit in hunc ludum doloris conuocare amicos, neque eâ fronte erit vt tandiù inter triſtia, gementi ſimilis, iaceat exceptura in lectulo per ordinem ſolatia ſingulorum. Sed nullo pudore fit quod probat conſuetudo, & in dignitatis argumentum vulgatur compoſitus dolor, tantoque apparatu ſtrepit, vt iure dicas mulierem ad mariti funus rem comicam agere, cùm vtique perſonam gerat, & in theatro lachrymas fundat.

Breuem certè ſolitudinem non ægrè conceſſerim nobilibus viduis; occultando dolori aptiſſima eſt, quem prodi, dum nouus adhuc magis obſtinatè audet rationem amouere, non eſt honeſtum. Paucos tum ex amicis acerrimi mœroris ſocios matrona habeat, illiſque, ſi opus eſt, adiutori-

bus vtatur in doloris leuamentum. Isti non spectatores erunt sed medici; & solatium lubenter tristitia admittet quod credetur simplicius. Lenito vtcunque dolore, cæteris etiam locus detur, ne abjectam nimij mœroris duritate vrbanitatem existiment. Sed hos iam æquiori vultu, nec iacens, ad solis conspectum matrona suscipiat: & se sapientem, se Christianam eâ oris sermonumque modestiâ profiteatur, vt iacturam fecisse agnoscas, coniugemque dilexisse; sed & paruisse necessitati, quæ superbè dolentes, reluctantesque ferit atrociùs.

Pietatem autem ex nimio luctu negligi, ingens culpa: neque enim à diuinis dispensat dolor, maximè immissus à Deo vt humana contemnas. Acceptâ calamitate sacris non interesse, vindictæ quædam species est, Deo exprobrantis suam sæuitiem, quòd flecti la-

chrymis

chrymis noluit, negantiſque ei cultum, qui petenti vxori maritum negauit; relictamque coegit ad gemitus. O viduam verè fractam! Ita toro eſt affixa, ita deficit, vt ſtare, vt ſcipione tremebundas tibias fulcire omninò nequeat, & ſi velis querulam vehementiori ſermone ad templum vrgere, antequam hanc lachrymarum ſcenam impleuerit menſtruus dolor, reſpondebit ſibi poteſtatem ereptam; motum in arbitrio non eſſe; expectandum tempus in quo dolor matureſcat, aſſuetoſque facibus oculos, ſolare lumen nondum ſatis pati poſſe.

Plurima quæ peccant eo in luctu mulieres prætereo, vt ad alia veniam. Coniugalem amorem nullâ re fortius probari exiſtimant quàm eiuſmodi lachrymis, quas ſi parcè effundant, oculata ſuſpirijſque incubans tot aduentantium turba, non amaſſe, non ſatis æſtimare

iacturam suam, statim vulgabit. Flendum ergo non modice: & illa maiori laude digna censetur, quæ veluti quædam altera ex fabulis Cyane in fontem versa, stratum primò, mox proximos quosque aut perfundit, aut mergit.

Aliquæ apud barbaras gentes mulieres, in ignem qui comburendis maritorum cadaueribus accensus est, se præcipites agunt, vt eodem fato vtantur, videanturque dilexisse quibus iungi vel in ipsâ flammâ exoptant. Sapientiores credis viduas nostras, quæ lachrymarum famâ probare ambiunt amorem suum? dabo distinctionem, tu iudica. Apud Indos incendio viduæ pereunt, apud nos naufragio volunt videri perijsse.

Turpiter etiam flere quæ tam improbè lugent, si placet argumentis demonstrabo. Quid ita in amisso coniuge deflet mulier? cur ad patris, cur ad matris funus mo-

destioribus lachrymis tingitur, & minore negotio, cessantibus amicis, ipsa sui doloris curatrix solatium admittit? At maritum perdidi, ais mulier, & præstat parentes amisisse. Illudne honestè & sine verecundiâ dixeris? Illos à naturâ accepisti, istum à te; sine illis esse sustines, sine quibus formari, nasci, ad istud vsque tempus perduci non potuisti? ô quàm durius separari à coniuge! voluptatem luges, an subsidium? nam vtrumque ab illo. Tori solitudinem si quereris, venis in suspicionem deliciarum: si te destitutam ais, nec sine coniuge satis validam, ad repellendas nascentis ex eius obitu inuidiæ, fortunæve iniurias, quis non videat istud lachrymarum officium tibi conferri non marito: & te furiosam effici non vi amoris, verùm deperditæ sortis quam tibi seruaturus erat, desiderio?

Prætereà videtur quæ tantoperè priorem maritum dilexit, alium facillimè posse optare; ad hoc enim tendit amatorium temperamentū, & natura suam iacturam pluris æstimans, quàm sinat morum grauitas, & laudabile pudicitiæ frigus. Quæ summè casta est mulier, non sine aliquo rubore fatetur se suum maritum vehementer amauisse, & licet absque crimine istum adhuc ignem foueat sinu suo, Vestarum tamen more prudentissimè occulit, non quia prohibitus, sed quia ignis est, nec decenter muliebris honos profitetur flammam suam. Quanto putas ardore flagrat illa, quæ mariti absentiam tormentum suum vocat; quæ tot acerbissimæ desperationis vocibus Æthneum quoddam inæcendium præfert, siquidem scintillas eiusmodi, tantamque fumi caliginem nisi ingens calor non emittit. Vasta profectò delitescit in illo

pectore ad nutriendum ignem materia; & quis credat viduā auersari posse omnes viros, quæ ad vnius contubernium, ne quid grauius dicam, tanto feruore succensa est?

Mihi nuper dicebat aliquis plurimas esse quæ ad insidias lugent, vt cùm ex fletibus apparuerit, quàm constāter, quàm tenerè amauerunt, nouo dignæ marito habeātur, & ita in hanc pedicam doloris incurrat imprudens aliquis procus, sui facilitatem amoris fortè luiturus prolixâ pœnitentiâ. Hanc certè lachrymarum vafritiem neque mihi facilè persuaserim, sicut neque viros inueniri qui anatum fluuialium more ad has aquas ab aucupe Cupidine capiantur. Stultè potiùs quam solerter illas mulieres flere existimē, quæ suos questus ita obstinatè protrahunt; leuissimi enim cerebri indiciū est iste dolor, siue ad veritatem, siue ad fabulam ducitur, & æqualis insaniæ vide-

tur, aut se cupere esse infelicem, aut ab alijs æstimari.

Si maritum sapienter amauit vidua, sapienter & doleat, iam enim ille in tuto est: exiuit huius vitæ miserias: vltimam hanc absentiam ex breuioribus alijs, quæ toties dulcissimam societatem non præuisæ interciderunt, prægustare mulier debuit. Cæterùm Christiana est, neque illam decet insanire, quia suus coniux vitam amisit redituram meliorem.

Ampliora dicere in hanc sententiam animus erat, cæterique expectabant; sed aduentans in funebri veste Theodorus, ad breuitatem compulit. Mirum fuit quòd vultus cum veste pugnabat; nam solitò hilarior videbatur, & lugubria indutus, ad risum inuitabat. Cùm hoc ego primus notassem: scis quid in mentem venerit, inquam, ô Theodore? Non vnus homo es, aut certè Chymeræ si-

milis, quæ leonis rictu, & serpentis caudâ à seipsâ dissentiebat. Verùm loquere; nam ni fallor referenda attulisti. Tum ille: cur ita diuersus sim, & sub lætiori vultu vestis lugeat, nemo vestrum dixerit:antithesim tamen illam, prælium illud, non verborum, sed rerum, nullus cùm explicuero mirabitur, neque me ineptum oratorem existimabit, qui hanc in me figuram silens expressi.

Hyppiam virum nobilem, & bellicâ etiam virtute notissimum, scitis in mediâ ætate, dum apud exteros famam quærit, diem suum obijsse. Nondũ trigesimus effluxit dies ex quo tristissimum nuntium, fulguris instar, improuiso ictu Flaminiam vxorem non perculit tantùm, sed penè exanimauit. Quid apud amicos mentiar? rem aperiã. Virum suum nescio quâ animi diffidentiâ non oderat quidem Flaminia, sed frigidè amabat. Multùm

ad communionis non ſpontaneæ ægritudinem, quòd ex illo nullos ſuſceperat liberos, quibus mitigari poſſet neceſſaria illa, & niſi mors intercederet, in multos annos duratura ſocietas. Malè diligi ab vxore adeò Hyppias non tulit, vt ſua illi domus durior eſſet quocunque exilio, & abeundi conſilia, in dies triſtior, meditaretur. Vicit tandem impatientia virum: exceſſit Galliâ; quæſiturus in alieno ſolo quod ſua illi ſors in patriâ negauerat: nec infeliciter aliquandiù inter fœderata arma verſatus, aëris intemperie, nouus in eâ regione homo, inter inutiles, diſſentienteſque medicos paulò pòſt extinctus eſt.

Extemplò nuntius deſtinatur ad Flaminiam qui coniugis primùm inualetudinem, mox periculum, fatum denique ex ægritudine diceret. Illo aduentante Flaminia parandis quibuſdam choreis (nam

Baccha-

Bacchanalia instabant) intenta erat: & quâ venustate ad fidium concentum vestigia flecteret, discebat à musico. Vt lepidissimè saltantem nuntius aduertit, dissimulato dolore cogitabat quàm tristia afferret molestissimus tripudij perturbator, & tacitè mulierem miserabatur, quæ præcipitanda in acerbissimos gemitus, eâ mentis alacritate mox futurum dolorem acuebat. Finitâ saltatione, tremens accedit ad viduam, & se quædam afferre significauit, quæ solitudo meliùs exciperet; neque enim audiri debere à cæteris, & ita imperasse qui miserant.

Mox vt in proximo conclaui solus adfuit cum muliere, rem illi pandit ex ordine: ad morbum moueri visa est, ad periculum dubitauit oculus an fleret, ad mortem aliquot lachrymas fudit, stupente nuntio, quòd ipse matronâ tristior, in fletus solueretur. Mox

obfirmato vultu, ad illum Flaminia: Et nemini quæſo dixeris. Scis Bacchanalia inſtare, inſtruitur publica ſaltatio, vt vides, cuius ego pars nobilior: iam ad hoc paratæ ſunt veſtes, vt Orphei fabulam ſcenæ cum tot viris mulieres referamus; & me, ſi placet, ô homo! proximis diebus videbis Euridicen. Subſtitit ille, & inter flentem iratumque medius, promiſit tamen nulli ſe dicturum ad id vſque tempus quod celari voluerat.

Non multò poſt cùm tranſiſſent lætitiæ dies, publicè Flaminiam admonuit ſortis ſuæ: quantis illa clamoribus exceperit illud nuntium, quantos ſingultus ab imo pectore mulier expreſſerit, nemo referat. Quid plura? colore mutato inter ancillarum manus collapſa vires amiſerat, & mori videbatur: deficientem compoſitus ſubitâ diligentiâ lectulus accepit; & quia, niſi cum menſe non vult finire la-

chrymas miserabilis mulier, iacet adhuc, expectans donec noua luna admoneat satis datum gemitibus.

Comœdiâ hac frui quia non poteram nisi pullatus (nam aliter non licet) vestem hanc sumpsi quæ toto colore dissentit ab animo. Quandiù gementi matronæ adfui, ex reuerentiâ risum tenui, quem nunc nisi inter amicos soluo, coactus nec iam custodiæ patiens, ventrem, credo, disrumpet.

Dum omnes idolum doloris rident, facilesque eorum fletus qui humanitatis prodigi non debitas lachrymas fundunt, & vero affectu mouentur ad ineptissimum spectaculum: venit in mentem quod de Tibulla Sempronij nepte legeram. Hæc mulier opibus felix, verùm sex filijs maximæ spei, multò clarior, cùm omnes in floridâ ætate improuiso fato amisisset, dolore victa mori decreuit. Nobilem fœminam non decebat ignobilis

interitus : vt doleret, vt mater eſſet, vrbem totam voluit ſcire, extructo publicè monumento in quo viua conderetur. Tot ſine dubio ſpectatores adhibebat ſuo funeri mulier vt aliquis prohiberet : ſed in ſpeciem furioſæ (nam quis credat ſibi ipſi viuas exequias ornare voluiſſe ? ſtupens populus conſenſit, vt tumulo incluſam, & frigidos chariſſimorum pignorum cineres, quaſi poſſet priſtino calori reſtituere, fouentem ſinu ſuo, dira fames necaret. Ad immanis fati memoriam titulus marmori additus qui hæc legentibus proponeret.

Plutoni, Proſerpinæ, Cerbero, damnatam
Dedo animam : Viuam hoc me conde
Monumento : quietem poſteri non inuideant.

Ad hiſtoriam miratus & ipſe Hermias, niſi te narrante, inquit, non crederem, ô Firmiane ! eo

vſque proceſſiſſe doloris inſaniam: ſed ni fallor mulier iſta citò doluit ſe nimis doluiſſe, & officioſo ſacrilegio ſepulchrum illud violauiſſet quiſquis viuam adhuc, & iam tenebrarum pertæſam auulſiſſet à mortuis. Sed ô dignam cui interitum attulerit ars ſua, & oſtenſus plebi dolor, quem latere, quiſquis verè dolet, optat. Fleant quantùm voluerint noſtræ ætatis mulieres, ſemper Tibulla vincet; nunquam grandiori ſcenâ luſit dolor: infelix quod Romam facilem habuit, & petenti conceſſum eſt quod timebat.

Apud oculatos iudices, anxia nimis ac negotioſa ſceleris purgatio, ipſiuſmet indicium eſt; innocentis enim ſuâ causâ ſiſi minor cura, pacatiorque de exitu litis expectatio, & ipsâ agendi fiduciâ probari non malè putatur integritas conſcientiæ. Libenter dicam; & nimius mihi

dolor ſuſpectus eſt: facillimè verum credam, ſi nihil oſtenti habebit, tragœdijſque ſimile; ſi in vitam non erit contumelioſus; ſi patienter illam feret, nec ad citiorem interitum ferrum poſcet, aut laqueos. Naturæ lege quiſque ſibi quàm alteri coniunctior eſt, & hæc quæ nobiſcum naſcitur, ad extremam vſque diem inconcuſſa manet charitas: putem ergo ex alieni funeris dolore hunc vitæ amorem deperdi, qui in ærumnoſa quaque fortunâ, ipſiſque facinoroſorum crucibus emicat adhuc, neque cedit ſupplicijs? Nullus eſt, niſi dolor mentem excuſſerit, qui ſincerè velit mori, vt extinctis neque iam opis noſtræ egentibus, præbeat inutilem comitatum. Itaque cùm orbata viro mulier ſe vitam odiſſe inclamat, cùm ſe dicit miſeram quòd ſola remanſerit, neque liceat properare ſuam mortem, aut menti-

tur, aut ſtulta eſt.

Vna aliquando querebatur omnem ſibi vim inferendi poteſtatem ereptam ab amicis; nam ad furioſas mulieris voces, ne in ſe auderet, omnes cultros ſubmouerat credula familiarium pietas. Inter hæc fortuitò adfuit malignus puer, qui necem optanti fœminæ, & ſæpiùs gladium fruſtrà poſtulanti, vltrò obtulit, vt ſi tantoperè cupiebat vmbræ mariti miſceri ſuam vmbram, non dilatâ morte feſtinaret ad coniugem. Quid ad hæc feciſſe illam putas? Irata gladium retorſit in puerum, & nouo dolore inſaniens queſta eſt, quòd arma in manus darentur, quæ negari, humanum erat; quòd faſtidio cæteris eſſet ſua vita; quòd hæredes expectatæ dudum ſucceſſioni acerbè inhiarent; iurauitque ſe omnibus quibus poſſet modis, dies ſuos prorogaturam in eorum malum, qui mi-

nistro puero vsi, periculum necis fecerant.

Non ita flent, quæ ex animo; modestior per omnia veritas. Quæ ab arte est mœstitia, imitatione furoris fidem quærit, quâ meretur destitui, dum grandioribus indicijs probari ambit, quàm quæ factus ad naturam dolor habere consueuit. Longe abest à mœrore solemnis mœror. Vbi tot cerimoniæ, crede mihi, dies festus est.

Per id tempus occubuerat eximij meriti vir, & secundæ à Regibus nobilitatis, Turitius: & quia ad solatium destitutæ vxoris sæpè me vocatum fuisse omnes sciebant, postulauit Asterius, quomodo hanc illa ærumnam accepisset; nam plurima, nec certa, de eâ re loquax fama vulgauerat. Gratissimum mihi fuit ea enarrare quæ taceri vix poterant absque virtutis iniuriâ, & in fœmi-

nâ principe non quæſiti fletus exemplum proponere. Sed quia, inquam, viſa eſt aliquibus altiùs ingemuiſſe quàm ſua poſtulabat calamitas, ab ſublati coniugis dotibus facillimè efficiam, vt effuſiſſimas lachrymas haud æquales damno exiſtimetis.

Abſolutus princeps, naturæ opus ingens, & multi temporis labor: id tamen ille Turritius fuit, ita in bellum genitus, vt generoſiorem alterum, aut prudentiorem non tulerit ſua ætas; ita deditus pietati, vt inter acerrimos familiæ motus, fluctuſque militares, ad quos vel genio honoris, vel negotiorum multiplici ſorte adactus eſt, Religio emineret.

Adoleſcens celebre apud Batauos armorum tyrocinium poſuit, ſpe quam vel à cunis propè fecerat, ſuáque ætate grandior; & procedentibus annis, ſtatim vt in

virum creuit, non ſuis tantùm reuerendus; ſed & hoſti, qui in eo ſumma omnia mirabatur, ſæpè humaniſſimum expertus, dignumque à quo vinci optarent quicumque non habuiſſent fortunam propitiam. Nullus enim armorum dux in illâ regione aut feliciùs pugnauit, aut ſobriè magis victoriâ vſus eſt, ita potens ſui, vt niſi ad arbitrium non ferociret, animumque quem in pugnâ vehementiſſimum habuerat, mox ciuili conſortio redditus, omninò poſuiſſe videretur.

Suus olim pater nouitate erroris illectus defecerat ab Eccleſiâ, & quandiù Turritius putauit ſe paternos ritus retinere, inoffenſo Deo poſſe, nemo ardentius ſectam illam aut profeſſus, aut tutatus eſt; ſed ſagacitate ingenij, & erudítiſſimorum virorum congreſſu ſtatim vt fraudem detexit, tanto affectu agnitam veritatem coluit, vt ne-

gleĉtâ fortunâ ſtipendijſque ingetibus, eam publicè amplectèretur, alijſque proponeret.

Catholicus ad maiora certamina vocatur, & in ſuſceptæ fidei exercitationem, pro hoſte ipſam quam deſpexerat fortunam habuit, eoúſque iniuriarum ſuarum memorem, vt iratam placare, niſi ſatiatam malis non potuerit.

Dum illa ſæuit in Gallijs, inuitatus à Pontifice, vt Eccleſiaſticis copijs præficeretur, ſuæ virtutis ſpectaculo totam Italiam impleuit; nam regio prope honore vbique exceptus, non ſibi maior viſus eſt; ſed manifeſtior, eáque morum ſuauitate dignitatem temperauit quæ omnem inuidiam amoueret.

Compoſitis ex inſperato rebus in Italiâ, dum ſuas hîc variâ prudentiâ inſtaurare nititur, in nouos turbines delapſus à ſe nunquam diſceſſit. Idem animus, idem vultus

qui in proſperis; infelix ita felicitatem optauit, vt aut lentam expectare quietus poſſet, aut temnere auerſam; æquali ſemper per omnia robore, neque vnquam amicorum ſolatio, vel temporum curſu egens vt mala toleranter ſuſciperet. Quin & ſæpè riſit ſuam calamitatem, & fortunæ ludum, ſuum fecit; ex virtute, non ex rerum ſucceſſu hilaris, & in Deum etiam, per tot familiæ clades quas beneficia vocare ſolitus erat, quàm antè propenſior. Inſtar prodigij fuit quod referam; cùm in deterius irent domeſtica negotia, & ipſe interceptâ libertate, aliquid etiam eo malo durius non metueret quidem; ſed expectaret: teſtem ſuæ alacritatis Deum eſſe voluit, & voto emiſſo, ſacellum lætitiæ Parenti Mariæ nuncupauit, ſuis ſumptibus mitiori tempore, ſi ita Chriſtus annueret, excitandum, vt pro ſigno poſteris ſo-

ret, quàm libenter Numini accedens, libertatis iacturam, cæteraque aduersa eo disponente pateretur. Liber postea, ductisque eodem animo per aliquot annos non mollioribus negotijs, sibi demùm ex merito fortunam Turritius conciliauit. In aulam receptus ita volens hæreditario principatu cessit, vt acceptis à Rege nobilibus prædijs, etiam latiùs diues esset atque securiùs, mediam scilicet Galliam, non litigiosos, vt anteà, fines, aut laborantem sub hostium metu potestatem habiturus pro custodia. In secretiora deinde consilia vocatus, ostendit non luce magis quàm synceritate ingenij, quanto regiæ authoritatis, & securitatis publicæ detrimento tandiù abfuisset. Aulæ dicebatur bonus genius, illoque auidè fruebatur Gallia, quia tardè, & negotiorum variæ implicationes eiusmodi virum maximè requirebant, qui

imperturbatâ ſapientiâ, animique magnitudine tot valeret nodos ſoluere, qui aliâ manu diuelli vix poterant, aut omninò amputari. Ita Regis bonum amabat, vt & plebis: priuati commodi ad honoris normam, non mancipium, ſed dominus; vt hoſtium, ſic & opum domitor, quas niſi effundendas non optabat.

Mirum eſt, ab eo Regi tum gratioſo nihil timuiſſe ſuſpicioſiſſimum vulgus; expectaſſe autem ea omnia quæ publicam felicitatem conſtituunt. Nullius cupiditatis labe maculauit gloriam ſuam; omnia in eo perficiebant vno veſtigio incedentes, prudentia & integritas. Vbi inter domeſticos agebat, nihil illo humanius; rarò imperabat quæ rogari ſaluâ dignitate poterant; cum humilibus amicis, non cum ſubditis, verſari Principem putares, adeò officiosè accipiebat

officia , aut etiam poſtulabat.

Quàm chara autem illi Leonora vxor fuerit, & ipſa clariſſimo ſanguine orta, inde agnoſcas, quòd ſuperſtitem illam cupiebat; quòd ſecretorũ omnium conſciam ſemper habuit; quòd qui ſibi acerbiſſimos caſus non timeret, dilectiſſimæ tamen coniugi vel leuiſſima quæque mala metuere, non exiſtimabat armorum probrum, aut virilis fortitudinis iniuriam. Decem ex eâ liberos ſuſcepit, ita partitâ in ambos ſexus familiâ, vt natos natarum numerus ęquet; in omnibus eadem omnino virtutis ſpes, germenque honoris. Maſculos iam commendat ſuus ador, & maiora ſpirans animus quàm quæ priuatorum ſtudia eſſe ſoleant; totus in illis pater eſt, tota generoſæ ſtirpis maieſtas. Sua virgines modeſtia ornat, móreſque adeò compoſiti, vt in exemplar editas putes, ita feliciter ſapientiſſimam matrem referunt.

In mariti funere tot certè argumenta doloris vxor habuit, quot ille ingentia merita prætulit, quot Heroum publicas dotes, quas in eum, ad sæculi nostri stuporem dicam an decus? liberalissima manu natura congesserat. Nam eiusmodi viro priuari, quid aliud quàm orbari virtutibus?

Adde animorum concordiam, adde & calamitatum societatem, ingens amicitiæ vinculum, ipsâque morũ similitudine sæpè tenacius: Quantùm enim ad amorem confert eodem fulmine afflatos sua miscuisse solatia, simulque deiectos à fortunâ communibus votis in vnam spem incubuisse?

Nihil autem putas eâ in ætate obijsse Turritium, quæ valentior cæteris, ad maxima quæque negotia vires sufficit; eo tempore quo genio illo maximè indigebat Gallia, intestinis dissidijs à se miserabiliter discedens, & fastidio ministe-

rij

rij, ſibi quàm hoſti nocentior; eo denique Regis fauore, qui familiam tot exhauſtam pace, bellóque ſumptibus, nouis incrementis au-ɛturus erat, ſi illo diutius frui maturatum funus ſiuiſſet. Magna doloris cauſa, vir fortis præcipiti fato ſublatus, deſtitutum optimis conſilijs regnum, felicitas occidens, cùm naſcitur.

Quo autem modo in vnius caſu tot conglobatas afflictationes Leonoram tuliſſe exiſtimas? vehementer certè conſtanterque doluit; neque enim vulgari fletu, & citò finituris gemitibus tantus vir lugendus erat. Eſt etiam aliquando lachrymis ex ſuâ vaſtitate, & perennitate dignitas, & æquitatis iuſtiſſimus ordo cenſetur, amiſſę rei pretium teſtari, ſolatij tarditate.

In eo tamen luctu nihil admiſſum eſt quod erubeſceret ratio, aut Chriſtiana pietas improbaret; non dirus clamor, non acerbis queſti-

bus ad adſtantium tædium verberatus aër latentis impotentiæ ſignum dedit. Vt ingentia quædam flumina nullo aquarum tumultu voluuntur in oceanum, placidiſſimum olei curſum imitata, ſic eâ fletuum largitate manauit Leonorę vberrimus dolor, vt propè vocalis non eſſet; alta quies cadentes lachrymas comitata eſt, & ſi leniſſima ſuſpiria condonaueris, quæ interdùm premente mœrore laxabat anhelum pectus, aurora ipſa matutinum rorem non ſtillat maiore ſilentio.

Non lucem, non cibos, non ſocietatem auerſata eſt, ſui cæterorumque mortalium hoſtis: & licet ex genio doloris turbam importunè ſolatia ingerentem declinaret; amabat tamen cum illis verſari, qui diuinis colloquijs mulcebant gemitus, & æternorum æſtimatione minuebant breuiſſimæ felicitatis pretium, quæ hîc, inter tot aduerſa vix

purè & ad arbitrium emergens fulguris instar, statim perit vt nata est. Nunquam maior de egenis sollicitudo fuit quàm cum cæterarum rerum oblita videbatur: quod de vestium, quod de dignitatis curâ detraxerat, Deo dabat. Ad dolorem creuit pietas. Absentem maritum, vt sæpius ab illâ audiui, leuissimâ noxâ, etiamsi potestas concederetur, sibi reddi minimè optasset; exanimem namque, quia sic ferebat prouidentia, amabat in tumulo; & renitente naturâ horrenteque, quod hominis est, lubens tamen, seque fortior, amplectebatur lachrymarum materiem.

Illas ita effudisse non constantiæ labes fuit, sed amarissimæ pietatis officium, & coniugalis amoris validissima lex, cui certè nemo obtrectet, nisi qui hominem abiecit, vt inter feras percenseatur, aut rupes. Nobilissimum Principem, quod mihi certe multùm dolet, ipse

non vidi; ſed ex plurimorum teſtimonio, qui eum propiùs nouêre, famæque ipſius integritate illud certiſſimè didici, dignum omnino fuiſſe, qui tantæ vxori olim traditus, tantis poſt obitum ſuſpirijs ab ipſâ ploraretur.

Huc vſque Anagnius ex modeſtiâ ſiluerat; ſed cùm de viris mentionem iniecisſet, qui & ipſi aliquando ineptiſſimè dolent, inuitatus à cæteris, ſic in eos inuehi cœpit. Viriliter viros peccare quamuis lex prohibeat, ferè tamen conſentit opinio: neque enim turpe exiſtimatur illos iraſci, ad ſingulare certamen prouocare hoſtes, & rei familiaris impendio ſectari famam, quæ profuſionis damnoſæ ſola plerúmque merces eſt, pœnitendumque ſolatium. Sed virum ad muliebria vitia deſcendere nemo tulerit.

Vix honeſtè plurima quæ in ſexu digniori præclara ſunt, imitetur ſexus alter: nam audacem fœ-

minam, prouocantemque pericula, quis ab impauidâ mente æstimet, cùm tâmen maxima virorum commendatio sit, si strenui inter formidanda quæque stent, & etiam quiescentes hostes lacessant, ne aut timuisse prælium, aut minùs alacres suarumque virium diffisi, expectasse videantur? Metus in fœminis, pudicitiæ non tantum est securitas, sed etiam ornamentum; neque illis probrum, fuga, quoties periclitatur fragilis honor, & trepidâ celeritate seruandus est.

Orbem etiam peragrare, vt aduertat ipsa quàm pugnent diuersarum gentium ritus, ac legum condendarum disciplina, si velit mulier, nemo non damnabit mobilis animi impetum, qui intra patriæ fines arctari se non patietur; quòd scilicet mulieri decentius sit in natali solo pacatioribus curis immorari, orbemque nescire, cuius partes tanto vitæ tumultu obeundæ sunt.

Quin & iure fæminam reprehédas si grandioribus disciplinis se tradet; & barbarum erit, nouumq; (neque assueta viris feret schola) si Aristoteles inter, ac Ptolemæos numerabis etiam philosophas, astrologas. Ad hæc nomina riderevos haud certè miror; illa enim ridicula esse prorsùs effecit, non modò apud nos mos receptus vt ad illa scientiarum secreta non admittantur mulieres, sed naturæ quoque iustissimus ordo, vt in rem domesticam genitæ, altiora non sapiant.

Hæc tamen omnia in viris laude digna: Et Hercules, quòd multùm errauerit, monstra vbique gentium debellaturus, illustris habetur inter Heroas; nullusque Archimedem culpet, quòd neglectis quæ circà se erant, familiariùs in Cœlo quàm in ipsâ terrâ egerit. Non fatuè magis fortiorem sexum imitantur in plerisque rebus mulieres, quàm

nos illas, in luctu ac lachrymis; & nescio, maiorine dedecore pensum an dolorẽ trahamus, cùm aliquem ex nostris fatalis illa necessitas tulit, quæ ideo vniuersorum est, ne pars iustè quereretur, quòd æquali sorte admissis in hanc vitam omnibus, exeundi tamen lege aliquos natura discreuisset à cæteris.

Quoties amputatur vitis, longo fletu manat, vt penè ex lachrymis credas non sine sensu doloris iacturam ramorum fecisse, quos tamen officiosa manus tulit, ferrumque ex vulnere beneficentius, quam si pepercisset luxurianti: Cæde robora, patientissimè ictus perferent, & nec stilla decidet quâ suam orbitatem defleant. Eadem sit inter mulieres virosque distinctio. Quid nobis blandimur fortitudinis opinione, si vtrique sexui æqualis sit mœroris fletuumque pertinacitas, si amicos, famæ no-

ſtræ non minùs, quàm ſaluti conſulentes, amouemus à conſpectu; ſi luctum fouemus, quem vel leuiter admiſiſſe, totum eſt quod virilis honos ſinat, ingenitaque rationis illa dignitas, quæ negante Deo (vt penes nos eſſet potior conſiliorum pars, & ciuile imperium) non reperitur in fœminis!

Lugeant illæ; quia afflictis vt plurimùm deeſt maximum ex remedijs, iudicium; & ſe molles calamitatibus præbeant, quòd ad illas ſexum hunc (qui flecti facillimè debuit, ne fortior inſoleſceret) natura non durauerit. Surgamus nos in aduerſa, & in mortem ipſam, ſiue nobis iam vicina in luctam venit, ſiue ex amicis rapit aliquos, quorum vita fortunæ noſtræ fulcimentum erat, aut ſolamen.

Vbi adſunt quæ dolorem vincant, flere non licet, aut ſaltem non diu: & etiam breuis illa conſternatio animi, quæ tam citò virili pudore

dore excutitur, dedecet nos; quid enim aliud quàm nobiliorem sexum, Tiresiæ alicuius instar per aliquod tempus abiecisse, in turpissimum experimentum, vt promentibus nobis, mundus sciat, vtra sors maris, an fœminæ, expepetenda mortalibus.

Hac tamen iniuriâ non pauci dignitatem nostram infamant, & lugentes mulierculas, in eandem scenam adsciti, imitantur. Amissa vxore quosdam videas prolixitate mœroris adeò omnibus molestos, vt ingens censeatur pœna in eos incurrisse: nihil animo voluunt, nihil loquuntur præter vxorem: & in condimentum cuiuscumque sermonis, cùm ipsi palatum amiserint, non pensato aliorum gustu, cineres miscent. Flere vel lætiores quosque volunt, quia ipsi aut nequeunt ridere, aut non audent, prohibente consuetudine, cui parere necessitas est, &, vt putant, etiam decor.

Priuatæ ſunt conditionis? Ceſſat familiæ cura, vt teſtem doloris ſegnitiem habeant, ipſóque larium ſqualore oſtendant illam abeſſe, cuius induſtriâ nitebat iam neglecta, propéque inutilis ſupellex.

Magiſtratum agunt? Egredi ad publicum munus dolor non ſinit; licet gemens, & tardas leges incuſans, miſerrimæ plebis egeſtas, fores pulſet, & non vno ore queratur, parere ius mœrori: vxorium iudicem non flecti aliorum lachrymis, quia ſuis intemperanter indulget; & proprij fati impatiens, non aduertit cæteros duriùs premi, dum ipſe inuocatus, vrgentibus malis non adhibet niſi ſerum ſubſidium.

Si per idem tempus, & hoc fieri poſſe quis dubitat? eiuſdem dignitatis plures eâ inſaniâ ſimul laborarent, quid triſtius ſub calamitatis publicæ ictu Roma pertuliſti? dum

ferale per urbem
Iustitium. Latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces?

Ad suorum funera lugubri veste Cancellarium indui vetat in Gallia, siue consuetudo, siue lex: vt à primariâ illâ dignitate cæteræ discant, magistratum, nisi sapienter doleat, & priuatos affectus subdat publicis curis, nocere ciuitati. Exiguo licet tempore sol lugeat, dum eclypsim patitur, quid tamen breuissimis tenebris orbi funestius? certè magistratus velut quædam sydera, ex alto lucent; sed quid ab illis boni expectes, si plus animo quam veste atratos longus dolor obtenebrat? Passiones in Iudice si non extinguantur, saltem lateant, & ex nimio dolore nemo inferat, cæteras etiam suas contemnere leges, licet cautiùs à recto aberrent, & integrâ famâ ius proterant, cessaturæ ab iniuriâ, quoties

ſpectatorem inuenerint. Mœrori non benè aptatur dignitas, ſupra illum eſt: Inepta res, lugens Senator, & mulierum more in flebiles voces erumpens: Euiratus, quid iudicat? cùm nonniſi viros ea munera admittant.

Sacerdotem verò ſuprà cæteros dolori imperare debere, ex hoc conijcio, quòd apud Iudæos Pontifici prohibitum erat, etiam in luctu publico, religioſas veſtes ſcindere; cùm tota plebs ſuas ad calamitatis ſignificationem iniuſſa laceraret. Vnum erat, in quo Pontifex afflictę plebi per omnia accedebat: ſi videlicet nomen Dei à blaſphemis, illo audiente, violaretur. Nam tum ſacræ veſti non parcebat ſacerdos, ad cætera durus, & ex dignitate dabat lachrymas, quia cauſa fletus, læſum numen, & contemptæ Religionis ardor. Sacerdotem quidem decent lachrymæ; ſed quas animæ morientis funus expreſſit,

Quid facilis ad alia busta mouetur, vbi nihil sacro gemitu dignum? flere tantoperè lubet, ecce tristiores exequias, homines, qui cùm Deo mortui sint, viuere se credunt, & suo putore infestant quod viuum superest in Ecclesia: vt falsum scias, quod Afer ille aiebat, in mediâ hostium carnificinâ, nihil putrido inimico esse suauius, aut salubrius, cùm fœtore peccantium iusti laborent, neque maius periculum adsit, quàm quod instat à mortuis.

Militares autem viros dolore frangi, eiulare cùm vxorem aut liberos mors tulit, quid ineptius? Quis enim credat imbecilles adeò animos, hostiles impetus retundere; patriam tueri armatâ ferociâ posse, & puluerulentos, nec cruore minùs, quàm sudore madentes, inter vulnera, & ferientium cæsorumque horridas voces, palmas legere, quæ nec viris fortibus con-

contingunt, nisi renitentes audax manus abstulerit?

Dicam ego etiam quod vidi. Apud nos vir erat à puero inter arma educatus, nec tum mollis habebatur. Amore captus, vxorem expetiuit, duxit, amisit. Neminem iniquiùs ensem tulisse ostendit dira separatio, ita fleuit, vt fleat adhuc. Nulla ei nisi inamœna societas: solatia fugit, odit viuos, inanis vmbræ desiderio, & in vacuis ædibus, vix vnicum seruulum ferens, aut vxorem, aut mortem inuocat, Amantium Numen.

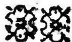
Nihil ferè præter imaginem mortuæ lubens intuetur, picturæ iam maritus non mulieris artisque quæ colorum ministerio fœminam reddit, insanus mirator. Tanquam breuî moriturus, testamentum conscripsit; in eo non tantùm cum vxore sepeliri vult, quod nemo improbet; sed marmori quoque incidi suas lachrymas, suos gemitus: & ne desit

Poëta, carmen ipſe condidit quacumque elegiâ flebilius, quod qui leget, vix credat militem, virum. Quid poſteros ſcire opus eſt eiuſmodi hominem inſomnes noctes duxiſſe, ex quo deceſſit vxor: ab illo funere, ſolem nullos dies mundo dediſſe niſi tetros, dignoſque quos nox ſolito promptior obuolueret, ac deleret obliuio? Deſperato non ſufficit ad ſui mœroris ſpectaculum ætas ſua: naſcituris ſcenam ornat: per plura ſæcula dici vult, nullum vnquam extitiſſe ſtultiſſimi doloris comœdum meliorem.

De iſto homine iam audiueram, inquit Euſebius, & viuentis epitaphium legi, in quo ſe Phœnicem inter maritos vocat, ſolumque dignum propter quem nuptiæ à Deo inſtitutæ ſint. Nemo decentiùs luget, quàm qui ſibi: cætera probant teſtes; dolor, maximè probatur, ſi nolit ſi reſpuat. Neque tamen ſolitudo ſuâ arte caret.

Multi non videri optant, vt ſciantur: & peruersâ viâ, famam doloris quærunt, dum amant vbique vulgari, ipſos deliteſcere: non eſſe ex illis qui clariùs gemunt cùm audiuntur: denique non contagioſâ calamitate laborare, cùm miſerum præter ſe optent neminem.

Hæc Euſebius, quem cùm cæteri probaſſent, Hermias nouâ hilaritate ad ſua viſa reuerſus eſt.

PVERI PATRES.

SECVNDVM SOMNIVM.

MAgnum ſibi Theatrum homo, qui omnium apud ſe rerum imagines, etiam dormiens, fingit ſimul & intuetur: cæcus author, ſpectatorque operis ſui, & ita frequentiæ natus, vt in ipſo ſtrato, vbi maximè ſolus eſt, ſæpiſſimè turbam faciat.

Cùm hoc exordio, cæteris quæ dicturus erat præluſiſſet Hermias, nouum ſomnium propoſuit, priore obſcurius. Ad ea tempora remeauiſſe me arbitrabar, inquiebat ille; quibus in auguſtiorem imperij formam, ex optimis ciuibus aliqui, Romæ patres conſcripti ſunt. Nondum marmora inſano labore

ſurgentia eâ in vrbe oſtenderant parcitatis verecundiam, diuitumque ſuperbiæ incruſtatas domos, voluptati thermas dederant. Ædes adhuc vt plurimùm lateritiæ; necdum triumphales viros ita corruperat opinio, vt ſordidam laurum crederent, quæ ſub luto ſeruaretur. Omnia ad modeſtiam compoſita: menſæ nullâ artis induſtriâ ſpectabiles, aut pretio ſuo notæ. Sellas tamen curules iam ex ebore vſus receperat excipiendis Magiſtratibus, vt dignitatem honeſtaret additus decor, vulgique oculis miteſceret non plus rigida quàm formoſa poteſtas.

Sedes illas in ampliſſimo atrio repleuerant aliquot ſenes, ijs planè vultibus quos regiâ faſciâ dignos ita cenſuerat mirabundus Cineas, vt ſuus illi Rex vileſceret, poſtquam in conſeſſu Patrum Romanam grauitatem conſpexerat.

Stupente me ad tot ſapientum ve-

tuſtatem maieſtatem, ſubitò adfuit non expectata Clotho parcarum vna, quas humanæ vitæ ſtamina diſpenſare, aſſerentibus Poëtis, credidit aliquando ineptum vulgus. Firma illi frons, neque placabilis; inceſſus modò in illam, modò in alteram partem, eâ arte per varios circulos ductus, vt neſcires ad quem pergeret.

Atrociſſimi nuntij fœmina; nam vt in medio conſtitit, ex Patribus aliquos quibus integrior ætas, virgâ cupreſſinâ, quam in manu prolixam tenebat, percuſſos priùs, deinde monuit, in vacua colo defeciſſe ſingulorum ſtamen, fatiſque vrgentibus lethum inſtare. Non fruſtrà loquutam probauit repentina mors Patrum quos perire fata voluerant; è ſedibus eburneis omnes vnà lapſi, concionem infeliciſſimo vitæ exitu funeſtam effecere. Tum Clotho leui veſtigio totum atrium percurrit, & confuſum

nescio quid dentibus premens, tanquam fari prohiberetur, cæteros quoque ad non mitiora pericula seruari, manu, oculis minax significauit, & desijt videri.

Mox virorum turba ingens visa est in illas sedes irruere, quæ sessores expectabant; sed pauci admittebantur, cæteris expectare iussis quodcumque fortuna in prolixiorem largitatis pompam dare tarda decreuerat. Mirum fuit, pueros vix primam infantiam egressos, frementibus viris, immaturâ felicitate in senum vices suffectos, & amethystinâ tunicâ insignes; ad solutissima gaudia inuitare nutrices suas, gerulos suos. Mox in sellas eburneas, iam pro sedentium exilitate laxissimas, seruis opem ferentibus, puelluli conscendunt, & firmandæ dignitati præco vocatus, altissimo tono pœnam in eos pronunciauit qui sic à fortunâ euectos non numerarent in patribus.

Quid somnium illud significaret nemo satis videbat. Nam de iudicibus illud interpretari qui adolescentes filios, fato vicini, in suam dignitatem substituunt, multa prohibebant, & maximè tenerrimæ ætati additus vestium color: nam nec puerulos iudices habemus, sæpe licet iuniores quàm lex aut ratio postulat, ideóque leuissimos, neque amethysto, sed purpurâ gaudet ea dignitas quæ regiæ vicaria potestatis, ciuilibus negotijs præest, & armatur in scelera.

Dum singuli hærent, & difficultate argumenti in occultæ veritatis inquisitionem ardentiùs excitantur, otiosus interim Hermias fenestram petit, ex quâ in subiectam viam, quæ domui meæ adiacebat, prospectus erat: nec multùm in eâ moratus, venientem in curru cum suo adolescentulo Sabinianum aduertit. Secundus illi erat filius, & iam designatus Abbas violacea in-

duerat, beneficiumque à Principe non modici census dicebatur expectare. Ad strepentis currus conspectum cùm nos omnes subito clamore inuitasset Hermias: ô fortunam, ait! ô somnij mei lepidissimum explanatorem! Nec-dum me capitis, ô amici! non vestis, non ætas adolescentuli istius in meam mentem vos penetrat? Dicam ergo apertiùs: Ecce ad seniorum inuidiam, & nostri sæculi dedecus, puerum patrem: tum repetitis sedibus, sic ille prosequitur.

Iam consuetudo inualuit, vt si plures liberi sint in familiis illustrioribus, vnus non ille quidem, qui parentibus charior est, aut primus ætate: sed qui despectior, aut postremus natu, pater dicatur. Etenim non vbique videtis puerulos quos dominos Abbates famuli vocant? Et licet sæpissimè non vero titulo in eam sortem adscitos, tunicâ ta-

men talari, quâ ſordentem humum verrunt, apud ſuos venerabiles & duntaxat colore dignitatis?

Abbas, nomen Syrum eſt, & patrem ſonat; ô quàm bene congruit Sabiniani filio ſomnium meum! Eſt certè quod gratulemur homini illi, qui non expectatâ ſaltem filij pubertate, illi ex generatione, aut ex canitie nomen poſuit, vt ſcias dignitatem illam quâ iam adoleſcentulus fulget, fortunæ arbitrio ſuo cuncta maturantis, non annorum beneficium eſſe. Quid autem magis indecorum, quàm eo nomine pueros inſigniri, quo multæ ætatis ſenes, & ſacerdotes? Quanto iuſtius infantibus illis auguſtiſſimum nomen tribuas, qui in Aſiâ velut annoſi vitæ primitias agunt, & cum canis naſcuntur: aut certe homuncionibus illis, quibus cũ gruibus vario euentu res eſt, adeóque breuis ætas, vt quinto anno, niſi nos fallit hiſtoria, in

viros euadant, & ſeneſcant octauo.

Subridentibus ad hæc cæteris, longum negotium, inquit Aſterius, nobis faceſſeret ſomnium tuum, ô Hermia! niſi aduentaſſet interpres puer, tuæque nocti lucem allaturus Sabinianus, qui & ipſe filium, vt audio, patrem vocat; malè imitatus poteſtatem Eccleſiæ, ita (teſte Auguſtino) generantis filios ſuos, vt plurimos ex illis ſibi patres conſtituat, eadem ſimul parens, & proles.

Quid non poſſit in cæteris vir iſte qui hoc miraculo nobilitauit familiam ſuam, vt homini ætate confecto, impubes filius patrem daret. O certè generationis portentum! ô fœcunditatem prioribus ſæculis inauditam! infantuli patres fiũt, neque noſtra ſtupet ætas; quippe aſſueta intueri quidquid vltrà rationem, ipſamque naturam immaturè creſcit, nec ſeruato rerum ordine, ad conſpectum orbis feſtinat

nat ſpectaculum ſui facere.

Sed quid de filio querar? ducitur miſer: & quod multum ad innocentiam, nōdum ſapit. Quis puerum culpare poteſt, quòd ad nutum parentis, ineptus licèt, ſacram veſtem induerit? In Sabinianum patrem iuſtiùs cedet totum diſputationis pondus, & in illo optimè agetur cauſa illorum, qui præcipiti ambitu filios vrgent, vt antequam altare norint, ſacri fiant: ad hoc enim tendit, vt video, vtiliſſimum ſomnium, ô Hermia! Verùm vt in causâ iſtâ, ordine quodam rationis procedamus, nec in vnum cadat tota quæſtio, quæ in plures partita poteſt agi iucundiùs: tu, ſi non diſplicet, ô Anagni! an bonus pater Sabinianus ſit, qui filium iuniorem in gratiam fratris templo mancipat, illique opes ſacras tantâ diligentiâ quærit, oſtendes. Euſebius quàm ſit Chriſtianus ille vir palàm faciet; illi enim pieta-

tis argumentum optimè conuenit, cùm & pietatem Græci vocent Eusebiam; Et ne fugiendi laboris, aut affectati inter differentes silentij reus agar, qui cæteros ad copiosissima verba prouoco, quæ tandem sit in disquirendis ecclesiasticis facultatibus prouidentissimi viri œconomia, ego ipse, si tempus siuerit, & me tuleritis, dicam.

Tum Anagnius: In publicis iudicijs non rarum est, inquit, vt is qui causæ actor crediti sibi clientis partes tuetur, in aduersarium priùs humanus sit, quàm sæuus, & vrbanissimâ præfatione leniat quod aculeatum, asperumque in progressu sermonis vehemens oratio habitura est. Tanquam adsit Sabinianus, eâ ratione in illum inuehi statui vt me laudatorem priùs, quàm reprehensorem habeat, & casuræ causæ solatium sit, aliqua hominis commendatio.

Ambos filios vir iste æquali omninò amore videtur amplecti; & ne alter alteri cedat, iuniorem Deo vouit : ita enim vnus dignior erit, natalibus; alius, sacris; & quam potestatem concedet grandiori sua ætas, minori dabit quoque suus ordo; vt penè nescias quis imperare debeat, quis obsequi, cùm diuersis titulis vterque sit fratri præpositus, & obnoxius. Eo modo iustitia pulcherrimè seruatur inter germanos, si authoritatem spectas, & si prouentus; diuitiarum etiam æqualis sors, nisi ais, quia patrimonio dignior est Ecclesiæ census, præferri iuniorem.

Paternæ quidem opes senioris erunt; sed eas deperdere vario fortunæ euentu potest, hostium vi, sedulitate, dolis, suâ denique inscitiâ : bona Ecclesiæ, eius conditionis sunt, vt tolli, vt alienari prorsùs nequeant; illis frui vel

negligentior quiſque feliciter po-
teſt; ſuâ enim dignitate ſeruantur, nec aliquis rapaces manus in illa inijcere audet, niſi qui ſuſtinet anathemate percuti, propriæ ſalutis contemptor, & ſacrilegij infamiâ laborare.

Sed coactus (nam hoc certiſſimum) Sabiniani filius templo datur; ſed luget, ais; illorum annorum eſt, ad omnia quæ non placent, lachrymas dare. Inuentis pueris conferri debet quodcumque illis vtile iudicauit maturior ætas; vt muſas ille, ſic tunicam odit. Veniet tempus quo agnoſcat, quàm benè ſuus illi pater conſuluerit; nihil eâ violentiâ optabilius quæ ad præcipuos honores, & ſecuriores diuitias reluctantem compellit.

Addam & alia, Sabinianum aulica prauitas & domeſticæ fortunæ ambitioſa lex non adeò flexit, vt Numine auerſo velit ditari. Sacras opes piè illum amare exiſtimabis,

ſi adſtantem aris videas ; nemo quippè maiori aut conſtantiori religione Deo ſupplicat. Diu eſt quòd filio ampliſſimos reditus comparauiſſet, ſi emptor turpiſſimis conditionibus illud voluiſſet in illius partem cadere, quod ideò beneficium dicitur,quia gratuitum venit, nec aliâ pecuniæ ſolutione comparatur, quàm quæ vel à pauperrimo facilis fluit, ſi doctrinâ & Religione polleat ; æquiſſimum enim Eccleſiaſticæ dignitatis pretium eſt, ſcientia & pietas.

Theologos certè inuenerat Sabinianus qui vtiliſſimæ conuentioni religioſam viam facerent, & tremulæ etiam conſcientiæ(niſi obſtitiſſet grauius à peritioribus conſilium) ſecuritatem. Tutiorem partem ſecutus eas omninò opes auerſatus eſt, quæ facili, latentique commercio illis acceſſuræ erant quas patrimonium dederat, ſi maior diuitiarum cura fuiſſet, quàm

Dei prohibentis timor, aut ardor Religionis. Non igitur inter eos Sabinianus reponendus eſt qui facinoroſi mercatores perditionem, ſtimulos, non ſalutem aut quietem emunt liberis, eoſque ſacris initiari ſolummodò curant, vt opulentiùs ſceleſti in contumeliam Eccleſiæ eas opes turpiſſimè impendant, quæ ab altaribus egreſſæ, niſi ſuo fonti reſtituantur, immaniter currunt, poſtquàm copiosè fluentibus, in honeſtiſſima quæque vitæ officia vſa eſt cum dignitate neceſſitas.

Innocentior multò Sabiniani in quærendis opibus diligentia; non aliâ ratione filio beneficium quærit quàm aſſiduitate officiorum, verborumque blanditijs. Virorum Principum fruſtratâ ſæpiùs quiete, matutinus ſalutator ad vſque veſperam faſtidioſa limina terit; quod nõ pecuniâ, illud poſtulat opportuniſſimis laudibus, earum tan-

tummodo prodigus rerum quas auarus quisque effuderit, integro marsupio. Quodcumque altiori fortunæ placere animaduertit, hoc omne probat, suspicit, alieni gustus mirator, traditor sui: quis verò sacrilegij reum dicat, quem ad obtinenda beneficia tantoperè aptum efficit, non grata solummodò, sed vt tempus, rerumque non vna facies exigit, etiam flexuosa vrbanitas.

Ne qua capiendi beneficij prætermittatur occasio, aut sedulos amicos, emptos non vno in loco mercenarios habet qui expectāti, vel felicia funera referāt, vel acres etiam eorū morbos qui fato vicini tot vacantis tituli candidatos in spem tumidissimam erigunt, quot sacrę dudum prædæ incubantes, vetustiore obsequio, & patientiâ, Principibus viris commendat sua seruitus. Verùm in hoc Sabiniani diligentiam vix carpo; illum enim

facere quod plerumque facit diuitum non ignobilis turba, illisque mancipijs addi, quæ genere clara, in abiectissimas tamen preces repetito toties famulatu ruunt, non modica culpæ detractio est. Innocentem propè facit Sabinianum multitudo, & vel Catonis si viueret expugnaturum probitatem, exemplum. Non ad istam humilitatem suo genio agitur, sed numero, & impetu, neque cæterorum more, etiam in publico vilis est, nisi quia nouit virtuti suam excelsitatem nocere, securiusque ad optatos gradus perueniri, seruitiorum ignobilitate, quàm ingentis spiritus publicè professâ sapientiâ.

Hæc sunt quæ Sabinianum ex parte excusant, non omninò improbè illis inhiantem dignitatibus quas plurimi dato pretio sibi comparant, vt primùm velut quidam venatici canes, quæsitum odore venditorem inuenirent.

Non

Non ideò tamen Sabinianum inter eos patres reponam quos laudabiles efficit ſua in liberos charitas. Sæuiſſimè amat ille vir, in iuniore filio omninò diſſimilis ſibi, illorumque montium naturam planè adumbrans, qui floridi & ad ſpectaculum lætiſſimis ſtirpibus virentes, intùs tamen ignes fouent; ex amore enim ſacros prouentus optat filio, quem & ipſe tamen calamitoſum ita vult, neſciens licet, vt nullo alio vnquam itinere certiùs ad ingentes miſerias peruenturus ſit puer, quam quod pater inuenit.

Molles eſſe poſſe tyrannos poſterioribus ſæculis oſtendit Neronis ætas: Princeps enim ille adeò delicijs fractus erat, vt qui ſolutum conſpexiſſet, vix arbitraretur effuſo in tot voluptates, homini, animos ad feritatem reſtare potuiſſe; interdumque irâ terribili exæſtuans tantâ inſaniâ furebat, vt

nemo amoribus natum crederet; qui vidiſſet ſæuientem. In Sabiniano aliquid ſimile repereris; humanus eſt qui filium feliciſſimum vult, atrox qui eumdem ad ea officia cogit quæ non reformidat modò, ſed horret.

Adoleſcentulus iſte, vt optimè noſtis, ad leuia natus, nobili iugo nunquam niſi inuitus & gemens ceruices flectet; quâ patientiâ autem putas dignitatem ferat, iratus dignitati? Iam præcoci in ſexum alterum procliuitate molliſſimus puer adeò gynæceum amat, vt vix amoueri poſſit animaduerſione præceptoris. Scio hanc ætatem cupidinis telo lædi non poſſe, nec niſi maturiore naturâ aptam animam concipiendis ardoribus: verùm ſcintillulæ iſtæ, futuræ cupiditatis quædam præſagia ſunt, nec ita latentis ſub puerilium annorum ſimplicitate, vt non poſſit deprehendi.

Vbicumque ferrum, vel aurum, intimam tellurem in perniciem hominis armat, aut ditat, fontes tinguntur, si per illud cursus est, vel arenæ ipsius pretio indicant aliquid ibi delitescere quod miles non frustrà, aut auarus quæsierit. Sol ipse ortu suo qualem illum habiturus sis mediâ die, sæpè ostendit; neque fallax de seipso vaticinium: nam si emergens tristis est, vix in processu erit hilarior, lucemque suam plenis radijs fundet. Puer est, fateor. Sabiniani filius; sed non obscurè in eo ostendit natura, quid aliquando peccaturus sit, apud quem castitas, licet adhuc intemerata, nulla tamen dat præludia futuri cœlibatus. Libros odit; saltare amat, mundulus, ad fides ita iam corpus regens, vt æquales suos omnes superet.

Quem ad seria expectes qui iocis impensissimè deditus, cruciatur honestissimis studijs, & priusquàm

ignem senserit, iam mulierosus di-
dicit frigidam virtutem odisse quæ
sacerdotum est, & sterilis (si ad
mortalia respicias) status, orna-
mentum singulare? Sed hic mos
est nostræ ætatis, vt quælibet fa-
milia clarior Abbatem suum ha-
beat, si grandiori ex liberis expe-
dit in suæ fortunæ incrementum,
templo iuniorem operari. Astra
licet noxios ignes venis inijciant,
& torridus sanguis in atrocis morbi
remedium nuptias optet, vxore ta-
men carendum est; & quæ Dei tan-
tummodò consilium fuerat, virgi-
nitas, fit patris auari domestica
lex, nolentisque filij, & sua etiam
sacra abominantis, pœna crudelis:
quo quid immanius dici potest,
quid acerbius? Ecce quid in mi-
serrimum adolescentulum conij-
cere optat cæca & immanis pro-
uidentia, iam tunicâ talari indu-
tum, vt quid de illo pater decre-
uit in primogenitum totam effu-

ſurus hæreditatem, ignoret nemo. Non Deum, non naturam ipſam conſuluit crudelis parens, qui antequam adoleſcentior filius de ſe poſſet ſtatuere, ipſo veſtitu eam vitæ rationem miſello impoſuit, quâ iam non minùs quàm nato ſpadoni matrimonio interdicitur.

Quomodo felix, & fortunæ ſuæ placatus erit, qui à Deo non vocatus ad Eccleſiam; ad illam tamen parentum ſæuâ pietate coactus eſt? illius ſemper cuius amor erat conditionis inhærebit animo memoria; nihil præter venaticos canes, equos, choreas, etiam ſacris indutus, & publicè pſallens cogitabit ille, quem ferreus pater, vt filio chariori meliùs eſſet, altaribus deuouit. Inter ipſos ſolemnes Eccleſiæ ritus, offeret ſe fruſtrà concupitæ voluptatis dira imago; inter feſtorum gaudia, imperati cœlibatus truculenta lex ciet gemitus, & quæ pietatis eſſe videbun-

tur, sæpissimè erunt atrocissimi nec professi tamen doloris, desperata suspiria.

Ea erat apud Romanos Religio; vt immolaturus Pontifex, ipsam victimam non feriret priùs, quàm illa capitis inclinatione, quasi dato signo, indicasset ictum placere, nec inuitam necari. Hoc à pecude expectari æquum censuerunt veteres, ne vel in bestiam inhumanitas sacrificium contaminaret, si publicis votis destinata mors, & etiam iubentibus dijs placitura, à nolente susciperetur. Sabiniano velut quoddam Numen est grandioris filij fortuna; qua vero ille victimâ Deam placabit? illâ quam maximè optat: altero scilicet filio, qui ne quidem fratris sacerdos in hoc viuit vt sæuissimo Numini ipse faciat; sed vt patris manu hostia cadat, & duraturâ per plurimos annos mactatione, probet miser, nihil fraternâ fortunâ, vbi

ſæuitiæ miniſtro patre vtitur, eſſe crudelius.

Quid filius iunior, quæſo, peccauit, vt in Eccleſiam quaſi relegatus proſcriberetur? an quia non maturè ſatis natus, ideo nothus eſt? & iudice Sabiniano grauidæ ab illo vxoris poſterior fœtus, eiuſmodi crimen, quod adulterij pœnam ſubeat, neque poſſit abſolui? Ergo nihil niſi ſpurium generationis ordo parentibus dabit, poſtquam primum ediderint, in quem cadat quicquid legitimum vel comparauerint ipſi ſuis laboribus, vel antiquiore diligentiâ venturæ ſoboli maiores reliquerunt? ergo vt quis fratris mancipium ſit, ſatis erit, ſi aut tardè eſt genitus, aut parenti diſpliceat?

Iure belli ſeruitia fieri nemo miratur, armorum hæc nota ſæuities, & victoris atrocitas; ſed quis ferat in mediâ familiæ pace, ad ampliorem grandioris filij

censum, reluctantes fratres à patribus seruos creari, vt diuersissimâ sorte vitam degant, qui ijsdem parentibus nati, æquali omnes iure ita hæredes sunt, vt nisi calcatis legibus, & læsâ, quæ prior illis est, naturâ, illos à patrimonio amouere non possis?

Sed maiores, ais, reditus ab Ecclesiâ percipiet Sabiniani iunior filius quàm quos dedisset partita in ambos hæreditas. Vt vt sit, non copia felices facit; sed animi quies, & quocumque in statu sua voluptas. Inclusam auem non delectat ciborum copia, tristis edit quodcumque illi obtuleris: caueam laxa, mox vt recuperabit vsum pennarum, aliam omninò videbis, & in sterili quoque hilarem, vt scias infelicibus sæpissimè miserrimam abundantiam concedi, & destitutis egenam non rarò libertatem placere.

Diues erit, inquies, adolescen-

tulus Sabiniani; hoc magnum æſtimas? ſed ſi flebit impinguatus? ſi inſomnes noctes ducat? ſi cuique pauperrimo ſuam fortunam inuideat, earum omnino pertæſus opum quas inuito gementique pater ingeſſerit, vt eodem fato inſtitutus Clericus, deſtitutus hæres, queri non poſſit ea ſibi haud contigiſſe, quæ diſtentam aluum, & ſuâ impeditam mole ſaginam conficiunt?

Felicitatem in eo ſtatuas, vt quis inter eſcas viuat? vt bouis alicuius inſtar, pabulo immerſus, non aliud ſtratum habeat quod & menſa eſt, quoties alternantem cum ſtomacho ſomnum reuocata fames excutit? O beatum virum quem tot bona circundabunt, ais! ex nauſeâ bonum æſtimas; niſi aliquid deſit, nulla eſt eorum voluptas quæ poſſederis. Si neſcis, ô Sabiniane! plenitudo ipſa, pœna eſt, morbus eſt; vbi nimiùm creuit ingens

ſibi onus, inuocat in remedium ſui, quam maximè timet, vacuitatem. Sed te intelligo, Sabiniane, non ſoli filio; ſed & tibi optas iſtos prouentus, qui prætextu pietatis in communes vſus cedant, & te etiam ſollicitum patrem exornent: neque enim tibi ſufficit ſolita & tuis æqua natalibus ſupellex, fortunæque illius claritas quam ex longo vſu faſtidis. Nouos quæris ex adoleſcentis filij dignitate radios; tuus ille domeſticus ignis vt fulgeat, ampliſſimo nutrimento eget, & niſi auido vel oleum ſacrum dederis, ſi non extinguetur, at ſaltem lucebit obſcuriùs. Sed in alienam meſſem falcem mitto, & dum abſentem vrgeo Sabinianum, vix aduerto, Aſteri, illius finem argumenti iam me attigiſſe quod te iubente ſuſceperam. Non meum eſt oſtendere quàm ſceleſta ſit Eccleſiaſtici cenſus, & patrimonij ad

profanos vsus mixtura : Mihi satis demonstrasse, quàm sit malus pater Sabinianus, & quàm sæuiat, dum se optimi parentis munere fungi arbitratus, miserrimo adolescentulo sacram pecuniam quærit, cui tollit suam.

Iam se ad alteram causæ partem comparabat proximè dicturus Eusebius, cùm me desiderium subijt aliquid narrandi quod priori argumento conueniebat. Breuis erat historia, quam cæteris non iniucundam fore ex me æstimans, qui eam sæpius lubentissimè ab amico audiueram, ita retuli.

Nescio quid dulce insinuat senum menti memoria rerum suæ ætatis. Dum euentibus putant se adesse quibus adolescentes interfuerunt, fit in eis quædam præteritorum voluptas, quasi rediret restituto flore iuuentus, & iam emortuæ senectuti nouum à fatis stamen concederetur, quòd parcas diuturno

fessas labore ad suam colum reuocaret. Me adolescente, actum est quod referam & maximè placet animos vestros tenere historiâ meæ ætatis.

Trebonius inter præcipuos nobilitate & opibus clarus, filium, puerum adhuc, aulæ dederat, vt Regi, qui necdum ipse pubes, citiùs notus, occupatisque circà maiestatem officiis, maturiorem ab eo gratiam consequeretur. Adolescentulo optare & assequi, res pene eadem, & sæpiùs oculata patris charitas nullo admonente vota filij præcipiebat: ampla doloris causa, & latentis inuidiæ seminarium.

Iunior huic frater erat, cui cùm hæc negarentur, ideò maxime, vt mos est, placebant; ita vt sæpè diceret sibi nouercam naturam fuisse, quæ nobilem quidem genuerat; sed infelicissimum quia vltimum, & vnius anni morâ damnarat cæterorum solatium. Puero huic

ingenium acre, & vitæ abstrusioris impatiens, quam tamen ferre cogebatur, & horridiorem fecerat immanis præceptor, suo ita Latio addictus, vt ab eo discipulum vel modice auelli nefas putaret. Hæc patris ars, ne humaniori manu educatus puer inter concessos lusus, & liberioris vitæ, quæ nobilium est, vrbanitatem, suæ indolis admoneretur, non facilè reuocandus, si se ad liberalia studia ineptum plus iusto aduerteret. Hunc dare Ecclesiæ Trebonius constituerat, vt maior filius ex fratris consecratione ditior, opulentiorem etiam vxorem inueniret, & aucta tot bonis familia, superaret (quod maxime optabat) Maiorum claritatem.

Vt iustior ætas puerilibus annis successit, amoto præceptore; alium habuit cuius opera non omnino malus rhetor, inter philosophos tandem, animo miles, & nihil præter arma & aulam cogitans,

indignante ſcholâ admiſſus eſt. Sæpè lachrymas profeſſor in adoleſcentis vultu notauit, & madidam ſub calamo chartam malè excepiſſe literas, quas etiam, non certis ex animi dolore articulis, tremula manus turbauerat. Suos tamen rarò non fraudabat gemitus miſerrimus adoleſcens, ne patri referretur tędium illud cuius poteſtatem non fecerat, & doloris neceſſitas. Pecunia tamen in honorem familiæ ſatis copioſa concedebatur. Neque enim in eâ ætate negari iam poterat, & illuſtriſſimâ ſtirpe genitum, opus erat eos ſcire quos habebat, ſub humiliori fortunâ, colluſores, & ſocios laboris. Ex eâ pecuniâ purpuream veſtem, criſpatas, fluenteſque plumas emit, quas decentiſſimo galero imponeret; faſcias etiam, vt tunc vſus ferebat, poplitarias ardenti coccino micantes: enſem denique, qualem extrà pericula & iniurias nobilis

iuuentus ferre consueuit in argumentum natalium. Hæc omnia cōfidentioris serui ope secretò comparata, acerbissimi mœroris materia sæpiùs erant, cùm adducto cubiculi ostio, ijs indutus miserrimus iuuenis, aulicæ, quam ardebat, vitæ sibi faceret in conspectu serui breuissimum experimentum. Et hæc, inquiebat, mihi tollis Crudelis pater, ad quæ, literarum hostis, sponte currebam & natura vocauerat? cui ensis, equi, saltatio maximè placebant, libros dedisti! ergo major natu tulerit totum cuius mihi amor erat, & in solatium calamitatis, solam reliquerit, quam nolo, quam non capio, & quæ nec me capit, Philosophiam? hoc incessu militibus, hoc matronis placuissem, abiectâ in gratiam sexus ferocitate illâ quæ castrenses viros decet. Eâ venustate, cùm me intulissem in choream, omnes quotquot adfuissent, rapti,

me filium, me fratrem, me sæpiùs generum optassent, non stirpe magis quàm toto corporis habitu, quàm vultus elegantiâ, quàm sermonis lenitate commendabilem. Ad hæc non sine lachrymis aggemebat famulus, & vt lugenti domino magis placeret, gestu quoque, & audaci, quia nullus secretorum testis aderat, voto, sæuitiam patris damnabat licentiùs.

Non semel occultissimi luctus tragœdiam exitauit ille dolor; sæpè calcatâ tunicâ adolescens respexit ad purpuram, & extracto, qui sub seris in arcâ seruabatur, ensi osculum dedit, cum charissimo ferro amorem testatus, quem nos amicis. In eo tamen vitæ infelicis statu aliquot annos duxit, & tandẽ coactus sacerdos, sub Abbatis præclarissimo nomine, morbo quem sæpè optauerat solutus, exemplo cunctis fuit, ecclesiasticos honores, opesque in malis certissimè numerari

rari, ſi inuitis conferantur. Hæc habui quæ in propoſitam quæſtionem vobis dicerem, quæque à probatæ fidei viro (nam & hoc forſitan quæritis) reſciui, qui Trebonij ad nobile obſequium comes, & domandis equis præfectus, familiæ omnia arcana nouerat, ſæpè patri occultè iratus, quod nolentem filium ad tunicam cogeret.

Finitâ hiſtoriâ, non paruum, inquit Euſebius, mihi iam onus incumbit, qui læſæ Religionis iubeor Sabinianum inſimulare. Certè cùm Abrahamus interficiendum ſuâ manu Iſaacum aræ impoſuit, ſeipſum immolauit in filio: nam parentis quædam portio filius eſt, eoque nexu ambo vinciuntur, vt quidquid vni competit, id naturæ lege ad alterum pertineat, nec ille propterea felix æſtimandus ſit, qui calamitoſo patri ſuperſtes quadam fati neceſſitate (ſic loquitur philoſophus) etiamſi cum illo for-

una mitiùs agat ; ſemper tamen illud miſerum habet , quòd egeni pars, ab infelici maſsâ auulſus eſt. Eâ certè ratione vir ſanctus non ſibi quàm nato clementior in quem parauerat gladium, vnâ Religione, vno ictu, bis, vt ita dicam, Sacerdos, bis & hoſtia, & mactandum immolauit Deo iubenti, & mactantem confecit.

Maximè Chriſtianus eſſet Sabinianus, ſi eo animo filium optaret Deo votum : alterius enim conſecratio vtriuſque eſt quodammodò ſanctitas, laudabilique arte mixtus ciuilibus negotijs homo, toties ſedulus in templo fuiſſet, quoties filius ſacerdos patris in ſe non modicam partem admouiſſet altaribus.

Nulla inter ciuiles familias illâ beatior, illâ ſanctior, quæ licet terrenis negotiis implicata, in aliquo tamẽ ſuorum vngitur, & altiſſimorum montium inſtar, ita imis

adhæret, vt ſupremis ſe inſerat, eorumque ſit veluti nexus, quæ diuerſiſſimis curis, vitæque vſu ſecreta ſunt. Sed non eà fuit Sabiniani pietas; quàm ſacra ſit ſua familia non curat; neque in filio, illi placet Eccleſia, niſi quia viam fortunæ præit, & ignobili quaſi famulatu illud omne miniſtrat quo cõmodior illa, clariorq; poteſt effici.

Ineptos ſacrorum miniſtros templo offerre, magna templi iniuria, verùm multo & maior, ſi inuitos. Quis vnquam imperitus, aut nolens artem ſuam nobilitauit, vel vtili obſequio imperantem herum demeritus eſt? Varia eſt hominum ad ſingulas artes propenſio, & induſtria: hic genium maris ventorumque non vnas leges lubens diſcet; ille timidior, in ſolidiori elemento opes quæret, illudque bidente, vomere, raſtro, indefeſſus cultor coget ſoluere expectatos prouentus: picturæ hic feliciùs incum-

bet, miſcendis coloribus aptior: Aliqui fortunatiſſimè armis ſtudebunt, alij libris, ad cætera ſi naturam flectas, inepti. Quanta in vrbibus, in agris, & in ipſo etiam pelago officiorum peruerſitas, quanta artium, ſi ad illud quiſque cogatur ad quod idoneus non eſt, eaque compulſus tentet opera, quæ aut valentiores neruos requirunt, aut acutius ingenium?

Anatum naturam induiſſe prope videntur qui nauticæ addicti, faſtiditâ terrâ degunt in aquis; hos ſi terræ admoueas, videbis inerti manu, lacertiſque fluentibus glebas verſare, qui alacres pacato in mari remos agerent, & ſuas etiam vndas, cùm magis tument ac ſæuiunt, non omnino inuiti paterentur. Agricolam pone in mari, ad leuiſſimas quaſcumque auras turbabitur, & ludente pelago, pauebit, in conſtantiſſimâ terrâ opus facere adeò ſolitus, vt quidquid

infra ſe vel leuiter tremit, infidum putet. Non eâ manu quâ aratrum, clauum torquebit naualis agricola;ad obuios quoſque ſcopulos proram allidet, ſi illum rati præficies; pericula etiam facturus ſuâ inſcitiâ, vbi aquis ventiſque conſentientibus, maxima erit à periculis ſecuritas. Hos omnes ſi pingere velis, telam ſordidabunt pulcherrimis coloribus, non diſtinguent, iratique penicillis, etiam ſtudebunt illud peruersè facere, quod neque volentes probè efficerent, vt ad rudiora quidem,verum gratiora opera dimittas, & nauta ſuis fluctibus, ſuis agris colonus reſtituatur.

Eadem ſit licet apud poëtas Pallas & Minerua; rarò tamen qui Palladem propitiam habet, beneuolâ Mineruâ vtitur; proſperitati namque armorum vix accedit ſcientiarum felicitas. Ex optimo milite abſurdus rhetor, & ex cla-

riſſimo oratore inualidus miles emerget, ſi illum à caſtris ad libros quos odit, hunc à libris ad caſtra, quæ timet, transferas. Quod ſi ad ſingulas artes ea requiritur conuenientis naturæ diſpoſitio, & quędam animi voluptas manum ad operam incitans, tædiumque, quod in ſui proceſſu labor propè omnis adducit, dulciter fallens, quantâ prudentiâ deligendi ſunt, quibus committitur cura ſacrorum, vt id munus rectè expleant, quo nemo vnquam præclarè functus eſt, niſi qui ſponte ſuſcepit? Quid ab illo milite exercitus ſperet ſubſidij, quando cum hoſtibus res eſt, qui niſi tractus, aut fuſtibus cæſus, ad copias non acceſſiſſet; Quomodo fortiter ſtringet gladiũ, qui dolens vaginâ exemit; qui malo omine prælium incœpit à lachrymis, & in ipſâ dimicatione vix miles, penates etiam ſuos cogitans, ſecretis apud ſe votis pacem inuocat?

In eo ſtatu eſt Eccleſia Dei, tot hoſtibus ſepta, tot obiecta periculis, vt bellatoribus indigeat. Quid ad animos, quid ad vires, quid ad victoriam conferet lugens, & ex ſolo etiam pauore fractus miles, cui ſua arma oneri ſunt; cui cùm à patre imponerentur, ad primam belli imaginem erupit, quaſi iam multo prouocatus labore, ignauus ſudor? In fidei hoſtes an pugnabit ille Clericus qui ſacris copijs non eo animo acceſſit, vt ageret bellum Domini; ſed vt commeatus publicos, quos alendo exercitui comparauit prudens nec futuri tamen præſcia fidelium charitas, ederet ipſe, otioſus eorum ſpectator qui ex pugnâ iuſtiſſimè æſtimantes quantùm cuique alimentorum debeatur, eas ſibi citrà laborem facultates dari non ſuſtinerent, quæ in bellantium vſus, non in deſidiæ commodum, aut tumorem conceſſæ ſunt.

Multùm aberrat à pietate Sabinianus, qui filium, graue aliquando ſuis partibus onus, inter eos ſcribi voluit qui militari ſacramento, datiſque in ſperati obſequij fidem maturè ſtipendijs, religioſo bello initiantur.

Videbatur Euſebij nimius in puerum calor, neque modeſti animi eſſe tam certò de futuris eius moribus vaticinari: hoc ergo œſtrum compeſceret, monebam, & mitiora loqueretur; verùm ille ex noſtra tarditate incitatior. Neque propterea, inquit, frangetur iuſtiſſimus impetus; quin & maiora audebo, & pueri (ni reſiſtitis) abſque vllo Mathematico cœlo, non dubius aut obſcurus vates, horoſcopum conſtituam. Quâ ſtellarum ſocietate, quo aſpectu ſit editus haud multùm curo; proſcripta dudùm apud me eſt iſta ſcientia quæ ex ſyderum vi mortalium mores ita æſtimat, vt nulla ſuperſit ad virtutes,

virtutes, aut ad vitia electio. Pro astris mihi sit pueri istius iam superba mollities, leuitas mentis, deliciarum cura præcox, & maximè patris per tot vaferrimæ prudentiæ artes, in quærendis beneficijs sagacitas.

Si vota illius procedant, & suis promissis steterit regius fauor, tot auctus opibus puer, aliquot annos ignorabit sortem suam, nec ad quid valeant ingentes prouentus sciet, vsque dùm tractu temporis, ipsâque viuendi experientiâ edoctus animus in earum facultatum vsum maturuerit. Quandiù sub patris imperio ipse suaque fortuna erunt, vtcumque latebit pessimę indolis coërcita peruersitas, & quid nocuerit Ecclesiæ Sabinianus paucissimi aduertent: Verùm datâ aliquot annorum patientiâ, non obscurè illa vitia emergent, quæ tanquam in lucẽ edita, futuri conscius (fallar vtinam) iam ego conspicio.

Neque doctus erit vnquam puer iste, neque etiam vir bonus; abnuenti enim ſcientia non infunditur, & rarò videbis eo in animo virtutes naſci, in quo ſemina virtutum natura non poſuit. Si ineruditus, fiat tamen ex parentum voto ſacerdos: heu mihi! quâ ratione petenti populo diuina promet oracula, qui ſuâ inſcitiâ mutus, exſiccati inſtar putei, quas ſemper ore patenti promittet aquas, nunquam dabit quærentibus? Quomodo ſacerdotis iſtius labia cuſtodient ſcientiam, quam nunquam hauſerit? Sed ſi eruditus erit, ais, ſi publicè orabit? Quis inde pietatis fructus? quis ad illum ſonum in ſuas cupiditates ſumat arma? quis accenſus ad tibias iſtas, velut olim ille Alexander, in vitia decernat? Aptiſſimè licet motus illos imitetur, quos edit in ardentiſſimo concionatore ſanctitas, illum omnes veluti quemdam pietatis mimum aſpi-

cient, & orantis vitam animo reuoluentes, non ſine indignatione meminerint, quàm ſit in priuato virtuti hoſtis, qui eam publico præconio honeſtauit. Quam ſuis ſermonibus telam texet, retexet quoque iniquiſſimis moribus; & diuerſiſſimi itineris dux ambiguus, eâ caſtiſſimi ſermonis, & corruptæ vitæ quaſi rixâ, non ad ſalutem magis quàm ad interitum auditores inuitabit.

Non ex eorum numero erit puer iſte, quos apud populum Chriſtianum commendat vitæ integritas, & in ipſo quoque opum ſplendore, modeſtia. Non ſuperbiæ, non voluptatis frænum dabit, neque illis facultatibus ſapiens diſpenſator parcet, quas deperdere fas non eſt, aut negare pauperibus. Non quid deſit calamitoſis; ſed quid in ſua ſolatia, quid in famam, quid in amicos poſſit congerere, egregius ſui, ſuorumque cultor, aſſiduè cogitabit; & eſcarum iudex faſtidioſus,

decernet quibus epulis instructior mensa laudaturos sacri viri luxum parasitos celeriùs accersat.

Quantos gemitus Ecclesiæ ciet Abbas iste, dum illa ostenso altari ad sobriam ebrietatem frustrà inuitarit longè diuersa pocula sitientem, & ad illas voces immotum, venite & bibite vinum quod miscui vobis. Vt Tertulliani verbis vtar, nullum templum vir ille æstimabit suâ culinâ sanctius, cui condimenta, charismata; Spiritus sanctus, nidor; coquus, sacerdos. Tanto apparatu comedet, vt si locum ingrediaris, vbi tot pecudes in vnius viri delicias conficientur, tot inter varij generis cultros, effusúmque cruorem calida & penè adhuc spirantia exta iacebunt, existimes prælium geri non prandium parari.

Interim vix se Deo sacrum meminerit, & depositâ interdùm, quæ ad modestiam propè cogebat tunicâ, vt effusior epulo suos ci-

bos, ſua vina conuiuis iactitet, ſolutiſſimos inter & ſæpè etiam dentatos riſus, ſacerdotem abijciet.

Dum ſuo indulgebit ventri, pauperum clamoribus perſonabunt fores, quas ſeruorum nullus miſerturus aperiet; fortunati tamen, nec malè paſti, ſi non & fuſtibus admoneantur, minimè licere egenis ſæuiente fame, ea inclamare quæ ſuggeſſerit; & diuitum domos, vbi dominus poculis aut quieti vacat, honorari ſilentio?

Equos, non quot ad geſtationem ſufficient, habebit; ſed quot ad faſtum nutriri ambitio volet, vt clamoſiori hinnitu, phaleriſque amplioribus currus trahatur, nec principe deterior clericus, minore tumultu humum premat, quoties optabit pretioſiſſimis indutus inter ſtrepentes famulos à mirante plebe conſpici.

Non ſectis ex modeſtiâ crinibus; ſed quaſi Eccleſiæ ſuæ transfuga

prophanis omnino ritibus initiatus, promiſſo ac delibuto ſæpè capillitio aulicũ agens, nunquam aut amœniori ingenio, aut vultu erit, quàm cùm inter matronarũ choros oſtendet, quantùm ſuus illi chorus diſpliceat, vbi occultior diuinitas, & mœſtior adoratio. Virtutum tamen quas oderit patronus, vbique eas coli imperabit, & in aliena vitia vehemens orator fremet ſæpiùs, vt ſcias nec tibi licere ea noſſe quæ palàm fient, aut virum imitari.

Deliciarum quædam mortalibus neceſſitas eſt; nam quis viuat abſque gaudio? quia autem caſtas animi voluptates tanquam imaginarias auerſabitur vir ille, alias palpabiles quæret, quas vel nominaſſe culpa prope eſt, & pudoris iniuria.

Minus audacter de futuris pueri moribus verba facerem, niſi me experientia docuiſſet innocentem perrarò dignitatem eam eſſe quæ confertur nolentibus, & maximè

ſi in ſceleratas voluptates natura procliuior, ſuos ad vſus trahat eas opes quæ cohiberi vix poſſunt, niſi rapidas ſtiterit aut famæ loquacis formido, aut quæ ſanctior eſt, ipſarum opum reuerentia.

Inter plurimos quos adhuc tenax memoria retinet, vnius memini qui non abſimili parentũ curâ per vim tunicatus adoleſcens, ſtatim vt ſe ſenſit virum, diuitemque, eam vitæ rationẽ inſtituit, quæ ne quidem in veſte Eccleſiaſticum hominem prę-ferret: nam licet quoties in aulam concedebat, talari amictu vteretur, ne inter alios eiuſdem inſtituti viros, diſpar cultus argueret leuem, indignumque cui Rex inter tot fruſtratos petitores pinguiſſimũ beneficium contuliſſet; nunquam tamen alibi ſacræ veſtis patiens erat, ſuis amicis dicere per iocũ ſolitus, eiuſmodi ornatum non bene conuenire ſuæ ætati, eo melius vſurã aliquando ſenectutem, ſi ad canos perue-

niret, neque venatorem decere.

Mirâ industriâ & articulorum velocitate testudinem pulsabat, nunquam tamen feliciùs quàm cùm aliqua musicum forma accenderat, & laus sperabatur à fœminis; hoc enim maximè amabat, & operæ cumulatissima merces, placuisse. Nihil illi pauperū conspectu durius, cùm tot satellites esse diceret qui Christi nomine creditas sibi opes reposcerent; tot ora improbo clamore illud Euangelij intonantia: Redde quod debes. In suis ædibus quieto similis, mox vt egressus membra Christi in compitis macie confecta, squalida, distorta conspexerat, ipsius domini miserrimas voces audire se arbitrabatur: Mene relinquis? cùm vtique splendeant non tua tantùm vestimenta; sed & famuli; sed & ipsi in suis præsepibus equi, & canum quoque cura sit, ne egeant, Ego iaceam; Hæ in te congestæ sint opes,

ſolùm vt fulgeas, & eam ſacer homo fortunam conſequereris, quam laïcus tuâ induſtriâ, tuis laboribus (adde & annorum longam ſeriem) etiam & fatigatus ſenex non habuiſſes.

Contigit aliquando vt deſperatione audax quidam mendicus ei occurreret, & ita loqueretur: Quid nos faſtidis, clerice, non tu verè opulentus; ſed nos? Quid refugis te diſpenſatorem eorum agnoſcere quæ, iubente Chriſto, tua nobis manu tradenda ſunt? Nec tuæ propterea inuidemus parti, ijs fruere quæ honeſtiſſimum procuratorem decent, tibi ſolue antequam nobis; ſed te paſto, te etiam inter tot bona ſæpiùs incerto quibus potiſſimùm vtaris, & de nobis aliquando cogita, propter quos tantùm diues es: ſi neſcis, tuus ille currus ſqualore meo nitet; quidquid enim ſuperflui in eo micat, comparauit illi mea egeſtas; quod ad modeſtam

felicitatem addidisti, Clerice, non fortunæ vt tu putas magnificentia est, sed crimen; da citò, da pecuniam, aut currum permitte: isti iustiùs in meos vsus, quàm in tuos equi cedent, cùm iam meus ille scipio, tot annos itineris fidissimus comes trementibus vestigijs non sufficiat. Quid ad hæc vir Deo votus? currum iussit vrgeri; laborabat enim sub pauperis manu, & circà rhedam copiosa egenorum turba accesserat, ad sui oratoris vocem plus aliquid certè ausura, nisi iubente domino rhedarius diligens in incœptam viam admonitos verbere equos velocissimè egisset. Fugientem longus clamor sequutus est, vt qui se periculo expedierat, hac saltem contumeliâ disceret, iratam egestatem sua quoque arma habere, & vbi effundi opes videt, quas putat suas, nullâ dignitatis reuerentiâ cohiberi. Cùm illud resciuisset vir quidam, non

inurbanè dixiſſe fertur, pauperes acres omninò eſſe Theologos, vbi de opibus Eccleſiæ proponitur quæſtio, nec debere aliquem mirari Eccleſiaſticum hominem timuiſſe eos doctores qui ſcripturam ſacram, pugnantibus in ſe diuitibus, immodeſtâ religione citant, & compita habent pro ſubſellijs: hoc maxime dicebat, quòd vir ille inter Theologos diſputantes vehementiſſimus, pauperem nihilominus declinarat qui ad normam Euangelij argumentum confeciſſet.

Eiuſmodi virum Eccleſiæ dediſſe, non munus fuit, ſed iniuria, & iſtius pater modum certè inuenit, quo thuris ſuauiſſimus odor altari admotus, fœtore miſceretur; nam quid aliud, ſacerdotis miniſterio iuncta morum peruerſitas, & publicæ orationi fœdiſſimæ voluptatis conſcientia? Ex me hoc dixiſſe nolim, longè antè Auguſtinus: hominem ergo ad templum

compulisse, qui in eo non bene moratus caneret, idem est, quòd illud impleuisse sacrilegijs; quòd Deum optare populo Christiano non exorabilem: nam vbi calcatur sacra res, irascitur certissimè Deus, & beneficia quis, vel ex sanctis, sperauerit extorquere ab irato? Ecce quod lucratur in Sabiniani filio Ecclesia; virum aliquando habebit sub pietatis titulo pietatis hostem; nam quomodo amabit, ad quam trahitur? Inuisi coniugij nexu nihil durius; catenis licet aureis membra implices, quid ad solatium captiui graue pretium, & amissa inter opes libertas? Idem existima de illo, cuius quæstio est, statu, quem susceptum abijcere nemo potest; quidquid enim feceris, manet vinculum. In eo igitur veluti amborum coniugio, Ecclesiastici videlicet, & Ecclesiæ, quis charitatem speret, quis inter inuisos mutuam pacem? Nec

ille eam in coniugem, nec illum ea in maritum vnquam optauit, quid inde, oro? Ecclesiæ suspirantis dolor, quòd coacta & absque amore virum duxerit; quòd sua in dies ab impurissimo homine deturpetur sanctitas; quod sibi honorem, quòd famam abstulerit, vix ab illis morum castitate recuperandam, qui fideliori sacramento, quod semel sponsæ iurauere, id in æuum seruaturi sunt.

Restabat Asterij de Sabiniani œconomiâ iudicium; sed cùm in tantâ rerum dicendarum copiâ incertus sermonis, maximè circa initia laboraret, dubitationem casus tulit.

Aliquot libri in conspectu erant, & vt sæpè incogitantes multa agimus, quem priorem Asterio mensa obtulerat, hunc manu tractabat; ita tamen vt à lectione abstineret, ne ad aliorum sermones inurbanus auditor haberetur. Vo-

lumen bibliorum erat, in quo quatuor Prophetæ maiores continebantur. Illo temerè aperto cùm iam sileret Eusebius, & expectaretur Asterij de propositâ quæstione sententia; Nabuchodonosoris somnium felicissimè occurrit quo significabatur regnorum in diuersos mores abeuntium successio, potestas, & his famosior, pernicies; donec disponente Deo, ad illud ventum esset, quod nulla vis, nulla ætas fregerit.

Tum Asterius: dubitanti quo exordio vtilissimum sermonem auspicarer, opportunè succurit Daniel, nec parua mihi, siue felicitas, siue laus est, adiuuari à prophetâ. Statua illa grandis, fero aspectu, auro diues & argento, ære potens ferroque, nec stabilis tamen, Sabiniani domum, si vota hominis succedant, & sacris opibus familia ditescat, videtur adumbrare. Metallis non vnitur fictilis labor, & ideò

ad modici lapidis casum ruit illa statua, quòd ferreos ex parte pedes argilla corrumperet;ista enim nulla arte coalescunt, & eas res conciliare frustrà optaueris, quæ naturæ lege dissident,atque inter se discordant.

Ecclesiasticæ facultates, si cæteris inconsultè admisceas, grandiorem profectò fortunam efficient, sed & fragiliorem: Ista enim bonorum disparitate nutat domus quæ vtrisque fulciri studet; & dum ambo diuerso pondere suam quasi massam repetunt, fit familiaris scissuræ quædam necessitas, certumque ex illo partium discessu exitium, cui nulla possit succurrere diligentia, nullus labor. Sicut nefas est ea separare quæ coniunxit Deus, ita non licet in societatem cogere quę Deus ipse disterminat: nec minoris piaculi res est, sacras opes cæteris ita maritare, vt vnum domesticæ fortunæ corpus nefariâ illâ cō-

iunctione constituant. Vtriusque sortis facultates in eamdem familiam cadere nulla quidem lex prohibet; sed vno licet alueo istæ aquæ contineantur, numquam tamen ita fluant; vt quod sacrum est, prophanorum ad quoslibet vsus communione censeatur amisisse suam naturam. Fallet me Sabinianus, si sanctis opibus dignitatem suam seruabit; hominem noui, profusissimos reditus statim vt tenebit, in suam culinam congeret, & vtrasque opes, confundente audaciâ, vix tum agnoueris aliud esse à patrimonio Sabiniani patrimonium Ecclesiæ. O insaniam! panis hominem alit, accipitrem necat: salubriter certè religiosis facultatibus vtitur is qui ad illas ius accepit; qui secùs, ipsa alimenta in suam perniciem vertit; quot cibos tot laqueos illi profert feralis mensa; piscis instar, vorat hamum miser, illis

illis addendus epulonibus de quibus ſapientiſſimè dictum eſt, paſti ſunt, capti ſunt. Sacrâ Patrum authoritate maximè delector quia & ipſe ſacer ſum. Prudentem œconomum putes, qui ſuis nutrimenta præbet, quibus neceſſariò intereant, ſi vſurpari, ſi in res noxias inſumi prudentes aduerterint? œconomia eſt, illarum facultatum congeſtio, quæ cæteris opibus anathema inſerant? quæ te perpetuum debitorem crucient? & vtique reddendæ ſunt, etiam cùm tempus in feliciſſimo hærede apud homines furti maculam videtur abluiſſe?

Ille œconomus, qui vt leuiſſima lucretur, ingentia amittit, quietem, innocentiam, Deum? Ille œconomus qui futuri non præſcius, breui opulentiâ duraturam in ſæcula, ſibi, ſuæque ſoboli, mendicitatem comparat, & ſacrilegio diues eſſe voluit, vt æternum

Laici imaginem dicas, qui sacros reditus sub filij nomine in suam familiam coniecit; illis enim frui omninò prohibetur, eâque ratione iuxta se videt quod famem acuit, quod sitim, non quod sedat; & nisi abstinentia medijs in opibus placuerit (quod fortissimę virtutis est) ad vicina subsidia suspirabit vir ille, quoties meminerit accessisse familiæ ad modestos solius filij vsus; ad patris verò cuius diligentiâ comparata sunt, cæterorumque inutile spectaculum. Qualis illa, oro, œconomia; quæ sacris copijs inhiat, quas si solum intuetur, misera, si tangit, scelesta est?

Quæ iuxta viam sitæ sunt fructiferæ arbores à quolibet viatore saxis petuntur, iniuriam tuleris si extrà conspectum ponas; nam remotas, nec dare faciles, quis quærat! Ecclesiasticos fructus ad manum habere, licèt decerpere sine sacrilegio non possis, maximum est

appetitus irritamentum. Eorum omnium quæ ſe vltro offerunt, fit amor; & etiam, quia his non vti durum habetur, neceſſitas; quia autem facilior vſurpatio, vbi illam nulla lex, nullum forum vindicat, quantùm putes in eâ naturæ procliuitate, & delicti quaſi tutelâ laborare innocentiam?

In iride ſinceri colores non ſunt; ſed ita inuicem ſuâ vicinitate permixti, vt nullus niſi in altero appareat; idem ferè videas in illis familijs vbi cum fortunis ciuilibus ſacræ opes conueniunt, nam licèt ſuâ conditione diſcretæ ſint, eâ tamen temeritate miſcentur, vt ex vſu, aut reuerentiâ diſtinguere nequeas.

O improbam vnionem! qua vi, quo impetu, illam diſſoluet vrgens tandem conſcientia? nam iſta aliquando ſeparari, aut te perire neceſſe eſt, Sabiniane; quæ placuit cùm ſumeretur eſca, ſtomachum

conuellet, cùm ad vomitum veneris. Melius tibi, tuoque adolescentulo consules, si eius indole pensatâ, ad illam vitæ rationem instituas, quæ cùm supplicium filij tui non erit, neque etiam coget te vocare carnificem. Si illum ad Ecclesiam Deus vocauerit, ex illius pietate & studijs in progressu ætatis satis scies; tu pater, sed non arbiter conditionis; opta tu; sed eligat ille, & in eius animum ne ampliorem potestatem vsurpaueris, quàm ipse Deus, qui voluntatem haud cogit, verùm allicit, non Tyrannus, sed orator.

Vtinam adesset cui loquimur! ad tanta, vt existimo, qua teretur ferreum pectus; si non odisse, at timere saltem disceret sacras opes, quas reluctanti filio quærit, vt sub Abbatis felicissimo nomine, patris facultatibus exutus & per vim sacer, infelicem vitam agat.

Non plura Asterius, Conuersa-

tionem finiuit venuſtiſſimus puer; qui cùm aliqua ex ijs quæ dicta fuerant, ſatis pro ætate intellexiſſet; affirmauit ſe Abbatem nunquam fore, neque fratris fortunam eo vſque reueriturum, vt pro eâ ſuas voluptates vellet perire, aut denique ſuam ſalutem periclitari.

CADMÆA NOBILITAS.

TERTIVM SOMNIVM.

NIhil Philoſopho perit; quidquid enim ille intuetur, argumentum facit ſapientiæ, & in ſuos vſus transfert.

Quadam die domo egreſſus, ad iucundiſſimi fluminis ripam, cum amico ſpatiabar, vt laſſatos ſtudijs animos oblectaret illud ſimplicis naturæ ingenium, ſtirpiumque neglecta formoſitas, quæ aquis vicina ad ſatietatem nutritur, ſurgitque lubrentiùs. Mirabar ego tot variæ pulchritudinis herbas, quibus nondum nomen inuenimus, in vnum

locum conueniſſe, tantorumque operum, quæ longè ab hortis; diligentiam tamen illorum ſuperant, rarò ſpectatorem inueniri.

Fluuio coronam fecerat ſpontanea illa, & confuſa amœnitas; quam ſalices, aluis per inæqualia ſpatia mixtæ, non ita premebant vmbrâ ſuâ, vt à ſole prohiberent. Inter has ruſticæ venuſtatis delicias, non rapidè fluebat amnis, vt quæ diues ripa oſtenderat, inuerſa quoque imagine in pacatis vndis repetita cernerentur.

Dum hæc ego intentiùs ſpecto, Cteſias (hoc amico nomen erat) aliam ſibi ex fungorum contemplatione voluptatem fecerat. Non longè ab alueo ad vetuſtiſſimæ arboris radices hanc verorum ſtirpium flaccidam imitationem aduerterat, præcipitis naturæ opus, neque enim fungi diù naſcuntur aut nati patienter adoleſcunt; ſed emergunt ſtatim, & velocitate ip-

sâ

sà ortus ostendunt quàm despecti sint, quámque vile fuerit, nasci.

Pulchriora certè conspiciebam; sed maiora Ctesias meditabatur: scis, ô Firmiane! inquit, quam mihi fungi isti tam properâ natiuitate è facili trunco erumpentes, cogitationem dederint? Non maiori labore crescit quorundam hominum gloria; inter duos soles nascitur: sed vilis apud sapientes festinata illa & fungosa prosperitas; neque mihi vnquam probata est tanta fortunæ in prouehendis alumnis, diligentia. Ingentium opum expetendam esse tarditatem, vulgus ignorat; cùm tamen illæ honestiùs ad nos veniant, si gradatim & silentio, quàm si cursim, ac strepitu: securiúsque habeatur, vt & dulciùs, quod in meritam familiam veluti stillauit, quàm quod in cupidos lares toto fonte effusum est.

Vides, Firmiane, arbores istas?

morâ extrà terram emerſerunt, morâ creuerunt, & ipsâ procedendi patientiâ, vires illas comparauere, quibus innoxiè, diuque ferent imbrium ventorumq; frequentes procellas, & ęſtatum incendia. Eſt herbis, quas hîc etiam lætiſſimas intueris, ex cunctatione ortus ſua quoque duratio: Nam tot ferè menſes ſtant & virent, quot ſumpſere vt ad ſummitatem illam, quæ definita eſt à naturâ, leniter aſcenderent, eâque prolixè fruerentur.

Vt ad homines veniam; optabilior multò, ſolidiorque lenta felicitas eâ quæ neglexit per ſuccedentium ætatum varias ſortes, gloriæ ſuæ culmen attingere, & quam puduiſſet originis, niſi in illâ quoque, gyganteo quodam progreſſu, celſitatem conſpexiſſet.

Rapidiſſimè quamuis feratur ſol, lux tamen illius reſpectu noſtri gradaria eſt; ſenſim namque ſe oſtendit, & ideo placet, quia vere-

cundè postulat, mereturque oculorum suffragium: Non ita è nube fulgur emicat; subitò, totúmque aduenit; nihil seruat quod expectes; omnis in ortu vis; & quia dispensatæ luci assueuit acies humana, illud nos maximè lædit, quòd huius ignis repentinam lucem imparati conspicimus. Hoc quoque in plerisque fortunis durum est quòd non expectato splendore mortalium obtutus feriunt, neque modestior aliqua claritas præcessit quâ admoneremur quiddam ipsâ futurum illustrius.

Vt hæc dixit, ita est, inquam, ô Ctesia! absque aurorâ sæpè fulsit in Gallijs meridies; & hoc fortunæ concitatioris prodigium sæpè mirati sunt exteri, apud quos altitudo illa, si & aliquando sinant, modestæ expectationis solet esse patientior. Sed hoc nobis peculiare est, vt præcipitanter quodcumque agamus, neque ad subita moueamur; quæ in tardiori populo

ſtuporem non modicum facerent.

Ne tamen exiſtimes, ô Cteſia! illorum hominum fortunam, cuius meminiſti, ita feſtinare vt omnem velocitatem ſuperet, aliquid tibi oſtendam pernicius.

Hermiam nôſti, lepidiſſimum illum ſomniatorem, qui ſæpè propoſitis ænigmatibus ad moralem philoſophiam ridentes amicos prouocat, & quaſi ludens in mortalium errores vtiliſſimè inuehitur. Cùm apud me aliquando diuertiſſet, & plurimi amicorum adeſſent, quos maximè delectabat illa philoſophandi ratio, quæ tædium arcet, & ad honeſtæ conuerſationis humanitatem propiùs accedit, iſta ſibi aiebat contigiſſe per ſomnium.

Dormienti prima res viſa, in ingens ſpatium porrectus ager, inæquali glebâ, tanquam recens ab aratro, frequentibus ſulcis, in quem honeſtiſſimæ frontis vir quidam, neſcio quę ſemina plenâ manu

conij ciebat. Venuſtum agricolam, qualem antè non viderat, Hermias, miratus, aliquantulùm ſubſtitit: tum datâ ſalute & honoris causâ excuſans quòd ignotum percontaretur; Et, heus, inquit, vir egregie quid tanto affectu telluri mandas? ſatorem te profectò illa non haberet, niſi meſſem ab iſto ſemine expectares tuis dignam natalibus?

Optimè, reſpondit ille, & quàm gloriosè laborem, videbis ſtatim, imber modò, cuius iſta nubes ſpem facit, expectantem humum non prætereat. Vix ea erat fatus, cùm pluuia, ventis nubem impellentibus, toto agro effuſa eſt. Dein ſol, qui aliquantulùm latuerat, ſuam ſibi lucem reſtituens, diligentiſſimo calore ita fouet ſemina, vt ex illis non gramen, non calami aut ſpicæ, verùm coronulæ quædam aureæ illicò emicarent, quibus mox ſubiecta capita cùm & tellus prodidiſſet, tot Marchiones apparuerunt.

Sic emersos nobiles vultus, cætera quoque membra non dispari ortu sequuntur, suis etiam, ne quid deesset, conspicua vestibus: Et Hermias nouâ fœturâ feruentem agrum conspiciens, fassus est, haud promptiùs Thebanum solum Cadmo milites dedisse', quàm terra illa, adiutore Cœlo, suos coronatos protulerat.

Hoc commento quid verius, charissime Ctesia? num & aduertisti dignitatis huius, quæ iam adeò familiaris est; præproperam natiuitatem? Animantia quædam imperfectiora ita festinanter in aëre generari aiunt, vt cum pluuiâ decidant; quamuis ego in ipsâ humo, vt illam calidus imber attigit, creari potius existimauerim: crassior enim materies in id opus requiritur, quàm quæ possit à liquidâ soláque nube subministrari. Sed cui causæ assignanda sit ignobilis diligentia Philosophi viderint;

illud certum eſt, æſtiuo tempore aliquando tot minutiſſimos bufones in humente terrâ conſpici, qui, antequam ſolueretur nubes, omninò non erant, vt ex tactu illius, cùm depreſſa eſt, ortos neceſſe ſit dicas, aut cum ipsâ cecidiſſe. Vbi hoc accidit, vix inter tot animalcula, quibus ſcatet humus, innoxium pedem moueris: ita enim frequentes circà te repunt, vt ſub graui veſtigio, ni caueas, plura ſimul conculcata intereant. Talis propemodùm eſt noſtrorum coronatorum ortus: è nube lapſos exiſtimes: nam & ſubito, & cateruatim, vt ſolent cùm cœlum pluit, præcipites guttæ, ex alto cadere videntur, ſtrepituque ingenti, hoc eſt, ſeruulorum etiam ſine causâ ad amicos feſtinantium, iuſſis vocibus ita nouam dignitatem proclamant, vt ignorare non liceat.

Fateor, ait Cteſias, nobiliſſimum imbrem, fortunæ illius diligentiam

ſuperare, de quâ primùm ſermo fuit. Sed ſi velis, ô Firmiane! vaniſſimos homines, qui non à Rege dignitatem accepere, aut à maioribus (de his enim non loquimur) verùm ea ſibi nomina imponunt, vt ſuprà cæteros nobiles fulgeant, exagitabo; neſcio quid enim in eam rem mota mens concipit, quòd à ratione non abhorrere & tu forſan lubens concedes.

Statuæ quas olim illuſtribus viris ſenatus decernebat, longè præſtantiores habebantur omnibus illis quæ plurimo tamen ære comparatæ, & dignitate artis nobiles, priuatorum domos exornabant. Multùm enim intereſt, imago ſit virtutis merces, & iudicum decreto publicè conſecrata, vt ſui conſpectu torpentes animos ad ingentia facta prouocet, an intrà penates obſcurè emineat, ineptæ cuiuſdam gloriæ ſolamen, & inertis luxuriæ monumentum.

Suam effigiem procurare quilibet pecuniosus potest; ad id enim inueniet mercenarios. Sed quid veræ laudis putas, suos vultus emisse ab artifice, qui ad arbitrium te tuum seruili manu finget, non dedignaturus quoque vel à rudiori sumere præcepta laboris, dummodo illâ assentatione, ac dolo, tumescat inane marsupium? Idem de Cadmæis Marchionibus, Comitibus, & si quid aliud in genus est, iudicium esto. Multùm distant à veris, solidisque fictitij illi tituli, quos iam sibi plures assumunt, non expectatâ regis gratiâ, ac necessario supremæ curiæ assensu, ad quam ritu gentis pertineret eiusmodi dignitatum recognitio.

Præclarè aliquis, cùm illos omnes qui Deo sunt accepti, deos nominauisset, quòd scilicet Numen suâ sanctitate imitentur, eique ita charitate adhæreant, vt vnus spiritus cum illo sint; facta

etiam inanium Deorum mentione, quos ſibi in varijs gentibus non vno genere inſaniens ſuperſtitio poſuerat, ita vtroſque diſtinxit: quàm illi magni quos fecit Deus, tam iſti nihil, qui ab homine facti ſunt. Mihi multùm arridet in re propoſitâ ſubtilis diſtinctio. Quidam apud nos ſuis titulis inſignes, inſtituente Principe, opus Regis dici non immeritò poſſunt; Regia enim manu in id faſtigium erecti, non inania præferunt nomina, neque ſic donatis illuſtres titulos mortalium vllus diſputauerit: quia quod ſtatuit Princeps, id ratum eſt; ſiue placeat nondum meritos præmaturis honoribus inſignire, vt ſibi magis deuinciat, antequam deberi beneficia diuturno famulatu exiſtiment, & ex dignitatis celeritate incitentur ad firmius obſequium: ſiue gradus illos generoſo labori, notæque fidei ſtirpibus conferat in præmium virtutis. Cæ-

teri quos ſola amicorum aſſentatio, vel domeſtica vanitas creat, tam ſunt nihil, quàm ſunt aliquid, quos Regium diploma aut maiorum longa ſeries in eam dignitatem aſſeruit.

Coronas vocamus circulos illos qui tanquam ſydera ambirent, circà ſolem & lunam aliquando videntur, cùm vtriuſque radijs nubes percuſſa in orbem diſcedit, ſinitque ea lumina nullo fulgoris detrimento, inter varios colores iridi ſimillimos, conſpici. Sed vanæ ſunt coronæ iſtæ, nec aliquid habent quo vel leuiſſimas auras inconcuſſæ ferant; citò euaneſcunt, caduntque, & totus ille aëris breuiſſimus labor, quaſi pœnitendum opus fuerit, in lachrymas ſoluitur. Coronam æſtimo, ſi ſolida eſt, non ſi tantùm appareat. Quid ſuprà capita nobilium iſtorum orbes quoſdam honorarios, ſuis gemmis, &

cælato auro insignes miraris? ornamenta ista, spectra sunt dignitatis cuius alij rem habent. Multùm distat à corpore inanis figura, molem quâ caret præferens, licet ad vacuum spectaculum plurimi quoque moueantur, illo qui nubem pro Deâ stultissime adamuit, Ixione stultiores.

O quàm ampla sapienti risus materia, inscio Rege ab amicis, aut à seruulis coronatus Marchio, qui quasi creuisset dignitate, statim vt voluit dici quod pridie non erat, grandiori incessu obambulat; sæuior cæteros nobiles despicit, & in alium hominem mutatum se propè autumans, recentem fortunam stupet, cui nihil accessit, præter syllabas.

Audiui ab ipso Hermiâ de quodam homine, qui cùm eo titulo dolens careret, hac arte votis potitus est. Multo apparatu conuiuium instruxit, ad quod ex amicis

duo inuitati, qui cum viro agebant familiariùs, dignitatis curam susceperant, vt à temulentis, inter pocula Marchio eâ die proclamaretur. Nondum ad secundas mensas ventum erat, cùm vnus, vti promiserat, pleno scypho homini libans, salutatoriæ potioni gratissimum quoque nomen addidit, expectabundi conuiuatoris ignotum maioribus. Annuente Baccho, dignitati protinùs assentiuntur omnes, & quod tumultu statuêre, vino firmant.

Sublatis deinde epulis, pictor statim quæsitus est, qui currui adderet noui honoris insignia, quem officiosa amicorum turba optanti detulerat. Cùm postea vltimam manum suo operi admouisset pictor, & rheda repetitis per ambitũ coronis micaret, iussus est auriga, currui ita præparato equos iungere; vt circumductus per vrbẽ recens Marchio non lateret diutiùs,

Ineptissimæ vanitatis multæ, vt opinor, causæ sunt. Iamdiu est quòd molestissima Regnorum negotia, & dissidendi cum finitimis fatalis quædam necessitas bella fouent: vrbes intereà cœpimus multas, sed & amisimus; neque vnquam sincerè felix fuit nostra Gallia, vt ex vario armorum successu, triumphisque ab atrato exercitu, post commilitonum funera, sæpiùs actis, disceret, Marti tot ærumnis famoso, pacem iure præferri. In illis motibus viri nobiles copijs præficiuntur; acrior enim est ingenuis gloriæ cupido, & indoles bello aptior suâ audaciâ animos sufficit, vbi iam trepido exercitu, miles exemplo firmandus est.

Experientiâ quoque compertum, quando extra pericula cohortes otiosæ in suis præsidijs hyemant, rariùs sub viro nobili disciplinam solui, quàm si ab aliquo regerentur, qui suprà cæteros non emineret o-

pinione natalium. Illud enim decus ingentis momenti est, vt à gregariis militibus priùs penè naturâ quàm officio præfecti distinguantur, & penès illos sit imperium qui ad illud sunt editi. Ita fit, vt obsequium præstetur lubentiùs, & ex solâ quandoque ducum contemplatione contineatur miles, suo & armorum genio facillimè indolescens, prædamque ex ciuibus suis agere solitus, vbi spoliandos hostes pax non obtulit, neque obstat, in ipsâ quiete facinorosis, suorum tribunorum reuerentia. Hoc cùm non nesciant viri nobiles qui Regijs cohortibus præsunt, præclarissimos titulos sibi imponunt quos stupeat militum vulgus; & ita apud ignaros claritate generis auctâ, etiam animos excelsiores fidentiùs præferunt, audaciúsque minantur, & in ordinem contumaces quosque cogunt, postquam

talis existimatio timori prælusit, ducesque secreuit à cæteris.

Nec de præcipuis loquor qui legionibus totis imperant; suos enim illi titulos ferè semper gentiles habent, & notis stirpibus inclyti, adscititio honore non indigent ad maiorem suorum iussorum obseruantiam. De illis ago, qui modicam partem exercitus sub maiori imperio regunt, habentque & ipsi plurimos quibus obtemperent. Mirum est quot iam inter istos solo nomine Marchiones inuenias; ad Centuriones peruenit non rarò dignitas ista; & penè sufficit ad titulum, non censeri cum milite. Ne vero existima, vt domum redierę isti nobiles, futile nomen deponi; constantissimè seruatur, non ab eo tantùm qui occupauit, sed à familiâ, vt inanis splendor vel antiquissimæ stirpis, vel recèns prouectæ credatur iustissimum

simum patrimonium.

Alij vt futuras vxores fascinent, Marchiones, Comites fiunt. Ambitiosior enim viro est mulier: & plurimæ nuptias ex titulo æstimant, facillimè propitiæ, nec de opibus multùm quæsituræ, si coronam ostenderis.

Non pauci, vt iam adeptas coniuges placent, in eam dignitatem se asserunt. Illæ enim se inter nobiles matronas despici perpetuò queruntur, quòd illo nomine insignes non sunt, cui locus honoratior ex more conceditur: sibi dari sellas humiliores: posse, si maritus annuat, illud opprobrium amoueri: denique, se infelicem vitam ducturas, nisi alijs æquentur, quarum superbiam ferre non possunt. Ergo ne morosam vxorem habeat maritus, & suis laribus grauem, Marchio formandus est, sæpe licet impar fortuna, nec huic gradui sufficiens, non parum vexan-

da sit. Nam quomodo, nisi patrimonij, & miserrimæ prolis iacturâ, æqua supellex comparabitur? Ne mireris, si sæpiùs in stanno tot cælatas coronas conspexeris, quæ argento decentiùs exciperentur: si elapsis huius gloriæ primis mensibus, res familiaris claudicat: si equi vel pauciores, vel macilentiores, iam leuiorem ex dominorum tenuitate currum trahunt: si rarior seruus in egente domo strepit: si fames nisi inuocato creditore non expellitur, qui vt expectauit aliquantulum, fit ex amico acerrimus hostis, neque finit absque pauore fortunæ reliquiis frui, tranquillisque suspiriis breuissimi luxus tumorem expiare.

Ita loquebatur Ctesias, & hominem maximè incitabat timor, ne vnus amicorum qui ab anno hanc dignitatem assumpserat, in fabulam veniret. Iam enim quærebat fœneratores, & aliquot agri

iugeris diminutum rus, videbatur, moleſtiorem fortunam prænuntiare. Iam ſerui pannoſis veſtibus dubium fecerant negligentiâne domini, an egeſtate ſorderent; Iam breuior menſa pauciores conuiuas accipiebat: & ex fumo, non plus aliunde aduentans, quàm vicina nobilitas admonebatur, raros hoſpites in eâ familia expectari. Qui ſemel veniſſet lautè ſatis excipiebatur: qui iterum neglectiori cibo diſcebat quid peccaſſet repetita vrbanitas: qui tertiò, aut abſentem dominum habebat, aut triſtem; & vxor, quaſi ægrotaret illo die, nec fas eſſet ad officia egredi, per ancillas honeſtiſſimè excuſans, manebat in lectulo. Ea & mihi nota erant, rhedamque ſerico inſignem & auro, ſæpiùs fractam dici, & in dies fabrum carrucarium expectare qui reficeret, cùm equi deficerent. In eam vanitatem, cùm ceſſaſſet loqui Cteſias, ipsâ ambu-

latione non magis quàm prolixo ſermone fatigatus, vbi ſe primùm opportuna ſedes obtulit, ad crepidinem fluminis ſic ego quietior.

Vera retuliſti, Cteſia, nulli certiori itinere ad egeſtatem feſtinant, quã iſti qui breuibus vlnis maiorẽ ſe dignitatem amplexantur. Politicæ calliditatis egregium facinus adducam noſtro argumento conueniens. Campaniam, Italiæ fertiliſſimam regionem, plurimi Reges obtinuerunt; verùm nulli ſagaciùs Auſtriacis apud eam gentem imperauere. Scis, ex opulento otio, vbi in ſui tædium venit, illos plerúmque turbines deriuari quibus excutitur regij culminis reuerentia populique felicitas. Statim vt fortunam puduit ſuæ quietis, creditque ſe timeri, & viam patere ad fortia, intumeſcit, & ad ſuarum opum conſpectum, non faſtidit modò leges, ſed audaciſſimâ quæſtione verſat, an iuſtè imperent qui

ſtatuere. Alchymiæ peſſimum genus, ſi ex auro ferrum fiat; quod accidiſſe tamen certum eſt, quoties rebellante ciue, qui facultatibus ſuis multùm apud plebem poterat, opes in arma verſæ ſunt. Multi tum in illo regno viri nobiles erant, non paterno magis nomine, quàm diuitiis clari, cùm poteſtas Auſtriaca eâ Regione ſuam ditionem auxit, ad inuidiam orbis, multorumque Principum metum, iam latè diffuſam. Timebatur iſta nobilitas, aliquid certiſſimè auſura, niſi inopiâ frangerentur ingentes animi, & defectionis genius, in quem proni erant, aliquâ arte cogeretur ad obſequium. Mira Principum verſutia: quotquot inſoleſcere poterant; ita poteſtatem amiſere, vt ſe exarmari neſcirent: officiosè omnes afflicti ſunt: quâ ratione putas? dignitatibus.

Dum ſinguli quaſi beneuolo Re-

ge in altiorem gradum assumuntur, prodigendi opes ciuilis quædam necessitas subit, pristinique status pudor, ne si facultatibus parcerent, & modesto seruorum comitatu inferiorum plerisque fortunis paterentur se æquari, concesso splendore indigni haberentur. Ita generosis equis, cursoriis, venatoribus, sarcinariis quoque qui mobilem supellectilem circunferrent, stabula impleta sunt: ita in auratos currus, in pretiosissima aulæa, in pueros honorarios, in vxorum gemmas tota belli formido conuersa est. Haud multò post, nobilium istorum illustrissima egestas oculatioribus secretum Principis aperuit; exhaustisque opibus soli apud illas familias tituli remanserunt, à quibus nihil Princeps formidaret.

Patentiori consilio Cyrus Lydas, Xerxes Babylonios in ordinem coegit, cùm vterque, exarmatis,

etiam tibias, ſcorta, cauponas imperauit, vt in illud vitæ genus opes confluerent, & quod reſtabat animorum, ad inſtaurandas defectiones, otio & voluptate flacceſceret; delicati conflictus ars eſt, opprimere hoſtem deliciis, & Politici regiminis vtiliſſima fraus, ſubigere dignitatibus. Timendum munus, claritas, ſi confertur in exitium, ſi ad eos te ſumptus adigit qui familiam diripiant, breui ſimillimam arboribus, quas nimia fertilitas exhauſit, vt vno conatu ederent quod in plures annos mortalibus vtiliter diſpenſatur.

Expectas vt ad imaginarios Marchiones reuertar? Quod in Italiâ calliditate Principum geſtum eſt, hoc apud nos, non Rege authore, ſed quorundam nobilium inſaniâ, quotidie geritur; ſuis enim titulis pereunt, non ſecùs, ac ille ſenator qui olim multâ pecuniâ

dignitatem adeptus, rei familiaris inopiâ ita deinceps laborauit, vt publicè diceretur ſpoliatum fortunis hominem in ſenatum relegatum fuiſſe, ne bonâ ſatis ſtirpe genitus in ſordido exilio conſeneſceret.

Ex hoc mihi præcipuè miſera videtur iſtorum nobilium paupertas, quòd calamitoſos iubet ſub felicitatis laruâ imprudentiſſimi faſtus pœnitentiam agere. Nunquam niſi ſecreti gemunt; & licet ad ſummam ſuarum rerum anguſtiam adducti, emergendi ſpem omnem amiſerint, fingunt tamen fortunatiorum gaudia; quemadmodùm illi dæmones, qui non raró ridere in obſeſſis corporibus videntur, cùm nihilominùs ſuæ illos pœnæ maneant, nec miſeris à vindice Deo concedatur, vel leui quiete ſuos cruciatus intercalare.

Et illud quoque durum eſt, quòd nobiles iſtos ex merito vexari quiſ-

que

que existimat. Sicut enim voluptuosorum morbi, qui ab aliquo vitio ortum habent, miserationem non faciunt, ita qui ex luxu eget, suo dignus malo putatur, cùm ad illud sponte venerit.

Quàm fatuum suprà id quod cuique conuenit, velle extolli! Aliquæ statuæ ita factæ sunt, vt si ponas in sublimi, totum artificium pereat, aut omninò oculos effugiant; ingentium operum est, ea altitudo, ad quam cùm illa peruenerint, ostendent se decentiùs. Ineptum quoque te erigi, si in eo statu malè tibi est; si quisquis te conspexerit, superbiam damnat, quòd locum scilicet concupisti vnde aut non videare, aut turpiter notus fias.

Sed hæc fortè, ais, singularia sunt, neque Regni multùm interest, si nobiles aliqui non concessis titulis intumescant? Magnâ certè virtutis iniuriâ per omnes prouincias hæc iam serpit ambitio.

Olim ad incitanda hominum ſtudia fortibus viris coronæ dabantur, & licet frondeę eſſent, nec vlla arte ſpectabiles, illarum tamen diu pretium fuit, donec in viliſſimos vſus delapſas erubuit virtus, & mutato mortalium ſenſu, quantùm prioribus ſæculis honori fuerant, tantùm apud poſteros contemptæ ſunt. Ab Olympiis ad popinas tranſiere: quilibet ebrius ſuâ redimitus cernebatur; vt vina, ſic & mancipia coronata ſunt. Quid vir fortis ambiat potantium ornamenta, & ſeruitiorum notas?

Multùm certè intereſt ne illi tituli, de quibus loquimur, ad indignos perueniant, nec ita cõmunes ſint vt illos excelſus animus deſpiciat, qui niſi inſolitis, arduiſque honoribus non excitatur. Militaris prudentiæ, eximiæ fidelitatis, laborum aut periculorum quæ tandem merces erit, ſi qui nihil vnquam præclarum auſi ſunt, vel ab exerci-

tu festinantiùs rediere quàm accesserant, vt ignobili otio securiorem vitam ducerent, illâ imagine dignitatis conspicui sint; quæ si rarior, nec facilè occupanda, emeritæ senectutis, & per varia vitæ discrimina Regi notæ, non indignum præmium æstimaretur?

Tandiù non viluit in plurimis gentibus Equitum torquatorum ordo, quamdiù labor virtutis fuit illum honorem assequi, nec nisi ex præcipuis stirpibus admissi sunt. Ex quo vulgaris propemodùm effecta est illa dignitas, contemptissimi gradus nemo tulit in collo, aut veste, insignia, quæ olim prima nobilitas ambitiosè ostenderat.

Quis iam ad fortia conferat animum? quis adeat pericula? quis suis sumptibus volens militet, vt eo titulo honestetur, quem nunc habet quicunque vult? Equidem miror ea confusione res apud nos agi, vt Regis officium quisque suscipiat,

cuius eſt illos honores creare. Nam vt primus qui in nube ab aduerſo ſole formatus eſt arcus, alios etiam ſe obſcuriores, minoreſque, quaſi ſolem æmuletur, & ipſe ſuo conſpectu ſæpiùs pingit, ſi ad iteratas imagines aptam nubem inueniat; Ita corona Principis, quæ authore Deo eminentiſſimè fulget, inferiores coronas vbi vult facit; nec alia datur in Regno poteſtas quæ præmiandę virtuti illos cõſtet ornatus.

Nemo ſe præſidem vocat,niſi qui præſes à Rege creatus eſt, neque vnquam dixerit aliquis,cauſidicum ſuæ togæ priuilegio in illum gradum,neglectâ majeſtatis authoritate,poſſe conſcendere, aut ſolo duntaxat titulo frui, quo germanus ſplendor, & timenda reis poteſtas ſignificatur. Quid ſtultius quoque, quàm ſi credat ex vulgari nobilitate aliquis, ſibi licere, ob id ſolùm quia nobilis eſt,ad arbitrium ſumere dignitatum nomina, quæ apud

eleuatiores contemptum, apud æquales odium, & inuidiã generent?

Ab his ad alia quædam quæ proximè accedebant, ſermo ſponte delapſus eſt. Apud Latinos vocabula non habemus quę pleriſque gallicis locutionibus omninò reſpondeant. Aliquis domicellas appellauere quę rectius à peritis Mitellatæ dictæ ſunt, ab illo capitis ornamento quo generis nobilitas, niſi vſum licentia corruperit, non obſcurè oſtenditur. Illud nomen, olim clariſſimũ, iam apud Matronas prorsùs viluit. Mirum eſt, quantã ſuperbiâ dominæ majores vocitantur & ſuos titulos inflant, ne viris videantur modeſtiores, & in eo ſexu timidior appareat immeriti honoris vſurpatio. Cadmæas etiam Archidominas habemus, inquam, ô Cteſia, quæ ex ſimpliciter mitellatis, ſtatim vt placuit, erupere.

Subriſit ad hæc verba Cteſias; ſed parum eſt, ait, grandius nomen

accepisse quàm quod cuique stirpi conueniat, neque modum superet. Maioribus lædor, ô Firmiane! nec enim ferre possum tot matronas in auratis thalamis tanquam in templis, vt idola quædam conspici. Et ne existimes me in illam vanitatem plus iusto excandescere, aliquid dicam quo me fatearis de illâ re loquutum frigidiùs.

Diues, sed priuatæ sortis mulier (vt scias me de fœminis Principibus non loqui) cubiculum sibi construi curauit vndique auro fulgens, credo vt pretiosiùs dormiat, & suarum opum spectaculo eorum oculos perstringat qui ad illam accessuri sunt. Non æquatâ planitie superbum conclaue extenditur, eâ enim parte paulùm assurgit quâ lectum posuere, sub arcuato, & quod longè cætera suo pretio superat, laqueari, ita recedentem vt te in alterâ cellâ esse existimes, si interponatur ianua quâ negari possit accessus, lumen-

que illa pars,quę ad capiendos somnos destinata est, per suas etiam fenestras accipiat. In eo loco mulier iam alto sole, & sumpto de more iusculo, decumbebat,iterato sopore, adipem suum multâ charitate fouens: cùm rusticus, cui literæ ad illam perferendæ traditæ erant,adfuit, ianitori domus eos codicillos ostendens,rogansque,ex domini sui præcepto,vt ipse qui tulerat,dominæ daret. Expectare per duas circiter horas iussus, donec illa sponte euigilans ancillarum vnam vocaret (nam dormientē excitare nemo audebat) tandem ex dominæ licentiâ conscendit cum seruulo. Superatis gradibus,vt primùm aulæa conspexit in ampliori cubiculo quâ necessarius ad interiora transitus erat, dubitauit rusticus an vltrà procederet: sed qui eum comitabatur, hortatus est, timorē deponeret;ad humanissimam dominam iri;nec aliquid in eâ domo esse quod timeri mereretur.

Certiori ergo veſtigio, ſtupens licet, incedebat ruſticus: ſed vt auratum conclaue, in quo recumbebat mulier, ingreſſus eſt, nihil niſi diuinum cogitans, illicò ſacellum putauit, & in genua prouolutus, grandioribus oculis, incertiſque, quid magis, quid priùs mirarentur, omnia luſtrans, Deum orabat. Verùm cito dominæ riſu, ſeruique monentis cubiculum illud eſſe, non templum, à pietate reuocatus eſt, ſuoſq; codicillos protendenti manũ mulieri, vt imperatum fuerat, dedit.

Dum legit illa, vir agreſtis ex ſtupore ad voluptatem ſenſim tranſierat, & obiectis familiarius fruebatur, interdùmque inurbanè reflexis ceruicibus reſpiciebat quæ à tergo poſita erant, ne aliquid prętermitteret, non auſus omninò auerti à muliere, cuius expectabat imperium. Perlectis codicillis, nõ priùs hominem dimiſit, quàm ab eo per jocum quæſiuiſſet, aliquidne ſimile habe-

ret rus ſuum, & quid in mentem venerat, cùm primùm tanto auri fulgore percuſſus eſt? Eccleſiam credidi, domina, inquit ille; te autem quandã effigiem quæ religionis ergô in iſto penetrali, inter tot opes, & holoſerica, locata erat, vt ab intrantibus venerationem acciperet; ſed excuſſus error, ſtatim vt ex riſu, motuq; corporis, quo noſtræ carent imagines, agnoui te viuere. Potuitne illa ſine pudore audire à ruſtico, quanto exceſſu ornaretur domus, quæ Deo digna habebatur, & craſſiſſimæ ſimplicitati tam altas cogitationes infuderat?

Graue licet aurum, ad ſummos tamen parietes peruenit, ligna celat, & nouo vanitatis genere, metalla matronis quæſita ſunt, vt ſuperbè iaceant. O ſæculum in illis ædibus aureum verè! ſed & ferreum, vbicunque egenus patitur, vidua luget, pupilli dirâ fame enecti deſperant, vt radios ex illorum ſqualore ſibi

ſuperbia comparet; & tot infeliciſſimi, tanquam ad fodinas damnati, tantas opes tantis laboribus eruunt, vt diuitum laquearia, non in cœli modum ſparſis hinc inde ſyderibus, ſed æquali per omnia claritate ſplendeant; & mulier, *Amicta ſole*, ſic enim & aurum vocatur, dici poſſit duxiſſe ſuam noctem!

Quàm probroſum Regno, aliquid exteris poſſe oſtendi auguſtius in priuatâ domo, quàm quod in Regiâ conſpexerint; & ita ciuẽ inſoleſcere, vt ſupra Principem ſuum, in auratâ ſede fulgeat! Quid intereſt Thronus, an thalamus vocetur? Maieſtas eſt. Tolle nomen cui ex pudore parcitur (neque etiam vſurpari ſineret poteſtas) quot matronæ auro circum ſeptę micant; tot reginę volunt videri. Sed proh pudor! Aliquas inueniri quæ officinas adhuc ſuas ſpirant, adeoque nihil ingenuum habent, vt ſi ad aulam accedant, in alterum orbem eas veniſſe exiſtimes:

Multùm enim distat à maritorum fortunis, subtilitas aulica.

Non benè auro velatur natalium labes, istâ se magis luce prodit, & inter tot ingentia, paruitatem suam turpius retegit stirps ignobilis, vti felis ille Ægyptiorum, qui pro Deo stolidissimè habitus, deformior in suo cultu videbatur, quàm cum absque ornamentis totum se, totum felem ostenderat.

Adeo omnem modum excessit priuatorum luxus, vt benè sit templis, si altaria, diuitum fumaria æquent; si vasa quibus propinatur Christi sanguis, ad illorum pretium accedant, quæ sibi in contumeliam parauit istarum pecuniosarum vanitas; vt non sine fastu egerant, quod natura verecundè emittere, non docuit tantùm; sed imperauit. Non satis est dapes argento excipi, excipiatur & stercus: Sordidiora quæque honorem suum habeant, & quàm reuerenter

præſtari debeant officia, ancillarum nares diues fœtor admoneat. Quantis opibus, putas, collum, brachia, articulos onerabit illa mulier, cui argenteæ latrinę ſubjiciuntur, & matulæ ſeruiunt quarum pretio plures captiui redimi faciIlimè poſſent, leuarique ingens egenorum turba, ſi quod excrementis, membris Domini concederet mulier Chriſtiana, & pauper, in quo Deus ipſe toties egere ſe dicit, ſuâ dignior vrinâ haberetur.

Vis audire priuati huius faſtus, immane auſum? referam. Pretioſiſſimas gemmas mercator quidam venales habebat, quarum fama mulierum verboſâ admiratione citò peruenit ad Regiam. Ingentiores, nitidioreſque nemo vnquam viderat. Cui rectiùs vſui inſeruirent inſolens oſtendebat cùm magnitudo, tùm decor, coronam poſtulabant. Cùm ad Reginæ conſpectum vocatus mercator eas ex pyxide

eduxiſſet, interrogatus quid venderet, ea dixit quæ Reginam frigidiſſimam efficerent. Pretio conterritæ ſatis fuit, exquiſitiſſimum illud naturæ opus ſpectare; mirari. Tanto enim auro, inquiebat, inuidioſas gemmas emere non placet, ex quibus deinde dicatur, me in vno torque prouinciarum ſpolia complecti, ornarique ciuium malis. Non quodcumque pulchrum, eſt, Reginam decet; Eſt & Principũ modeſtia; & in laudibus habetur, ſæpè nolle quod poſſumus. Illud ipſum quòd gemmas remiſerat Regina, ad illarum ampliorem famam contulit; & quod ſtupeas, pecunioſiſſimæ mulieris, verùm ignobili ſtirpe editæ adeò vanitatem accendit, vt profuſo auro emeret quod ex modeſtiâ ſoluere Regina timuerat. Quis non iure iraſcatur quæſtoris neſcio cuius vxorem eos concupiuiſſe ornatus, & publice geſtaſſe, quos Regia

maiestas vt nimios erubuit ?

Quàm superbè gemmis potita est mulier, quàm se putauit de principe suâ triumphum egisse, vbi illas tumenti collo circumductas conspexit in speculo! Quàm despexit modestissimæ Reginæ timidas opes, sibique quàm sæpè gratulata quòd optanti tot nummorum nugas, facilior arca concesserat.

Nunquam rubet Chamæleon, qui cæteris coloribus obnoxius est, licet purpuram illi obijcias, & mulieres aliquas inueniri magis miror, quæ hoc animali omnino mutabiliores, ad sua tamen ornamenta, non erubescunt: vnde ortum ducant, quis antequam ditesceret, maritus fuerit, non meminere; ad fastum sufficit, quòd aureæ sunt, & Mydæ digitos habent, vt quodcumque tetigerint, flaueat. Silente mox Ctesiâ, sic ego:

Singularis modestiæ verbũ, quod mihi à nobilissimo viro aliquan-

do dictum est, ita hæret memoriæ vt nunquam elabatur. Diues erat, iuuenis erat, coniugatus erat; sed nec opes inflauerant, nec corruperat ætas, nec illum vxor à studio pietatis auerterat, quæ in eo ad illud fastigium creuit vt iure digna haberetur quam ipsi solitarij suspicerent. Nomenclatore non est opus, vt quis fuerit ille vir, noueris; cui enim alteri quàm Rentio concessum est, tot simul bonis frui, eâque morum sanctitate breues annos duxisse, quæ omnibus nota, & maximè egenis, etiam post obitum vt notior fieret, Typographos occupauit. In ea vrbis regione habitabat, vbi tum ego. Cùm autem inuisendi hominis gratiâ ad illius ædes me contulissem, nihil in illis vidi quod damnaret vir moderatus & sapiens: Domini tamen sui stirpe dignæ erant, & fons imagine Saluatoris conspicuus, ne quid in eâ domo prophanum

conſpiceretur, ſuas in ſubiectum alueum aquas, etiam religioſe videbatur effundere. Inter multa quæ de rebus pietatis mutuo dicebantur, excidit mihi vt illud ædificium laudarem. Scis quid reſponderit? non ſemel, inquit, erubui me ita decenter habitare; ſum enim Chriſtianus. O vocem verè dignam quam nulla deleat obliuio! ô ingentes, etiam cùm iacere voluerunt, ſpiritus! Quis excelſiſſimam abiectionem non laudet, non ſuſpiciat, quæ ſplendida quæque ita calcauit, vt indignam ſe crederet?

Domum illam nullum aurum exornabat; non iuncta ad gratiſſimum errorem ſpecula, vt alia cubicula redderent, totos parietes contexerant: non chryſtallo ſolare lumen admitebatur, ne per vitrum, vileſceret: non deſtinata muſicis erat ſedes ſua: non hyberna, non æſtiua triclinia habebant illæ ædes: Peccatum, ſi quod fuit, ſe-

ctus

ctus lapis, paucaque per ambitum ornamenta; & tamen à viro nobilissimo dictum est: Pudet me habere; sum enim Christianus.

Eant nunc illæ mulieres, illi viri, quibus sua domus vilis est, nisi auro fulguret; & tamen haberi Christiani volunt, cùm ita habitent; haberi Pij, quasi superbia non sit sub auro degere, & iacenti in tot templis, in tot pauperibus Christo egregios adoratores suum fœnum reliquisse.

Sed de istis satis: si me vnquam ad scribendum applicuero, quidquid tu, quidquid ego in hanc materiam diximus, prælo dabo: Interest enim vt aliquis ineptissimis titulis, luxuique non ferendo liberiùs insultet.

AMPHITHEATRVM GALLICVM.

QVARTVM SOMNIVM.

OMnia hîc mixta : vita ipsa contrariis constat : Vix aliqua sincera voluptas est. Regio exercitu depulsis felicissimè hostibus, qui numero & ducum suorum solertiâ fisi præclarissimam vrbem Atrebatum, olim suam, obsidione premebant, vt infelicium armorum pudorem, successu meliore æquior fortuna dilueret, statim ad nos peruenerat fama victoriæ ; sed illo gaudio impermistè frui non tulit humana sors : In eâ quippè dimicatione perierat egregius iuuenis

nobis chariſſimus de quo multùm ſperare æquum erat, ſi nobiliſſimæ indoli licuiſſet, conceſſo diuturnioris vitæ vſu, in ea ſe extendere ad quæ nata videbatur. Patri ſenectute & plurimis dudum morbis confecto vnicus erat, nec reſtabat languenti, lugentique aliud ſolatium quo graues annos, & acerbiorem his orbitatem ſubleuaret. Inde nobis occaſio bella deuouendi, quibus tot funera maturantur; tot interdùm exhauriuntur familię illuſtres, magno cùm priuati, tum publici boni damno, & vrbibus ipſis infertur aliquando maior vaſtitas, quàm ſi maligno ſidere inuecta peſtis domos omnes peruaſiſſet.

Nullus in bellorum inſaniam acerbior fuit Iſmenâ: ſed Hermias, putas autem, inquit, Iſmena, ſi diſſidentia Principum ſtudijs regna mutuâ pace coaleſcerent, protinus ſanguinem ſiſti? furor is eſt,

quem publica fœdera, ſcriptæque in ære ad ſtabiliorem fidem concordiæ leges, compeſcere non poſſint. Feruet Gallicæ iuuentutis ſanguis, ſuis concludi venis non patitur; & ſi à publico hoſte vulnus non inſtat, quæruntur in ipsâ patriâ qui frigido odio, & ſæpè nec læſi, manus ſuas cruentare non abnuant.

Hanc mihi in ſomnis vltimâ nocte inſaniam adumbrabat neſcio quod Amphitheatrum. Ingens erat, nulluſque ad ianuam adhibitus cuſtos qui intrantes prohiberet. Medium tenebat in altiſſimâ baſi, gloriæ, vt videbatur, ſimulachrum, redimitum caput lauro, ſed ſordidâ, quam Mars æquior, & triumphalis virtus meritò erubeſceret. Ante ſtatuam magna gladiatorum ſtrages; & qui ſpontanei certaminis lætior ſucceſſus fuerat, hoc tantùm dabatur in audaciæ præmium, vt eſſet Idolo proximior. Ineptam felicitatem ſtupebant

alij; & dum functis tumulum negat delapsa cœlo vox, caueturque ne honestiores reliquias polluat damnatus cinis, superstitum nullus sit Deo aut sibi religiosior: Impetus manet, nec furorem istum apud ingenuos, famæque auidos, cohibet sordidum funus.

Vt siluit Hermias, cæteri expectabant quis primus in ferocissimam vesaniam loqueretur: neque enim somnium indigebat interprete; sed dum sibi inuicem ex nimiâ reuerentiâ prolixum honorem deferunt, adolescens quidam Victor nomine, qui recens ab eiusmodi pugnâ venerat, postulauit vt sibi liceret, antequam damnaretur, suâ causam agere. Et mox facultate impetratâ, vt se breui silentio collegit, ita exorsus est. Nemo omni ex parte innocens viuit; quilibet status suas syrtes, sua pericula habet, in quæ necesse est incurras, si ad illum accesseris; puto, vt

dum omnes ex diuersâ viuendi ratione variè labuntur, quisque alieni casus humanior iudex fiat, neque plus iusto succenseat his qui contagione suæ sortis à recto quandoque aberrant, quòd non omninò ad virtutis normam suos mores composuere.

Quæstores qui Regiæ gazæ præficiuntur, cupiditas allicit; & quanti sunt qui ex tactu non ditescant? aurum istud, quacumque fluat, canali suo ex parte adhæret, & dum ad principem per tot ministrorum manus properat, prolixæ viæ, ipsâ sui iacturâ, pretium soluit.

Iudices plerumque reos facit, quæ maximè in cæteris commendatur, vrbanitas; quia dum placere honestioribus viris student, æquitatis sedem inuadit teterrimus legum hostis fauor, & calcatur ius, quod integritate muneris, & immotâ iudicum seueritate seruari

debuerat. Pericula ista virtutis procul à nobis sunt, qui aliud vitæ genus instituimus; sed aliud instat, honor, & apud viros militares recepta lex, vt qui iniuriam accepit, ferro vindicet. Fateor, mos is ex opinione est, nec absque furoris imagine in illum consentit obnoxia nobilitas; sed quid agat? ex propriæ stirpis genio, ipsaque etiam parentum educatione acris est, neque à puero aliquid tenaciùs memoriæ adhæsit quàm illud, apud nobiles nullam læsi honoris nisi turpiter patientiam dari. Cùm autem inde frequenter apud nos odia exurgant, nec facilè ab ipsis Iudicibus soluendæ lites (nam quis illorum properat si ex tarditate aliquid speratur emolumenti) quid mirum, si purgandis controuersijs adhibeatur ensis, & in lentissimi tribunalis officium sæpissimè succedat ex præscripto honoris, partiumque con-

ſenſu, breue certamen.

Sed vita neci obijcitur, inquies: leuioris pretij res eſt vita; quàm honor, & vbi de vtriuſque periculo agitur, malim ego illam in diſcrimine eſſe, quàm hunc vel leuiter periclitari. Quid verò intereſt, morbo, an enſe ſoluar? Quod pugna penè non ſenſuro dabit, hoc a naturâ prolixè timuiſſem, interitum. Momento cadam, quem infinitis forſitan doloribus illa ſeruabat, ſi offenſæ patiens, ad canos vſque perduxiſſem meam ætatem, vt annos lucrer, honorem abijciam? Non tanti emo longum dedecus, nec vnius certaminis fugâ claritatem illam ſubſtrahi patiar, quam mihi maiores ſuâ audaciâ, ſuis periculis comparauere. Quod de pugnæ neceſſitate cenſeo, hoc me docuerunt anteceſſores mei.

At in pietatem pugnat hæreditarius error? vetuſtiſſimæ opinio-

nis

nis successorem esse me non abnuo, opum successor, neque pudet à nobilissimâ propagine illud vitium traxisse, quod nisi habeam, deerit quoque apud æquales meos nomen virtutis; timido nimiúmque vitæ suæ studioso quisque insultabit, in fabulam vertar, & aut solus domi hærebo, quod molestissimæ vitæ genus est, aut pessimè cum cæteris agam, illorum excepturus iniurias, quoties placebit patientissimum militem infestare ludibrijs.

Cæterum, stupor ille animi ad indigna haud excandescentis, non famæ solius; sed fortunæ quoque certissima est iactura. Nam statim ac de vindictâ nemo timet, ad offensam ita quilibet pronus est, vt ex leuissimâ causâ plurimi hostes emergant, tuum patrimonium aut malignis artibus, aut sæpè etiam non obscurâ vi eò audaciùs petituri, quò te nouerint eiusmodi bono-

rum insultationes ferre remissiùs. Bubonum instar, cæteras aues, quasi facto agmine, in te insilire statim videbis, nec multò pòst, infelicissimum nimiæ patientiæ lugebis spectaculum, pennis destitutus lugebis sortem tuam. Vt in florum custodiam quædam arbores spinas generant, quibus rapax manus læditur, quæ ad decerpendos non sapienter festinat, & coloribus intenta non aduertit periculum suum; ita generosa Nobilitas, tuendis opibus, sapienter ensem adhibet, ideóque minatur, & ferit, quia mollem insectatur malè litigantium cupiditas, & arma meliùs in auxilium veniunt quàm ius ipsum, quod exhaustis solummodò subsidium præstat, & nimio emendum est.

Vultis vltrà ostendam quantùm fortunæ noceat nimia illa nobilium in perferendis iniurijs

bonitas? Citò totâ regione ſpargitur, & vt primùm ad aulam peruenit ignauæ patientiæ fama, in prouerbium ita cedis, vt te cauillari non magis ſit iocus, quam honos, dum quiſque ſtolidam virtutem damnando, quâ notus es, ſuos profitetur animos, eóque tibi fit frequentibus facetijs acerbior, quò plus metuit tecum cenſeri, ſi cachinno abſtineat. Quomodo deinde promoueat ſuam fortunam ille ville vir, cuius circà majeſtatem tot repetitis ſalibus, fama proſcripta eſt? Ipſo Principe iudice dignus putatur qui rus ſuum colat; qui longè à publicis armis ſecuritati ſuæ vacet; cùm ad fulciendum generis ſui decus, amouendamque contumeliam, priuata non ſumpſerit. Nam licet Principes edicto cauere videantur, ne ſingulari certamine nobilitas pereat, quæ ad

iustiora pericula, in patriæ vsus seruanda est, ipsi tamen, risu, contemptuque hominum illorum qui ex majestatis reuerentiâ stringere ensem non sunt ausi, rescindunt quodcumque statuere; nec illud creditur seriò prohibuisse Rex, quod aut silentio prætérit, aut etiam præconijs ornat, quoties de aliquo refertur qui prior duellum obtulit hosti, vel accepit prouocatus.

Verùm si & de crimine agitur, quàm leue sit, ipsa Principum humanitas in concedendis gratijs non obscurè insinuat. In pugnam descendat aliquis, conficiat hostem; de indulgentiâ certus aliquantulum latitat, quasi potestatem metueret tam facilè placandam, quàm accensa est; reum omnes laudant, tegunt, nullus iudex inquirit.

Prætereà vix aliquem ex viris nobilibus pium inuenies, qui vo-

catus ad certamen hæreat, & de culpâ deliberet. Ab ipso altari ad ensem properare, adeò nouum non est, vt plerumque vel casu, vel etiam gloriâ, in pugnæ scilicet celebriorem famam, dies illi eligantur qui pietati sacri sunt. Credam ego inter atrociora scelera, vt vos Theologi iactatis, rectè censeri culpam illam, quam tot viri in templis frequentes, numinique addictissimi ineluctabilem prędicant, cuiusque toties sponte rei sunt, quoties honor cum lege diuinâ de authoritate litigat, cogitque generosos, ne abiectè pij habeantur, suisque indigni natalibus, ipsam abdicare innocentiam? Nuper cùm ad Christi morientis anniuersarium diem tota Ecclesia gemeret, quidam Nobilis flexis genibus, pectore in humum demisso, nec sine gemitu, voluebat apud se domini sui mortem, non plus Iudæis quàm sibi indignatus, quòd toties

anteactæ vitæ erratis, hos cruciatus, hæc vulnera, Christo iam in cœlis regnante, redintegrasset; cùm subitò ignoti vultus nescio quis, pallio tractum submissè monuit, extrà vrbis muros expectari ab alio, qui petitus iniuriâ postulabat de vtriusque animis, & fortunæ felicitate ense decernere. Non excusauit Numini vir deuotus, quòd ad cædem festinaret; Illicò gemitus sedauit, quos diuino funeri dederat; & ne videretur coactus ire ad certamen, ori prælium citò annuenti modicum etiam risum addidit, vt scias quàm libenter cùm iubet honor, & fama vel leuiter nutat, sacra res deseritur.

Quod optimi quique inter nos agunt, hoc ego non faciam, & inuitantem amicum vt suo periculo miscear, turpiter deseram scrupulosâ pietate? Tanto nobilium consensu mos hic firmatus est,

vt pondere legem ipſam non æquauerit modò; ſed vicerit, & palàm culpare audeat nemo, niſi qui ſe ignobilem profitetur, aut in eum ordinem adſcitus eſt, cui non licet à literatorum ſenſu diſcedere, neque honoris ſubire pericula vnde apud nos fama fit.

O quàm fruſtrà, quàm indignè nobiles erimus, ſi quoties eximendus erit enſis, forenſes viros, doctores, & maximè ſolitarios qui generis claritudini non volitâ tantùm; ſed profeſsâ quoque obſcuritate renunciant, vocamus in conſilium. Quàm ludicra res, ad Theologorum placita formatus miles, qui priuſquam manum enſi admoueat, trahit moras cum libris, vt honoris præcepta, iræque ipſius & vindictæ regulas ab illis percipiat.

Quid de exercitu ſperauerit Rex, ſi ijs qui pugnaturi ſunt, obtunditur animus nimiâ patientiâ? ſi ferocitatem dediſcere cogant edicta

Principum eos omnes qui nisi succensi, & acres, nihil fortiter agunt quod hosti noceat, neque minùs alienis vulneribus quàm suis parcere videntur, vbi collisæ acies viros petunt, à quibus absint noxiosissimi tunc affectus, humanitas, & timor?

Duellū istud quod tantoperè conuitiamini, publici certaminis quasi rudimentum est, quo strictos enses ita videre, ita non timere assuescimus, vt ad hostiles copias stemus impauidi, tunc cùm fulgentibus signis, tubisque toto aëre præludentibus, nunciatur cadendum, aut vincendum. Nam quòd armorum magistri in suis domibus tirones formant quibusdam præliorum simulachris, ad audaciam parum est: cùm illic enses innoxij ictum inferant, non vulnus, & nisi germanis periculis ad germana pericula non instituantur iuuenes, morsque sæpè videnda sit vt temnere eam discas.

Vt hæc dixit adoleſcens, in varios affectus abierunt qui aderant viri. A quibuſdam laudabatur iuuenis quòd audacter, quòd non malè haud ferendi furoris patrocinium ſuſcepiſſet; addebantque nobiliſſimi ingenij notas eò ſermone deprehendi, vt ſæpè ab noxiis ſtirpibus quæ profuſiſſimæ ſurgunt, agnoſcitur terræ genius, in vſus humanos facillimè vertendæ, ſi meliora ſemina accipiat.

Subridebant alij, quòd timidam doctorum, piorumque hominum prudentiam facetijs traduxiſſet, & in rationum locum quibus ſua cauſa deſtituta erat, ſubſtituiſſet argutias. Ars certe (vbi æquum deficit) auxiliaris, & ſæpè ipsâ ratione felicior; nam vt iucundè ad animum perueniunt, neque ſinunt illam voluptatem facilè damnari quæ improbè placuit.

Cùm aliquandiù nos ita tenuiſſet de illo diſcurſu iudicium, vt

tamen adſtantium nullus properaret refellere, indeque iuuenis confidentior videretur, tanquam ſuæ cauſæ actione eruditiſſimos viros in eas anguſtias compuliſſet, vt validis rationibus deſtituti, quibus monomachia damnaretur, mutos agerent; tandem ſic ad illum Iſmenas.

Meliùs, ô adoleſcens! faſſus es ex furore eſſe ea nobilium certamina, quàm poſteà hanc inſaniæ labem ab eiuſmodi pugnis, non ſat caſtigato ſermone, remouere ſtuduiſti. Portentis illis perſimilis videtur oratio tua, quibus ſub capite humano ferina membra ſunt: nam quod rationis primùm habere viſa eſt, haud ſeruauit in progreſſu, turpiterque deſciuit à ſeipsâ. Si te concedente, genus quoddam amentiæ æquum eſt credere calorem illum, quo viri nobiles in vetitas dimicationes tam acerbè incitantur, certè tu rabioſi moris patronus; & quis te ſapien-

tem dicat, qui amentes non excusas modò, aut tueris; sed etiam à te iustissimè damnatos, quasi iam optimæ sententiæ pœniteret, cumulatis præconijs exornas?

Ais, ex nobilitatis genio furorem illum procreari: immo mancipiorum est, ita imperante more, in mutuas cædes ferri, & infando periculo sibi nomen quærere. In pulcherrimos impetus, cùm ab hoste pulsatur felicitas publica, & in Regum tutelam instituta est nobilitas: putas ergo illâ inspirante fieri, quod fini illius tantoperè aduersatur, vt ex duello, mediâ in pace, plus præsidiorum amittant Regna Principes, quàm vel caderent manu hostili, si mixta Imperijs Imperia, in gentium perniciem totis viribus agerent?

Nam quòd cæso exercitu, nobilium qui in eo cecidere, interitus latiori famâ spargitur, quàm eorum quos priuata arma conficiunt, inde

prouenit, quòd multa funera, si contingat in eamdem horam cadere, totamque vnus ſtragem locus accipit, animos noſtros ampliori horrore ferit collectus cruor, totque ſtirpium ſimul ad ſuorum caſus lugentium acerbiſſimi gemitus, non quòd maior ſit iactura: cùm vtique plures diuerſis in locis perimat iniquiſſimus mos, & quam vna dies inter militares copias oſtendit, pauciſſimi anni, non collatis certè ſignis, verùm damnabiliori impetu, ſæuitiam exhibeant.

Vides vt monomachiæ & nobilitatis inſtituta, ac leges omninò non conueniant? ad hoc enim, vt explicatiùs loquar, eximuntur à tributis aliqui, ſuiſque titulis fulgent, vt ingentiores animos alant in patriæ laborantis, vt tu etiam dixiſti, neceſſarium ſubſidium: ſed patriæ negat mos perditus, quos ex leui iniuriâ neci obijcit, ac publicas vires ſub ineptiſſimâ honoris imagine

conterit, tot ſublatis nobilibus. Fouet tamen hanc peſtem infatuata nobilitas, vt vix abſque eâ conſpici ferat, arboribus illis non abſimilis quæ vt adhærentem muſcum nutriant, proprio ſucco exhauriuntur, & noxia charitate perdunt ramorum venuſtatem. Neque enim nobilitatis pars eſt ardor iſte quo fertur in vetita certamina, ſed vitium ſuperueniens, quod ſi tollas, validior erit, ac pulchrior.

Verum, ais, à puero in hanc opinionem erudiri viros nobiles, nec honeſte deponendum quod traditâ veluti lege, accepere à parentibus. Dic tu quoque, ô adoleſcens, ſeruandos eſſe morbos in maiorum reuerentiam, ſi, vt plerumque fit, hereditariâ tabe in poſteros fluant, nec licere aduocare medicos, vt inditam ſtirpi valetudinem curent: Eadem enim eſt ratio; & ſapienter non dixeris plus animi vitium,

quàm corporis imbecillitatem ex ſucceſſione debere exſtimari. Eſto hanc te auus, te pater inſaniam docuerit: dediſcere errorem, pulchrum eſt: nec credo te in Symmachi ſententiam iturum, qui Romam fieri Chriſtianam ideò dolebat, quòd cultum alterum per tot annos religiosè tenuerat, ac inaniſſima numina olim venerati eſſent qui illam condiderant.

Ingés planè tibi gloria, ſi te ab illo furore abſolueris, quo tui maiores laborauere: ſi melioribus conſiliis incumbas, nec indignam nobilitate exiſtimes illam animi fortitudiné quæ in temnendis iniuriis emicat: tela non ſentit: ſuos denique hoſtes macerat, dum contemptu, aut ipsâ inimici conatus diſſimulantiâ illis adimit, quæ maximè quærebatur, nocendi voluptatem. Eâ arte ita iam plurimi duellum vitant, vt nó ſine vltione patientes ſint: nam quod ex animi præſtãtiâ vulnus nó

admiſere procul dubio hoſtis accipit, & in iaculantem, ſi durum quid nec penetrabile nacta eſt, ſagitta retorquetur.

Temnebat hæc omnia iuuenis, & motu capitis indicabat ſe in propoſito manſurum, niſi validioribus argumentis moueretur. Ad quem ita Iſmenas: te igitur mea philoſophia haud flectit, ô adoleſcens? diſcedes obſtinatus? Cùm ille ſimpliciter diceret ſe de famâ fortunaque præcipuè ſollicitum, nec poſſe adduci vt probroſam, noxiamque ſuis facultatibus patientiam coleret, nouis viribus Iſmenas reluctantem adoleſcentis animum ita adortus eſt. Aliud omninò in te aduerto, ô iuuenis, quàm quod vno conſenſu ſapientes tradidere, nempe in ignota neminem ferri, neque priùs concipi amorem, quàm concipiendum aliqua lux oſtenderit: Ecce, famam ſectaris, ardes, cùm tamen ignores quid fama ſit.

De illa puto te loqui, quæ claritas à philoſophis dicta eſt, & id efficit, vt ſideris inſtar luceat, quiſquis illam eſt adeptus: audi quid eam definiant. Claritas eſt, inquiunt, bonorum virorum amica, & fauens opinio. O te deceptum qui optimam famam quam dare niſi boni viri nequeunt, à fatuis corruptiſque morum, & opinionis prauitate hominibus expectas!

Téne ex duello æſtimant qui verè ſapiunt? qui iræ, cæteriſque cupiditatibus modum poſuere, qui conſulto numine, agunt omnia, nihil furore aut impetu? qui in ſuos conciues benefici, parati ſunt ferre potius, quàm inferre iniurias? Hos ſi habes laudatores, tua tibi conſtat claritas: iſtorum enim eſt dare radios qui ſplendidum hominem ſpectabilemque efficiunt. A tenebricoſis dari tibi lumen autumas? falleris: ſuâ te nocte veſtiunt quicumque ex cæcâ auda-

cia,

cia, & iniquo certamine commendant.

A malis laudari, probrum existimauere veteres: ſtat adhuc Platonis epitaphium quo prohibetur eiuſmodi de illo Panegyricus; ne ſi contingat à prauis optimum virum celebrari, fama ipſius contaminato præconio laboret. Et credis perditiſſimorum hominum ſuffragio poſſe te in egregium nomen aſſurgere, cùm extolli ab illis, etiam dum præſtantiſſimas virtutes commemorant, propemodum ſit meriti ipſius contumelia?

Sed quid, oro, tantopere in iis prædicant quos ſingulari certamine coiiſſe referunt? fortitudinem, puto, animos, ſolertiam? ne te nomina decipiant: nulla extrà bonum virtus eſt: ferocitatem voca, furorem, vt & caſum, quidquid in vetito certamine roboris aut felicitatis aduerteris.

Cæterùm hos animi motus, ſuc-

cessusque ipsos comitatur notissima infamia: Ecclesiasticis fulminibus subiacere: inter fideles ad sacra haud admitti, tanquam mutatâ religione Christum abieceris, nec te Christus iam agnoscat. Quandiù nefario crimine teneris; stas procul à templis, aut si in illa pedem inferre cruentus audeas, ipsa tibi pietas, noua culpa fit, quam & ablui necesse est, quòd religiosum locum inconcessum tibi, inuisâ præsentia, ac profano cultu violaris.

Sed quid, si contingat te in illo certamine mori? Iacebit insepultū cadauer, donec iudices pronuntient quàm sordidè tegi debeat: nam quæ viuo gladiatori templa iure occluduntur, neque patent execrandis cineribus. Inter sacerdotum pro cæteris functis orantium quotidianas preces, peribit tui memoria: neque amicorum vllus, si sapit & Catholicus est, te gratum Deo, te salutem consequutum fuis-

ſe cogitabit in mœroris ſolatium.

Vis & de fortuna agam, cui tantopere times ? quod in mentem venerit, breuiter dicam. Quantos vidiſti qui duello in maiores opes creuerint quàm quas dederat paterna hæreditas, aut denique collegerat familiaris diligentia ? immo, da qui perempto hoſte non multùm ex ſuis facultatibus amiſerit, dum mutare ſedes, & timidè errare cogitur, donec fortunæ incommodo (negotiorum ſcilicet quæ aliàs grauiter vrgent, deſertione ; diſſipatiſque in deprecatores, aut in iudices ipſos pecuniis) ſatis ſit à crimine tutus.

Quid memorem in fiſcum Principis toties congeſtas nobilium opes, qui vetante poteſtate, pugnam inierant, ne quid magis ſuo Regi, quàm opinioni, ac famę detuliſſe videretur? gemunt adhuc variis in locis ſub hac inopiâ familiæ illuſtres quotidianis calamitatibus edo-

ctæ, quid æstimare debeant, quid iactare parentum væsaniam.

Sed si patiens ero, ais, si ense (vt moris est apud nos) non amoueo iniurias, aut fabula omnibus ero; aut præda. Indecorum ducis; te legum, te tribunalium authoritate honorem ac fortunas tueri. Ipse Rex quoties lædi se à subditis arbitratur, leges inuocat: ius suum à iudicibus, suprà quos tantoperè eminet, discuti vult, ac statui, vt non erubescat priuatus, quod nullo pudore patitur quem supra leges ipsas suum fastigium erexit.

Præterea multi sunt nobilium qui se sacris mancipauere; multi qui studiis forensibus nati, inter magistratus recepti sunt. An hos omnes dices patere iniuriis, quòd solis legibus teguntur; quòd mollius consilium sequuti, vbi vrget contumelia, aut facultatibus hostilis sæuitia imminet, ferro abstinent? Immò securè agunt, vt

& ciuium cæteri, qui non ense sed fascibus tutantur suas opes. Forum habes ad quod honestè confugias: quidquid subsidio indiget, hoc protectore seruatur, honos, quies, fortunæ.

At tardè finiuntur lites. In commune malum inueheris: fer, quod & cæteri: onus leue est quod omnium humeris incumbit: quod gloriæ, quod securitatis, quod opum habiturus es, eme patientiâ.

Non vltrà Ismenas: nam & audire Hermiam volebat, qui suo somnio totam hanc nobilium insaniam adumbrarat. Cùm ergo in illum humaniter, addito silentio, & manus osculatione aliquantulum respexisset, non ægrè obtinuit vt ita loqueretur.

Monomachiam dixisti, ô adolescens, haud graue crimen esse, indeque optimè concludi, quòd Principes facillimè placantur, cùm in ipsorum edicti, eo modo pecca-

catum eſt. Vt ſint indulgentiſſimi, quid hoc ad atrocitatem ſceleris? An parricidium inter leues culpas computabis, ſi Rex ſumma poteſtate vſus, & miſereri facilis, illud debitis ſuppliciis exemerit? Ex indulgentiâ Principum ſi crimina æſtimas, omnia penè abſolues. Inceſtu ſuos populares inquinari non tantùm patientiſſimè tulit Regum aliquis; ſed & omnibus vt impunè eſſet eâ maculâ in naturam inſultare, ſuam ipſe ſororem duxit. An propterea non immanes nuptiæ, quòd eam licentiam fecerat Princeps, & in maiorem ſubditorum audaciam primus quoque pudorem abdicarat? Agunt, quod volunt, Reges, ſed conſtantiſſimè ſua manet ſingulis ſceleribus enormitas, licet graſſari ſinantur, quietè agant, de legibus triumphent.

Quia iuuenis es, neque tuum ſanctos Patres, qui nobis familiares

ſunt, peruoluere, apud Hieronymum hæc verba non legeris. Inter ſcorta quoque in fornicibus, & pueri ſteterunt, publicæ libidini expoſiti; donec ſub Conſtantino Imperatore, Chriſti Euangelio coruſcante, & infidelitas vniuerſarum gentium, & turpitudo deleta eſt. Peto, adoleſcens, an ex priorum Principum indulgentiâ ſcelus iſtud quod Conſtantinus ſeueriſſimâ lege ſuſtulit, aliquid ſuæ atrocitatis amiſerat? An minori dedecore peccarent, qui nullo terrore, nullis pœnis coercebantur, ne peruersè ſexus virilis in ſeipſo infandam voluptatem quæreret? Omnium eadem eſt criminũ ratio, non ex mulctâ, quâ ſæpè carent, aut Regum facilitate ac fauore;ſed ex ipsâ ſui naturâ penſanda ſunt.

Ex ſuppliciis tamen, & Principum irâ ſi vis tuam noſſe MONOMACHIAM, memineris quot Pontifices maximi illam damnauere, quoties

anathemate percussa est. Tanta censetur pugnæ singularis immanitas, vt ad ipsos spectatores Ecclesia meritum supplicium extenderit. Satis ad fulmina, vidisse illam insaniam, quam animis, odio, manu exercent sceleratissimi lanistæ: quid certamen ipsum, si damnatio est, si sacramentorum orbatio, adfuisse certamini?

Verùm de indulgentiâ Principis ne tibi iam tantùm gratulare. Nuperrimè lex in dimicantes lata est, quam qui soluerit, stirpis labem, iacturam bonorum, & si capi potest, ipsum funus non effugiet; ad hæc enim se Rex sacramento adegit. Vnum restat ad vtilissimi edicti complementum, vt delatoribus pecunia, mulcta iudicibus decernatur, qui in illud crimen vel officiosè vel languidè inquirent. Promptissimos ad vindictam habebimus, si ex gratiâ, quâ sæpiùs peccant, periclitetur dignitas,

tas, & ſolio ſuo deductus aliquis, cæteros admoneat, non plus ſeruaturos eſſe ſuum decus, quàm curabunt in eiuſmodi gladiatores, ex Principis iuſſo, & ſui muneris conſcientiâ, vltionem obſeruari.

Addebas maximè pios ex vobis, nunquam, ſi vocentur, certamen detrectare. Pios dicis quibus ante ipſa altaria propoſitum manet ea agendi quæ diuina lege ſub tantis comminationibus, prohibita ſunt? Pium vocas furioſum illum, qui fletus, quos, vt ais, diuino funeri dabat, tam citò abſterſit, vt ſanguinem funderet? Cùm demiſſus videbatur Chriſtianè orare, ac profuſis lachrymis gratiam promereri, comœdum agebat, illudebat altaribus.

Numini addictos ne dixeris, qui ab lege diuina abraſere de non perpetrando homicidio mandatum, & ad cædem expediti, omni loco, omnibus horis parati ſunt proferre

quid in animo habeant. In intimo pectore perpetuò occulunt quòd eruat occaſio; neque tunc propriè fiunt ſcelerati, cùm vocantur ad pugnam; ſed apparent quod ſemper fuere; prodit enim tum nequitia, non concipitur. In ea tamen mentis diſpoſitione, tanquam Deo eſſent acceptiſſimi, ſacris noſtris vtuntur, non inani tantummodo; ſed noxia quoque religione, quòd ſcilicet cruenti ad illa acceſſerint: ipsâ ſe pœnitentiâ inquinant, damnantque miſeri, quippè ſincera haud eſt; & cùm more Chriſtiano Dominum ſuum accepere, horret Chriſtus, æternúmque duraturis ignibus deſtinat hoſpites ſuos. Ea eſt planè nobilium Religio, quos dicebas & promptos eſſe ad ſingulare certamen quoties poſtulantur, & pios. Niſi candidiùs, ac poſthabitâ famâ quæ ex eiuſmodi præliis apud fatuos emergit, Deum colant, nulla ſalus ſperanda eſt.

Quid, oro, agent isti, cùm in mortis angustias improuiso ictu deuenerint? Honorem, famam, vt quædam sæculi idola dum adhuc vigerent, coluere: ecce quid minatur Deus, en verba indignantis, furentisque; vbi sunt Dij eorum in quibus habebant fiduciam? surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant; tunc cùm fusi sanguinis, ac quæsiti toties periculi pœnas reposco, implorate famæ tutelam, cui & aliquando homines immolauistis, & si quid aduersus me valet, honorem inuocate. Rumori vixistis, non mihi. Sic iam ille destituit suos cultores? videte quod ego sim solus, & non sit alius Deus præter me. Sed dum his immoror, conceionatorem agere me non sentio; decentiùs, vtiliúsque, cùm plures nobilium aderunt, hæc in templo, si volet, Firmianus dixerit.

Ad te reuertor, adolescens; Iustæ

militiæ rudimentum Monomachiam vocauisti : Non istud Romani censuere : nunquam enim apud illos in armorum documentum hæc carnificina probata est. Ad pugnam ne rudes accederent milites, longo ante tyrocinio exercebantur ad palum. Nunc tanquam caput peterent, nunc crura, nunc polites, adumbratum hostem eâ solertiâ ferire vnicuique studium erat, vt nulla pars, quam tactam vellent, militum animos, ictusque frustraretur.

Scopas (vt ex Vegetio accepimus) hoc est fruticum vel straminum fasces, pro signo funditores ac sagittarij ponebant, vt sagittis aut saxis ex arcu vel funda destinatis, sexcentis pedibus remoti, signum illud attingerent; certi haud deteriùs iacula, & lapides in hostem missuros, quoties vero certamine liceret experiri dextræ fidem.

Vt versatos equites Roma habe-

ret, ligneos quoque equos in adolescentum tyrocinium, hyeme sub tecto, æstate mediis in campis ponebat, quos inermes, dum consuetudine proficerent, deinde armati cogebantur ascendere; tantaque huius exercitationis cura erat, vt non solùm à dextris; sed etiam à læuis partibus, & insilire, desilire condiscerent; euaginatos quandoque gladios tenentes, vel contos, vt quod continua meditatione extrà bellum omne fecerant, id tanquam ludo, alacres in præliis agerent. Tu sanguinem humanum ipsa in pace fundi vis, vt crudelitatis opus sit istud nobilium ingenium quod in bello requiritur? neque putas satis animorum habituros, qui extra discrimen, armorum disciplinam didicere! Militaturis nobilissimum ignem sufficiunt tympana, tubæ, arma ipsa, equorum hinnitus, sociorum qui iam hæc vidére, alacritas, gene-

roſo clamore hoſtes laceſſens, ac victoriam appellans.

His exemplis, inquit adoleſcens, his rationibus dedo me; ſed ſi quis mihi inſultabit, ſi ferrum non ex condicto; ſed ex caſu aut furore in me ſtringet, nihil agam, cædi me patiar? vt ictus deuites, da & tu quoque, ſi lubet, inquit Iſmenas; non enim eo vſque imperatur patientia, vt perire præceptum ſit. Ita omnes ſenſerunt, & iuueni, ſi peteretur, pugnæ poteſtatem fecere.

CHIMÆRA.

QVINTVM SOMNIVM.

HAud equidem miror hodie me à ſomno ſurrexiſſe fatigatum (referebat Hermias) longum iter egi dormiens; nam quanto terrarum interiectu diſtat à Gallijs Aſia minor? & tamen ab *illâ* Regione recens ſum, necdùm benè recepi vires meas, ex quo ſuſcitatus patrios focos reuiſo.

Interrogatus deindè quid in eâ peregrinatione vidiſſet quod referri mereretur: nihil, inquit, mihi mirabilius viſum monte illo cuius multiplices incolas ſub monſtri ſpecie pugnantes naturas vno in corpore admittentis, olim lu-

dentes poëtæ figurauerunt. Non altitudine tantum. Suâ ſedet rerum varietate præcipuus eſt inter cæteros iſte mons; nam & lætiſſima paſcua habet, & conceptis ignibus feruet intùs, vt ſtupendum planè ſit, ſub amœno & viridi tantum calorem deliteſcere. Haud longè à monte hoc ſemotus Philoſophabar, miratus non ſemel flammeum verticem & inter perennes incendij minas armenta ſecurè paſcentia, cùm ex cacumine montis repentè ad me delatus eſt rugitus leonum; nec multò pòſt, geminato horrore, ſibilus quoque ſerpentium à radicibus. Ex his intellexi quidem Chimæram, vbi Leones ſub ipſo penè incendio altiora tenent, medium capræ, imum angues, non malè hoc verſu deſignari,

Prima leo, poſtrema draco, media
ipſa Chimæra,

Sed & timui ne me nimis de Poë-

tarum ingenio sollicitum mora perderet,& vna mihi securitas visa est si fugam capesserem. Ita elabenti, pauentique non sufficiebat præceps cursus, dumque exhausto spiritu, sæpiùs cogor gradum sistere, bestiarum imagine plenus, tanquam suo iam impetu mea vestigia premerent, ipse pauor somnum excussit.

Vnde autem mihi hæc Chimæræ repræsentatio vix possim conijcere, nisi tu forsitan causa sis, ô Firmiane,cur ista somniarim. Nam si meministi, pridie dicebas aliquorum hominum vitam contrariis coalescere; in illâ enim plura inueniri quæ ita inter se discreparent, vt non magis monstrosum sit in vnum corpus conuenire diuersas animalium species, quàm in vno viuendi instituto sacros mores cum prophanis temperari.

Ista dixisse satis fuit, vt cæteri Chimæram hanc morum exagi-

tarent : & quia dicebar pridiano diſcurſu dormienti Hermiæ imaginem illam excitauiſſe, ex qua deducenda erat diſputatio : ita primus in id argumentum loquutus ſum.

Synagogam & Eccleſiam necti non poſſe, magnâ prorſus veritatis fiduciâ, ipſi Petro Paulus oſtendit, cùm de circuncidendis Gentilibus ageretur qui baptiſmum ſuſciperent. Satis enim oneris Chriſtiano fore, ſi manſuetis humeris ferret iugum Domini ſui, nec æquum videri etiam in fundendo ſanguine, extra martyrium laborare patientiam : ſub eo pondere per multa ſæcula ſuſpirauiſſe maiores : nec meliùs inſinuari populis aduentaſſe tempus gratiæ, quàm ſi ille mos tolleretur, cuius etiam causâ, iniurioſa gentilitas quoſcumque Circunciſio cute minuerat, vocabat recutitos.

Chriſtianum Iudaiſantem, Chimæram putauit prudentiſſimus

Apoſtolus; neque tulit monſtrum illud in Eccleſiam admitti, ne in vno cultu viderentur conuenire contraria. Vacuos ſed ſpei noſtræ benè ominantes arborum flores, excludit poſterior fructus: delet ſolutio cautionem; optima quidem ſuis temporibus Synagoga, verùm prodeſſe deſiit vbi Eccleſia nata eſt, & cùm vetuſtate promiſſionum ſtare non poterat nouitas Euangelij.

Iſta ne ſociarentur tantâ curâ prouiderunt Patres vt ſabbathum ſeruilibus deſtinarent, quieti diem illum quem dominicum dixere, ne ſimul vacarent Chriſtianus & Iudæus, & ex communi otio crederetur in eoſdem ritus conſentire qui in tantis diſcrepabant. Quantâ autem diligentiâ cautum eſt ne Iudæorum paſcha cum noſtro celebraretur, quantiſque, non dicam ſtudiis tantum, ſed & impendijs, vndique conuocati Aſtrologi modum docuere quo nunquam dare-

tur temporum ille concursus, illa solemnitatum inter nos, Iudæosque consentio.

Maior tamen fuit antiquorum Patrum zelus ne Gentilium instituta & mores in Ecclesiam reciperentur: quippe in hoc quoque negotio Chimæram timuere. Quid simplicius quàm coronari oleastro, hedera, lauro, in publicæ hilaritatis significationem cùm ad illam triumphi, totaque vrbe structa conuiuia vel mœstissimos quosque cogerent?

Coronis tamen dehonestari Christianum caput existimauerunt veteres, quod ille mos ab idolis deriuatus Christi seruis non conueniret, cuius vertex spinis obsitus tot imitatores debet habere quot illum recipiunt & adorant.

Molles illas coronas dixerunt aliqui à candidatis diaboli fuisse vsurpatas, neque propterea licere Christianis in se adumbrare quod in

creatoris iniuriam ſceleratè geſtum eſt. Petrum ſententiâ ethnicochriſtianus Chimæra erat, nec ferenda Ioui nec Chriſto, cùm in illâ viuendi formulâ vterque luderetur.

Ad noſtram tamen ætatem audacia illa quodammodò videtur perueniſſe: quâ ratione hoc fiat, dicam. Certè Chriſtum occidit mundus, ipſe mundum proſtrauit, adeò illi infenſus, vt nec pro eo preces ad Patrem effunderet: aliud enim homo, aliud mundus, ſiue ſæculum, & qui pro nobis omnibus dignatus eſt mori, pro ſæculo nec ſtillam ſanguinis fudit: Cùm iſta conſtanter ſe oderint Chriſtus, & mundus, quæ Chimæra, amborum cultum ita velle connectere, vt qui Chriſti videtur eſſe, videatur & ſæculi?

Hoc in Iuda deſertore Ambroſius horruit, in duplici enim menſâ epulabatur proditor, cùm &

illi in eſcam Chriſtus corpus ſuum ſanctiſſimum daret, & dæmon cogitatus illos ſubminiſtraret quibus anima crudelis delectatur & paſcitur.

Frequenter adeſſe in templis; ad ſacram ſynaxim accedere; intereſſe concionibus, laudabile quidem eſt; ſed quæ morum concordia, ſimul ambitiosè tegi, capillos tot modis laxare, coërcere, inflectere, vt inde formoſior vultus virorum oculos alliciat? Ad quid enim tanta diligentia? cur laborat in veſtibus, in comis, in cute, mulier, ſi non quærit conſpici? Si pudica eſt, cur tam compto ornatu, tamque inquieto alios prouocat ad libidinem? O Chimæram! caſtitatem profiteri, & agere vt cæteri deperdant: tentationibus viam aperire cùm depellimus: Chriſto vniri, nec auerti à ſæculo!

Neminem duobus dominis ſeruire poſſe docet Euangelium: ſed

hoc ad maiores; hac enim tempestate artem inuenimus quâ quis Christi sectator fiat, neque mundum oderit, & in promptu festiua ratio quæ huic Chimæræ suffragatur. Certè à Deo sunt ornamenta hæc, aurum, gemmæ, capilli, qualemcumque formam illis dederit vel ferrum, vel, mitiore tormento, variè distributus funis, matronæ caput totâ nocte circumligans. Creatoris ergo contumelia videtur, damnare opera ipsius: & quòd Christiano crimen, modo vanitate abstineat animus, illud gestare, illud ostendere quod concessit prouidentiâ?

Verùm quid Tertulliano respondeant? sic enim & idololatria excusabitur; quia illud omne quod inanibus Diis vel cremat, vel effundit, vel mactat, à Deo est, & merum, & victimæ. Eâdem ratione & circi furor, & arenæ crudelitas, & spectaculorum turpitudo,

immunis erit crimine, quia Deus creauit equos, tigrides, pantheras, eâque voce vtitur in theatris obſcœnus homo, quam à Deo accepit. Meritò celeberrimus author, operûm Dei præpoſteram tractationem damnauit in pompaticis illis, vt vocat, mulieribus quæ ad negotium vanitatis illis rebus abuti conſueuerunt, quas idcircò contulit Deus vt in abijciendis, quoties ſuperfluæ occurrerent, Chriſtiana modeſtia commendaretur. Creatæ ſunt vt lubenter illis careremus, & contemnendi ornamentum fieret, omni cultu apud Deum ſpecioſior, auguſtiorque, priuatio.

Quis ferat, tot mulieres frequentiſſimè ad ſynaxim admitti, ſuæ formæ nihilominùs adeò mancipatas, vt ſi quid ad ornatum deſit, maritorum parcimoniâ, vel effuſe conquerantur, vel ipſo tumore elingues non priùs placidæ fiant,

ſiant, quàm quod ineptè petitum eſt, ad familiæ pacem maritus conceſſerit?

Pias dicunt, & tamen nulla illis imago charior eâ quam vident in ſpeculo: illi operantur, illi ſupplicant, tardè ſemper Chriſtum colentes, licet in hoc quoque appareat diligentia; cùm verè quidquid thuris Deo tribuunt, reſiduum ſit ſuffitus illius quem ſibi priùs adoleuere.

In ſacris multæ ſunt; ſed & ſimul duriſſimæ ceruicis, quam nemo ratione ac conſilio expugnare queat; iniuriarum memores: domeſticis ipſis ſæpiùs grauiſſimæ, vt nulla pax cum eis ſit, niſi cùm abſunt: & neceſſariò inſtauranda ſint prælia mox vt à templo, vbi dulciſſimas vidiſti, in domum feroces rediere. Quia altaribus familiares, nec adulterij probro famam ſuam maculant, titulo pietatis inflatæ, ius habere ad rixas

credunt : quidquid voluere, nisi ratum est, à se ipsis longo murmure sæpè & lachrymis, exigunt pœnas, si aliis nocere non datur, ne vindicta pereat.

Nouam mihi hæc vitæ Chimæra (quæ etiam virorum est) cogitationem inijcit, & ni fallor probabitis. Thebanorum fratrum odia adeò constanter perseuerasse referunt, vt simul cremari post mortem teterrimi hostes sine rixâ non potuerint. Ex amborum contactu quasi hausta antipathiâ ignis à se ipso diuidebatur, & quæ flammæ pars cadauer vnius corripuerat, ne in ipso rogo conuenisse viderentur inimicissimi fratres, recedebat ab altero. Non acrior certè inter hos alienatio viguit quàm quæ inter (vt Paulus loquor) veterem hominem, nouumque inuenitur: simul enim consistere nequeunt: in mutuam cædem armati, vel vi, vel insidiis certant, nunquam fœ-

deris aut eiusdem flammæ patientes : nam qui nouum hominem adurit ignis diuinus, veterem fugit vt sordidam materiam, nec vlla re magis dignoscuntur pugnaces, quàm dispare incendio. Ambos tamen homines in vnum quasi corpus coijsse dicas, si plurimorum institutum, moresque perpenderis. Iterato sæpius diuinorum vsu sanctitatem profitentur, nec sæculi tamen ineptijs aut cupiditatibus renuntiant : concionatorum æquè ac mimorum auditores beneuoli : sequi faciles, siue ad monasteria, siue ad publicos Ecclesiæ ritus, siue inuitentur ad choreas.

O Portentum nostræ ætatis! quis veterum Patrum vnquam credidit tam dissimlia vniri potuisse? O quàm longè recesserunt ab illo domini consilio chimærici homines! nolite possidere duas tunicas! obsoletam, laceram,

turpem nouo indumento cumulauere; ſpoliari enim prohibitis non ſuſtinent, vt optimis contegantur: & ita amant mutari vt maneant quod ſemper fecerant, ſæcularium ſcilicet affectuum fideliſſima mancipia, & in ipſo Chriſti obſequio (cui ſe dedere) vanitatum ſectatores. Hos tamen ad ſacras epulas ſingulis aliquando hebdomadis non pauci ſacerdotes admittunt, cum iſta vtique nouerint; vt iam plurimorum opinione actiorem vitam non poſtulet myſteriorum frequentior vſus, ſatiſque ſit, vt quis ſæpè ac laudabiliter dominicæ carni conſocietur, à grauioribus culpis abſtinuiſſe.

Non ego plura: tum Iſmenas in ſeueriſſimâ materiâ, hac die multo me iucundior. Noſtro ſæculo, inquit, illud Iſayæ vaticinantis videtur impleri, erunt praua in directa & aſpera in vias planas:

plurimorum namq; Theologorum charitate prouisum est, vt quidquid arduū habebat illa via quâ ad cœlum majores peruenere, ad faciliorem incessum sub nostris vestigiis complanaretur. Strictam quoque laxauerunt, vt commodè posset adiri, & toto opum comitatu circunsepti diuites ad felicitatem illam gradum facerent quæ priùs tantummodò impedimentis carnalibus nudos, ac omnium rerum inopes solebat admittere. Iam securè agamus, Cœli fores dilatatæ sunt: antiquis dictum est, contendite intrare per angustam portam: nobis: nihil tale conemini: Christiani estote, neque propterea à pompis, si ita mos voluerit, à saltatione, ab epulis lautioribus, à comœdiis, à iugi ludo abstinete: ab his omnibus vos excipiet citrà scandalum, iam dari facilior Eucharistia.

Quia res seria agebatur, elegan-

tem ironiam eâ vrbanitate interrupit Hermias, vt Iſmenas ipſe probaret ſe ad fortiora inuitari. Ita eſt, inquit, Iſmena, paſtus ille cœleſtis vocabatur olim cibus grandium, nunc quilibet paruulus ad arbitrium deguſtat: neque obeſt huic cum Chriſto familiaritati, vita vulgaris. Sed quid verè de Chimæreâ iſtâ ſentias quam modo Firmianus inſectatus eſt, libenter à te audiemus: non enim illam ſatis noſſe videris, niſi acerbiùs exagitandam autumas quàm iocis ac ſcommatibus.

Ergo, inquit Iſmenas, ne puter in hac materia alium à vobis ſenſum induiſſe, à riſu temperabo: licet fortè rigidis ſermonibus aliquid non ineptè ſucceſſiſſet, quod me tamen cogitis prætermittere. Dum ſe colligit vt validius feriat, grauiſſima dicturum reuocauit à propoſito Hermias ipſe, ne cæteris illam voluptatem tolleret cuius al-

ter desiderium fecerat: & mox iterum atque iterum rogatus, ita Ismenas orsus est.

Multum placet quod de falsis germanisque Oratoribus scripsit græcorum omnium festiuissimus. Iuuenem fingit eloquentiæ cupidum, sed ignarum viæ quâ ad illam peruenitur: nam duæ, sed contrariæ occurrebant, & incertus cui se committeret adolescens, hærebat in biuio. Flexuosa vna saxosaque; nec impunè ferenda, spinis vndique surgentibus. In huius aditu senex videbatur, placido vultu, qualem Platoni fuisse referunt: intonsa barba promittebatur in pectus; & his consentiens vestis, modesto nitore præferebat sapientiam.

Adolescentem inuitabat quidem tanta species vt viro loqueretur: verùm prohibebat reuerentia; quod vt senex aduertit, suauiter in illum intuens, si quod iter institui-

ſti, ô Iuuenis, inquit, habe me pro Mercurio. Hic enim ſto vt inſcios viatores ego peritus viarum meo conſilio dirigam. Ad quem ita adoleſcens: Diu eſt quod ad eloquentiam iter facere conſtituo; quâ certiùs via eundum ſit: Igitur doce, Pater, neque ſine ad honeſta properantem irrito labore aut periculoſis erroribus implicari. Hac itur ad illam, refert ſenex; viam digito indicans quæ ſaxoſâ aſperitate totque ſpinis ardua erat. Hac contendit aliquando Tullius, hac Demoſthenes, cæterique qui facundiæ laude apud Latinos, Græcoſque floruere. Vt optatum finem conſequaris, tibi ſumendus eſt animus, ô adoleſcens! nam plurima occurrent quibus laceſſatur patientia. Incedendum erit non per diem tantummodò, ſed etiam cùm cæteri mortales ſomnum petent: nec de comitum ſolatio multùm ſpera: ibis ſæpè omni conſortio deſtitutus:

tus : hæc enim via noſtris temporibus infrequens eſt , vt tu vides, quam ſi conſtanter teneas, in ipſo extremo, fatigatus, & iam dignus qui quieſcas, habebis eloquentiam.

Ex aduersâ parte via erat, trita magis nec viatoribus iniucunda, in cuius initio hæſerat vir quidam florenti veſte conſpicuus. Hic cùm adoleſcentem vidiſſet colloquentem ſeni, primùm riſit, quòd ab homine cui ſua ætas omnem venuſtatem ademerat, peteret de eloquentiâ conſilium, tum ſic ad iuuenem. Quid cum ſene iſto tempus conteris? Multi eodem animo, quo tu, ad illum acceſſerunt; ſed quàm pauci verboſo fidem habuerint, ex ipſius viæ ſolitudine coniice quam tibi neceſſariò tenendam ineptè propoſuit. Nam quis, niſi mente captus, tanto labore, tantiſque ſudoribus velit eloquentiam adipiſci? Antequam ad illam perueneris, aderit ſene-

ctus : & quis fructus sero eloquentem esse, id est, posse benè fari, cùm vicina mors adeptum te quod concupieras vocabit ad silentium ?

Molliori itaque via vteris, sed & breuiori, si me audias, ô adolescens ! pro spinis enim flosculos habebis amœnissimos : vbique occurret quod placeat : ibis non quidem quà Cicero atque Isocrates, sed quà pergunt hodie optimæ sortis viri quidam, quibus exigua literatura, & placendi fœminis singulare propositum. Hos omnes habebis socios, qui structuram ac suauitatem verborum magis quàm rationum vim aut altos orationis sensus ponderant : & quàm putas iucundum in eos incurrisse homines qui tanto successu venustis studuere?

Fictionem hanc quis non dicat veritati consonam in eâ materiâ quam tractandam suscepimus ? Quippe iam duplex esse videtur ad

æternam felicitatem via : arctam & asperam ostendit Christus, quam & ipse tenuit : vestigiisque ipsius inhærentes Apostoli crediderunt nisi arduis & naturam, vbi insolescit, seuerè prementibus, ad cœlum peruenire non posse. Hoc vno animo censent vetustiores Theologi, nec benè dici Christianum, qui à pompis huius sæculi non abstineat. Theatra, nimios vestimentorum cultus, capillorum in tot vndas ac serpentes deciduentium operosam artem condemnant : illos si consulas, dicent, viam carpe strictiorem : nam quæ latè sternitur, improuidos ducit ad certissimum interitum.

Ad hæc si trepidat animus, habet mitiores Theologos qui pauentem sublcuerit : ea omnia concedent quæ alij negauere, saltationes scilicet nocturnas : ludos tanquam in animi laxamentum necessarios, quibus tamen damnum fre-

quens ac proinde mœſtitia comparatur: opulentam, laxamque veſtium ſuperbiam, pretioſa monilia, graues lapillis inaures, quotidiana conuiuia, tortiles comas; denique comœdiam, ne quid deſit Chriſtianæ remiſſioni, poſſitque in colendo Deo iuſtè conqueri natura delicatior, ſe vetitis nimiùm premi, quam facilem ad pietatis officia habes ſi illi hæc omnia indulſeris. Doctrina hac effectum eſt vt Chimæram haberemus, de qua inter nos ſermo; monſtrum illud vitæ dico, contrariis ita compactum vt iudicare nequeas vtrùm magis ad Chriſtum quàm ad ſæculum pertineat.

Verſatili prorſus ingenio erat Alcibiades qui Athenienſes delicias ad arbitrium poneret, vbi proferenda erat in grauiore populo Spartanea ſeueritas, ex locorum varietate, vt de polypo dicunt,

colorem mutans, solutus cum voluptariis, cum sobriis parcissimus. Mulierem noui eâ morum industriâ flexilem vt cum monialibus penè sit monialis: Verùm cœnobij septa egressæ illicò redit ille fastus, illa vitæ mollities quam omnino in claustris videbatur exuisse. Vt imitatrices haberet sui instituti, hanc quoque viuendi rationem suas filias edocuit: alternis piæ sunt, alternis sæculares: nam lucente sole, si dies festus agitur, verbum Dei libentissimè audiunt: nocte minorum ineptias, à se ipsis iam alienæ, cum cæteris auscultant: partitis eâ prudentiâ officiis, vt Christus habeat quod suum est, neque mundus, quem & ipsæ religiosè colunt, suis destituatur honoribus.

Acutè Virgilius scripsit diuisa fuisse tempora inter Iouem & Cæsarem, quòd nocti pluuiæ successisset serenus dies spectaculis ap-

tissimus. Ita agũt hodie plurimi, vt Deo suas partes concedant, sæculo suas, qualis fuit ille cui alter venustissimâ insultatione suam Chimæram exprobrauit. Mane repetitis prolixâ religione precibus altaria fatigauerat, & etiam sumpserat Eucharistiam: post meridianas epulas, ludo se oblectarat cum amicis, ne inurbanus videretur: tandemque rogatus ab aliquo, in illius domum sub noctem concesserat vt Comicos actores audiret qui nuper ab Italia venerant, inter peritos suæ artis, vt dicebatur, eximios. Non tulit hanc vitæ mixturam aliquis, & vt versicolor homo quid peccauerat agnosceret: felicissimum me, ait ille, cui vna dies contulit vt tertiò in te sic incurrerem: nam mane te vidi cùm sacram synaxim acciperes, multâ certè cum pietate: ludentem post prandium: nunc vero vt iucundè claudatur

dies quem inchoauerat religio, muſicis ac mimis operam dantem.

Ad hæc verba excanduit vir ambiguus; mox in vltionem iniuriæ; & opportunè aduenisti, inquit, niſi enim adeſſes tu comœdia cuius eſt exhilarare animos audientium, hiſtrione caruiſſes. Nec contentus hoc ſtimulo, addidit, indecorum prorsùs eſſe, immeritis cauillationibus hominem peti, qui remiſſionis honeſtiſſimæ gratiâ, inuitatus, nec abſque ſuorum Theologorum conſilio ad illud ſpectaculum acceſſiſſet: ſed tumidum ſibique placentem, quòd tam bellè amouiſſet contumeliam, illicò compreſſit expedita reſponſio: vt Euchariſtiâ paſtus, inquit alteri rectè hîc adeſſe videreris, Leſbiam regulam conſuluiſti. Ne iurgarent vlteriùs, obſtitit qui mox in theatrum proſilijt primus actor, & maximè nobilis viri ſic

breuiter dicentis authoritas: ſuus cuique rei locus ſit; ſinite, quæſo, lætari nos; neque enim tempus eſt quærendi quid rectius Theologi ſentiant: graues nobis erunt comœdi ſi hîc admittitur conſcientia. Cùm iſta referret Iſmenas, riſu omnes ſoluti ſunt: ſtatimque in Hermiam vno quaſi conſilio reſpicientes, ſilentem inuitabamus vt aliquid in ſomnium ſuum diceret.

Grandis mihi Chimæra videtur, inquit ille, reformatio morum deterrimæ hæreſi conſociata. Neque putate me de Caluinianis loqui: abſit enim vt reformatores dicam qui non fidem tantùm ſed & mores ita deprauarunt, vt ſacerdotibus cœlibatum; monachis ſua vota, ſuos cucullos; omnibus denique pœnitentiam ademerint. Vt quiſque liberiùs peccaret noluerunt reuelari illa voluptatum probra, quæ integrita-

ti Christianæ vt & Deo semper audaciùs iniuriosa sunt, vbi frænum verecundia deest, quod compescat insaniam. Sustulisse pudorem vitiis, ieiunia corporibus, vt duplici pastu incitata, in libidinem acriùs exardescerent, non reformatio morum est, sed corruptela vitiorum.

Quis prostitutam rectiùs appellauerit Ecclesiam quæ virgines habet Deo sacras, illasque ad nobile consilium prouocat, an disciplinam illam salacem cuius documenta si audiantur, id efficient vt credat orbis Christianus, extrà coniugium non posse diu pudicitiam conseruari, cum tamen & ipsa tot viduas anus habeat, tot nubiles puellas, longo cœlibatu, plusquam volunt totis aliquando vrbibus notas; tot denique sine vxoribus viros, quos omnes noxiis ignibus aduri necesse est, si diuturna non datur nisi in

coniugio castitas, & periculoso instituto se inuoluunt illi omnes qui solemni voto eam vitæ formam profitentur, quam Paulus omnibus Christianis, ne pauci in eam contenderent, vt sibi exoptauit.

Igitur de Caluinianâ insaniâ sileo. Alia est quæ etiam reformationis famâ nota perniciem suam cautiùs tegit, vt qui illâ afflatus est, omninò sit alienus ab Ecclesiâ, & tamen simul videatur Catholicæ modestiæ sectator constantissimus. In meam sententiam faciles ibitis, si quod mihi accidit, anno præterito nonis Martij, nunc referam. Heliodoro socio iter aggressus, contigit vt ab instituta via, aliud cogitans, nimiumque comitatu illius delectatus, longo errore abducerer: nec obortâ nocte iam spes erat ad illum locum perueniendi qui nocturnæ quieti destinabatur; ma-

ximè cùm nulli tunc occurrerent viatores qui deuios in amissum iter restituerent.

Dum incerti in eâ oculorum mentisque caligine equos incitamus iam ad omnia pauidos, & quid sperandum sit aut timendum expectamus à fortuna, murorum ambitum cernimus, inter tenebras suo se candore prodentium: nec dubitauimus præpotentis alicuius viri esse qui in suæ domus custodiam & dignitatem generis, tam celsos, decorosque construxerat.

Ad fores mox facilè deuenimus ducentibus muris: & vt eas timidè pulsauit Heliodorus, statim adfuit qui stratum in ipso aditu posuerat; verùm non aperire facilis, ianitor, donec sciret qui peterent admitti & certior referret ad dominum. Quærenti respondit Heliodorus, duos equites esse qui aberrauerant à viâ, neque possent grauis cœli iniurias

declinare, aut ferarum occurſum ſyluis vicini, niſi Chriſtianâ charitate in eas ædes reciperentur. Ignotam vocem, eâ horâ, non tamen rigidè excepit oſtiarius, vt iam de domini humanitate animum ſubiret opinio. Mox ab hero reuerſus, cum duobus famulis qui faces præferrent, ianuam ſoluit.

Nos amicos, nos affines putares, tanta fuit omnium in nouos hoſpites gratulatio. Dum curandos equos ſollicita diligentiâ equarius deducit ad ſtabulum, in triclinium intramus: nec paſſus nos ad ſe accedere dominus, alacer & toto vultu manſuetudinem præferens obuiam venit cum vxore ac liberis, multùm lætatus, aiebat, quod hic error tanti meriti viros ad ſe perduxerat, dignos omninò quos & ipſe multis erroribus quæreret, ſi ductore deſtitutus, à ſolo caſu ſua eſſet expectanda felicitas.

Quid vrbaniſſimâ humanitate

dignum referrem, non inueniebat animus, ne tamen ſilentio beneficium exciperē, dixi breuiter: amicam tempeſtatem eam haberi, quæ ad meliores plagas claſſem appellit quàm quæ ex nautarum voto petenda erat; neque nos verè deuiaſſe, qui tot virtutibus illuſtrem domum, ventis iactati, pro portu haberemus. Illo poſteà nos ad ignem inuitante quem addito pabulo grandem excitari iuſſerat, modico tempore inter lætiſſimos ſermones depulſum eſt quidquid iniuriæ nobis frigida ac madida tempeſtas intulerat.

Interim dapes feſtinanter parabantur hoſpitibus; nam familia iam à cœnâ ſurrexerat, nec expectatus aliquis ſolitam horam præterire coegerat ſui inſtituti tenaciſſimos. Allatis epulis, præcipuum condimentum fuit, pietas; & mirante me virgines aliquas impediri in conficiendis veſtibus,

dum aliæ varia vnguenta igni admouent ad ægrotantium leuamen, subridens mulier nobilis, dixit: ex quo didicisset à sanctissimis viris diuites à Deo institutos vt curatores essent pauperum, quantùm potuisset egisse se, non vt suis tantùm facultatibus; sed & suo labore ac filiarum operâ subleuarentur. In his tempus meliùs teri quàm in comparandis illis omnibus quæ ad cultum corporis pertinent, vel ad copiosæ supellectilis inanem superbiam: neque enim petiturum Christum an vestis aut domus fulserit; sed an egeni habuerint quo alerentur & nuditatem suam contegerent.

Sed nec à labore abstinebat illa, cùm hæc diceret; nam sericum velum quod propediem, in solemni festo, altari inseruiret, necdùm ad oras circunductum aurum acceperat, diligenti pietate perficiebat.

Inter hæc puer adfuit egregio vultu, ſuæque ætatis blanditiis venuſtiſſimus, à quo cum quæſiuiſſem anne Catechiſmum didiciſſet (hoc autem petebam quòd in eâ domo nefas erat, de ſacris non loqui) ſtatim iuſſit mater amoueri filium: tempus enim quietis adeſſe; eamque ætatem ita diſponi vt faciliùs cibo quàm ſomno careat. Verùm ille puerili vanitate incitus, recitare cœpit quod memoriâ continebat, repugnante matre ſciri ab ignotis, alios ſenſus ſuæ familiæ eſſe, quàm quos Roma profiteretur.

O Portentum reformatæ vitæ ſimul & hæreſeos! Catechiſmus erat ille quem nuperrimè ſupremus Pontifex damnauerat. Recedente mox puero, petiui à matre an ſciret eiuſmodi doctrinam à Catholica veritate aberrare; ſic enim ex cathedrâ pronuntiaſſe Pontificem: Quæ verò illa cathedra, in-

quit mulier, an lignea, an lapidea? Cuius enim naturæ ſit, vix Doctores veſtri explicuerint. An Papa quæ credenda ſunt declarare non poterit, niſi ſedeat? Plura dixit in Pontificem, neque culmen illud reuerita, accuſabit inſcitiæ ac temeritatis quòd doctiores ſe perculiſſet illâ ſententiâ, & non aduocato Concilio in fidelium mentes tyrannicum dominium vſurparet.

Ab his tranſiuimus ad alia, conſultò de variis fidei rebus quærente me, vt illa ingenia, ſinus illos, vbi tanta deliteſcebant, penetrarem profundiùs. Aliter quàm nos de pœnitentiâ loquebatur mulier de indulgentiis, contemptim: aquam illam cui ſacerdotalis benedictio ſuperuenit, irridebat ſilens, vt & quoſdam alios Eccleſiæ ritus, quibus non adumbrati Catholici adhibent reuerentiam. Sanctos verò, ipſamque Virginem

nem Mariam licet apud Deum potentes, aiebat tamen fruſtrà precatores adhiberi, ſi facilem acceſſum habemus ad illum qui neminem (modò verè doleat) propulſare conſueuit. Neſcio quid de Euchariſtiâ ſubobſcurum fari incœperat; ſed vxore cautior maritus, dicentem ita auertit à propoſito, vt videretur de ſolâ hoſpitum quiete laborare.

Igitur in paratum conclaue iuſſit faces inferri, vbi iam ignis maturè in fumario accenſus tardiores expectabat. Illo deinde comitante, præuiam lucem ſequuti, mox vt nos excepit, multo cum honore, locus quietis, optimam noctem mutuò nobis optantes, ſeparamur in craſtinum.

Liberioribus colloquiis ſolitudo debebatur : & iam te vnicum habeo, inquam, ô Heliodore! Putaſſes in eâ vitæ reformatione, in eâ languentium ac pauperum curâ

tantam superbiam inueniri vt nolit decretis summorum Pontificum acquiescere, credatque, non quod vniuersa Ecclesia; sed quod sibi paucorum hominum erudita cæcitas infudit, de quâ Dauidis illud optimè dixeris. Nox nocti indicat scientiam?

Vidisti vt illa mulier obliquâ cauillatione damnauit Ecclesiæ mores, de quibusdam malè sentiat: de aliis dubitet? Animum in multis aperuit risus, & ad domesticos nutus illi frequẽtissimi dum ego de Catholicâ veritate loquerer. Iuxtà Asphaltitem lacum dicunt reperiri arbores inaniter fœcundas; poma enim habent oculis quidem iucundissima; sed si manum admoueris, in cineres abeunt. Solidior non mihi videtur probitas ista quæ verâ fide destituitur: & certè, ne tam bellis coloribus incautos aspectus eludat inuoluta opinio, iuuat ex tactu cognouisse.

Quid in illa domo vidiſſet ſic narrante Hermiâ ſolus non mirabatur Aſterius : cur enim ſtupeam? inquit, in Chimæram iſtam ſæpè incidi , vtinam & cecidiſſem! verùm fortior me requiritur aliquis Bellerophon qui triforme monſtrum felici dimicatione perimat.

Vario prorsùs genio ducitur illa beſtia : nam vbi clamore agendum eſt, rugit vt leo : vbi mitiùs, & luxuriantem ad communia paſcua neceſſitas adigit, capram agnoſcas: & mox ſerpentium more varios in orbes flectitur , acceditque ſilentio , ſi in ſuos profectus calliditas, facillimique corporis lapſus vtilior iudicatur. Quid terribilius illâ ſectâ , dum putat nunquam eò audaciæ proceſſurum Pontificem, vt decernat quid credendum ſit? quandiu viſa eſt timere aut deliberare poteſtas , totus aër audaciſſimæ diſciplinæ perſonuit clamori-

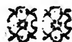
bus. Non multò pòſt vt ſenſit ictum, furore compreſſo obmutuit, tulitque ad conſpectum orbis duriſſima ſibi vincula, quaſi ſponte ductorem ſequeretur. Quàm lubricè nunc pergat, nodis vipereis non ſuſpicioſos animos implicet, infundatque in venas noxioſiſſimum virus, vix credat qui non vidit.

Nam quæ maior ſolertia, quàm fingere ſublatum omninò fuiſſe monſtrum illud: iure pro pueris habendos qui trepidant ad immanis beſtiæ memoriam, quaſi dentes haberet & vngues, quod iam nullum eſt: ita fatuos quidquid terribile cogitauerunt, metuere, nec ſe in propriis focis, vbi amica ſunt omnia, ſecuros arbitrari?

Intereà tamen reuocato ſtrictiùs fœdere; peruicacia; colloquiis; libellorum ſparsâ corruptione, peccantium error fouetur: & quò faciliùs ſerpat, in egenos liberalis

prodit ; dulcissimus in mulieres, elegantiâ sermonis : ad pecuniarum verò comparationem quas sibi nouit necessarias, in diuites vrbanus : denique non ex Apostoli spiritu ; sed ex malitiæ ingenio, omnibus omnia fit, vt omnes decipiat.

Non plura in hoc somnium dicta sunt, licet grandis materia ad ampliora prouocaret : nam petebatur Asterius, & illo abeunte, soluta est dissertatio.

REGINA OPINIO.

SEXTVM SOMNIVM.

BReue quidem hoc ſomnium, multa tamen in illo ſunt quæ Lectorem moneant, & attentum deſiderent.

Quis Principum ampliores terras obtineret aut fideliori obſequio coleretur, quærebat apud ſe, compoſitus ad quietem, Hermias, cùm ſubitò ſomno oppreſſus eſt. Tot Regum refertus imaginibus, nihil niſi regium cogitare poterat dormiens, neque mirum quòd Reginam Opinionem ſibi finxerit, imperioſo ore, iudicandi, viuendique leges omnibus dantem.

In altiſſimo ſolio conſederat, ſed videbatur inſtabile, vt ſi quis validè concuteret, citò tota rueret cum ſuo cultu maieſtas: verùm nemo in eam audebat, quòd ſacra res ac timenda crederetur. Circa eam variæ fortunæ atque ætatis numeroſa multitudo, ad contraria facillimè propendens, expectabat quid decerneret. Illa, quia princeps erat, ex vſu principum quoſdam gratioſos habebat, quoſdam aüerſos, nec fatuis deſtitutum erat latus qui mœſtam oblectarent: nam iubente illâ, aliqui vtres vento plenos labris & ore premebant, quaſi nutricum vbera ſugerent, moxque inflati mirabantur latitudinem ſuam: & hos turba vocabat viros ampliſſimos.

Neque minor erat voluptas quam ex aliorum ineptiis capiebat: verùm vt ſat vacauit iocis, viſa eſt ad ſeria conuerti, iuſſitque ſua promulgari ſtatuta quibus à

nemine reclamaretur. Sed dum ſilentibus vniuerſis, legit præco, probanturque magno adſtantium aſſenſu inſulſiſſimæ leges & ex parte etiam duriſſimæ, ſubitò comparuit armata Pallas, ad cuius conſpectum cùm fugiſſet trepida opinio, mutatis omnium animis, ex communi ſuffragio Dea conſcendit in ſolium, eâque ſapientiâ ſua decreta propoſuit multitudini vt cerebro Iouis natam nemo prorsùs ambigeret.

Somnium hoc non pronuntiauit quidem Hermias; ſed abſenti mihi ſignificauit per epiſtolam, quam cùm oſtendiſſem Aſterio, in hunc modum reſcribere ipſe voluit, tanquam ad ſe mitteretur.

Ex hoc me liberalem ſcias (Hermia) quòd cùm ad me non ſcripſeris, tibi ſoluo quod non debeo. Multi ſunt eo auaritiæ genere ſordidi, vt faciliùs amicis pecuniam dent quam epiſtolã: quod pendere

Firmianus

Firmianus instituerat, læta manu tribuo nihil tale à me expe-ctanti, id est illo cessante; lubens sic euoluo tuum de Regina Opinione somnium.

Optimè Reginam vocauisti, latè enim dominatur opinio, neque orbe minus est imperium illud cui tot gentes, tanquam in suum malum conuenissent & decipi placeret, tam libenter obtemperant.

Thronum eius dixisti instabilem esse, quia per se non stat opinio; vaga enim res est atque volubilis, & ideò illam à scientia distinguebat Plato, quòd scientia firmissimo vinculo hæreat menti, opinio autem insit in animo, non adhæreat; facile enim inde euellitur quod leuiter admissum nec iudicio sancitum est, nisi obstet peruicacia; nam vbi voluit, nihil est opinione stabilius: & frustrà Socrates laborauerit, licet se à Deo missum iactitet vt obstetricis offi-

cio defungatur, & ab animis auellat adulterinos illos opinionum fœtus quos peruersè conceperunt. Itaque mutabilis est ex natura sua opinio, & vitio nostro constantissima, quod sæpè euenit, & maximè videtur in populo.

Puto te audiuisse de muliere illa Senonensi in cuius vtero puer plus viginti annis mansisse fertur, seruatâ figurâ in saxum versus, & toties matrem ad partum statis doloribus prouocans, quoties nonus mensis occurreret. Prodigium non existimo infantes in parentum aluo lapidescere, neque per tantam annorum seriem ad ortum vsque perduci: nam si animos non corpora respexeris, quotidianus rerum humanarum iste cursus est, vt semel admissa communi errore opinio, tractu temporis potius solidetur quàm exeat ab animo.

Quibusdam opinio propitia est, quod illius beneficio felices sint:

quemadmodum illi contigit qui triremes Atheniensium suas putans, tantâ lætitiâ fruebatur, vt restituto posteà conuenientibus remediis cerebro, grauiter de medico quereretur qui tantam classem, tot opes, iucundissimè insanienti, importuno poculorum vsu ac nimiâ charitate rapuerat.

O te sapientem! Hermia; nam quicumque veris animi bonis destitutus, inaniter exultat; quia cæteris potitur quibus non efficitur melior, neque egestatem suam nouit, opinione beatus est.

Alij etiam sunt quos non sua quidem opinio beat, sed aliorum. Modica est aliquibus literatura; quia tamen eruditionis supercilium sumpsere, libros habent, authores non ineptè citant tanquam sibi notissimos, & quod scientiæ deest, obuelant sagaci silentio, sæpe doctissimorum virorũ famâ claros videas, nec rarò dignitates etiam

consequutos, tribunalia, præfe-ctūras Ecclesiarum, quas alij iu-stiùs & ex meritorum præstantiâ habuissent, si fauisset opinio.

Miror certè, veteres qui fortunam inter sua numina coluere, opinioni, quæ tot bona largitur, non obtulisse victimas. Ordine fortunam antecedit opinio vt famulam domina, iubetque sequacem tribuere quodcumque siue opum, siue dignitatum suis alumnis deferri constituit: & tamen cùm altaria & sacrificulos habuerit fortuna, supplicesque qui auersam religioso cultu placarent, opinio, quæ gradu prior est, sine templis & sacerdotibus fuit; neque vnquam aliquis, quod sciam, obsecratione studuit eam sibi conciliare cuius suffragio tam fauste ditescunt plurimi, etiam sine merito, fruunturque præcipuis honoribus.

Quàm sit autem noxia quandoque opinio, dicam. Multi defectu

patientiæ dolores sibi geminant: grande enim onus est, leuissimum licet, quod omninò inuiti ferimus: alio modo vis? Sarcina non ex se rectiùs æstimatur, quàm ex animo: si non facilis, at saltem tolerabilis est, si portatur viriliter. Verùm vbi credit ęger aut calamitosus se morbis quibus afflictatur, aut ærumnis imparem, ex eà cogitatione fit malorum illorum accessio quæ neque natura, neque sors induxit, licet in vtramque miser totos questus effundat, tanquam nihil suo authori nocuerit vana & crudelis opinio.

Distinctione vtar: quædam mala sunt quæ tantummodò patimur: alia quæ & patimur & facimus, adeò tamen ignari vnde venerint, vt extrà nos quæramus artificem. Aliquis accepit iniuriam quæ nec ictum intulit corpori, nec nocuit facultatibus: caruit honore quem sibi deberi existimabat: cùm salu-

tationem expectaret, ab alio contemptus est: indè se grauiter læsum dicit alienâ malitiâ, cùm tamen sensibus fortunisque integer, idem homo sit qui fuerat, antequam negatione honoris se petitum quereretur. Vulnus istud, opinionis est, non iniuriæ: qui illam contemnet, aget quietus, nec de vltione cogitabit quâ suus dolor sanetur, cùm nullum admiserit, & frustrà quærantur remedia, si absit quod curandum est.

Constantini imperatoris effigiem marmoream in seditione furens populus violauerat: nuntiatum est Principi & clamantibus aulicis Cæsaris vultum eâ plebis insaniâ concerptum fuisse, scelusque illud mereri quidquid in Maiestatis reos æquissimæ leges statuerant: videamus, inquit Imperator, an verè sim vulneratus: tum manum vultui admouens, aliquem mihi nocuisse ex tactu certè non

agnosco: errauit populus cùm in illo signo putauit lædi potuisse Principem suum, ego magis si crediderim: non ita seruio opinioni, vt ex illius arbitrio miser fiam & plagas accepisse me existimem quibus solum marmor affectum est. Proinde remisit iniuriam, nec pro saxo doluit, licet ex arte Maiestatem adumbraret.

Multas irarum causas amputat qui ab opinione liber est. Adeò nos delicatos præstat, vt remota sentiamus: vt cùm nostri iuris esse possimus, pendeamus ab altero, & precariâ quiete fruamur, dum in argumentum doloris illud omne conuertitur quod contra nos loquuta est aut tentauit inuidia.

Stultius est tamen mediis in opibus se egenum arbitrari, eo quod aliqua desunt quibus celsior fortuna ab aliis ambitiosè distinguitur: sic enim opinione paupertas fit, vbi non est, & vocatur inopia, men-

ſam tuam non extrui Principum cibis: ad ea te cogi quæ nec peregrina, nec cara ſunt: plures ſeruos te non habere quàm quos noſſe queas, aut in villis multiplices domos inutili luxu ornatas, quæ dominum ſemper expectent & nunquam excipiant. Quid opinione crudelius? Illud agit vt tenuitate laboret cui nihil deeſt præter ea quæ maiorem tumultum efficiunt.

Quod de viris ampliſſimis ſcripſiſti æquè iucundum ac verum eſt, neque miror tuæ Reginæ placuiſſe fatuos iſtos, qui vento diſtenti, tanquam cæteris auguſtiores, ſeipſos ſuſpiciunt, totaſque vias, velut phalerati quidam equi, ſuo faſtu complent, ne aliis locus ſit. Niſi latos effeciſſent ſui vtres, non curarent adeò ſpatioſas domos ſibi conſtrui, vt inſpectâ fabricâ quiſque facillimè poſſit de dominorum tumore iudicare.

Quæ ſit aliorum inſania, dicam breuiter; neque enim librum ſcribo, ſed epiſtolam. Imperante opinione, in dies veſtium forma mutatur: qui ad coxendicum initia penè deſcenderant thoraces, mox velut pœnitentia erroris, reuocantur ad humeros: Byſſina quæ circà collum tantummodò luſerant, hodie tibiarum quoque ornamenta ſunt, ocreis miſcentur, vt iam nemo niſi ad crura linteatus, equitet. Lunatos aliquando calceos vidimus qui menſuram pedum enormiter excederent: aliàs, quadratos, contractoſque quibus premerentur vngues, & dolor fieret incedenti: ſed nefas eſt, indecorum aut incommodum ducere quodcumque iuſſerit opinio.

Pauca hæc de amictu dicta ſint, ad corpora ipſa veniam. Hodie ſyluas æmulantur virorum capilli; veniet tempus quo aſperos calamis agros adumbrent, poſtquam alta &

matura ſeges meſſorum manu præciſa eſt. Quæ nunc venuſtatem capitis commendat opinio, ſuadebit vtiliſſimè deponi quod ſine ſudore, aliiſque incommodis ſordidioribus foueri non poteſt; ita tamen vt iterùm velit ſyluеſcere quod vt ſuperfluum, noxiumq; damnauerit.

Durius eſt in fœminas iſtius Reginæ imperium. Frontem expilant cùm opinio ſuaſit formam augeri eo cutis ſupplicio, nec eleganter comas emergere, niſi multùm receſſerint. Poſteà labor eſt vt à ſuperciliis modico interuallo ſeparentur & melle ac vnguentis ſollicitatur capillus vbi primùm noluerant. Nunc compreſſo corpore penè euiſcerantur vt graciliores appareant, ſi exilitati pretium fecit opinio: nunc ſpiſſis, duplicatiſſque veſtibus, etiam æſtate, ſe contegunt, cùm primùm placuit, quæ priùs contempta fuerat, corporis forma craſſior.

Quam Palladam vocas è cerebro Iouis natam, ad cuius accessum opinio fugam adornat, ego rationem dixero siue sapientiam: sola hæc enim ab opinionis tyrannide miseros mortales eripit, ostenditque quid sentiendum & quid agendum, vt homo nihil leuiter credat, aut ineptè moliatur.

Illud tamen non egerit ratio nisi armata; nam debilis non habet vnde Reginam Opinionem è solio suo deturbet. Etiam infantes comprehendit hominis definitio; sed quia in illis organorum defectu ratio inuoluitur, illóque humore laborat quem ad corporis augmentum copiosè ministrat sagacis naturæ prouidentia, vix aliud præter animal in infantibus deprehendes: nam quod rationale vocamus, sensim quidem emergit; sed quot nugis impeditum? in illis plures anni insipienter effluunt, & septimus nondùm benè crepundia

amouet vt aliis ineptiis detineatur, donec tempus illud venerit quo pateat quàm laboriosè quámque tardè homines ſumus.

Illa tamen mora, quia lex naturæ eſt, nec ab eâ mortalium vllus abſoluitur, nemo mihi iure exprobrare poteſt quòd antequam in me pueritia adoleuiſſet, ligneos equos conſcenderim & rudi ſimplicitate crediderim illa omnia quibus pueri luduntur à maioribus: neceſſe eſt enim vt debilis & inerudita ratio tam falſis quàm veris aſſentiatur, ſi facili nec ſuſpicioſæ ætati iocoſus aliquis aniles fabulas expoſuerit.

Sed pudor eſt, prouectæ ætatis homines adeò pueraſcere vt mirentur quidquid ſuſpiciendum propoſuit opinio: piſcium putamina: verrucas concharum; ſic enim gemmas vocat Tertullianus, illudque omne quod ad euacuanda marſupia tantis periculis quæritur.

Adamas qui hominum æstimatione cæteros capillos longè superat, vitrum est, sed solidius: vt tam carè emeretur firmitas ista, suasit opinio, voluitque vrbium pretia in pellucido saxo sæpè contineri, vt vno lapide diues mulier, tanquam de orbe deuicto triumphans, circumferret prouincias.

Vt ista negligat aliquis, necesse est discedat à puero: idemque censendum de honoribus qui multùm appetuntur, quia fulgent, nec minore stultitiâ comparantur quàm gemmæ & adamas, quoties ingenti pecuniâ splendor iste emendus est. Tecum sentio, Hermia, nisi potens ratio sit, opinionem non detrudet, tot annos assuetam imperio, tot acceptam suffragiis.

CHAOS.

ILlud optimè Lucanus his versibus descripsit.

Omnia mixtis:
Sydera syderibus concurrent, ignea pontum
Astra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi, totaque discors
Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.

Isto carmine factum est vt Hermias qui recens Poëtam legerat, eandem concussæ naturæ deprauationem in somnis conspiceret: nec

alia nobis propoſuit præter illud, an ſcilicet in res humanas aliquando caderet eiuſmodi perturbatio; ad quem ego ſic, inuitatus à cæteris.

Quid ſit nox non concipio niſi priùs nouerim quid ſit dies, neque puto cæcos ipſos qui ad tenebras à naturâ damnati ſunt, de illis rectè ſentire: ea enim notitia, qualiſcumque ſit, ipsâ luce formatur, quam ſi non expertus eſt oculus, fruſtrà nitar pulcherrimæ ac iucundiſſimæ qualitatis abſentiam comprehendere. Similiter, quid ſit Chaos intelligam, ſi capiam quid ordo ſit: quia verò definitur; ſuum cuique rei locum tribuens diſpoſitio, vbicumque iuſtiſſimus ille rerum ſitus turbabitur, neceſſariò admittetur Chaos quo nihil tetrius aut deformius.

Quator diſparis naturæ liquores in vitreo globo aliquando miratus

ſum, eâ corporum poſitione & varietate colorum vt referrent elementa. Qui enim in ſummo conſtiterat tanquam leuior, ruber erat, nitiduſque, nec ab igne diſſentiens: ſequebatur alter eximio candore pellucidus: huic tertius ſubiacebat eâ prorsùs viriditate quam videmus in pelago, & qui obſcurior cæteris turbidúſque, ſuo pondere ad ima deſcenderat. Ordo hic impermiſtè ſeruabatur, & quia in eo videbam imaginem vniuerſi, recordatus ſum Claudiani illius,

Iupiter in paruo cũ cerneret omnia vitro
Riſit.

Conuerſuſque ad amicum cuius induſtria fecerat vt in tantillo tanta conſpicerem: certè, inquio, etſi tuus ille labor nondùm à Poëtis celebratus ſit; tamen, quod ad gloriam multum eſt, Archimedem æquauiſti: tùm ille concuſſo globo, diuerſiſſimorum humorum concordiam,

concordiam, ait, iustissimamque collocationem miratus es, ô Firmiane! vide nunc quid sit rerum Chaos & quàm malè natura habeat si misceantur vniuersa. Motus ille ita subuerterat ordinem vt iam non varij liquores viderentur; sed ex eis prauum aliquid & oculis iniucundum, donec quiete concessâ, sibi quique sensim restitueretur, seque ab aliis expediret qui permixtum corruperant.

Commodè sedem suam seruant elementa: ignis sub concauo lunæ seipso nutritur: aër spatium illud omne occupat quod ab inferiore superficie ignis ad nos vsque interiacet: aqua super terram extenditur: illa, tanquam fundamentum orbis, immota manet, cæteris circùm pro variâ cuiusque sorte, perennè fluentibus: ignis enim ad proximi cœli legem voluitur, labitur aër, & aqua non genio minùs quàm ventorum quos

admittit & sequitur, instabilis est. Chaos erit si descendant leuiora: si cum suo elemento arbores ad Cœlum se transferant & nouâ tempestate actum pelagus ripis suis non patiatur contineri. Confusionem augebit syderum casus & lites, non vt nunc fit; nam & occidunt & pugnant: sed si in pontum, vt canit Poëta, se tanquam noui pisces præcipitauerint, & Luna non ferat ipsum Solem, à quo habet vt luceat, suo cursu definire dies & annos, vt illa mutabili vultu menses solet nuntiare.

Iam ad tuam quæstionem venio, Hermia: petis an in res humanas aliquando cadat eiusmodi perturbatio? Ita est: nam id in regnis non rarò videtur, in familiis sæpè, in personis frequentius. Triplex ergo Chaos datur, politicum, domesticum & singulare. Vt faciliùs enodaretur ista materia, debuit præcedere distinctio, nunc ordine

& viritim, vt dicunt, agendum est de singulis.

Optimus Regni status is est, cùm inferiora subduntur superioribus & quæ cæterorum sortem excelsitate suâ superant, inter se consentiunt: sic enim elementaris natura suis continetur finibus, & astra concordiam seruant, qualitatibus eâ ratione sociatis, vt si quid in vno vehementius sit & ardentius, aliorum amicicitiâ ac nexu salubriter temperetur. Æquissimus ille rerum ordo, cùm is cui commissum est imperium, legem dat, non accipit ab alio: suæque dignitatis memor, idest, se Solem sciens, Zodiaco non digreditur, neque sinit suas domos, ex quarum situ & conditione in subiectum orbem varius est, ab aliis syderibus vsurpari.

Nullum vnquam turbatius Chaos fuisse arbitror quàm quod temporibus Caroli sexti in Galliis visum est. Dum in Britanniam Rex

ſuas vlturus iniurias, cum ingenti exercitu proficiſcitur, repentè occurſu phantaſmatis ita demens effectus eſt vt mox in ſubditos ſuam videretur inſaniam effudiſſe. Solem tum habebat Gallia; ſed qui non moueretur neque diem ſuis daret: ingens malum, dignitas manſerat, radij defecerant: hinc cæterorum ſyderum concertatio, dum ſingula vicem Solis implere ambiunt, nec ſuſtinent, lucem, quæ nouo ordine in terras effundenda erat, ſimul ab omnibus proficiſci.

Atrox prorſus luminum pugna, quâ factum eſt vt ex præcipuis vnum, quod Soli vicinius erat, non modò aliquid ſplendoris amitteret; ſed valentioris impetu penitùs extingueretur. Maior tamen perturbatio fuit, cùm illud cui maximè Cœlum debebatur, ipſo Sole & Lunâ authoribus, exturbatum eſt, vt expulſo ſuccederet

Gallicis rebus infesta lux, suoque aspectu eam vastitatem inferens quæ nisi virgineâ manu, stupendisque miraculis amoueri non posset.

Dum sic decertant sydera, haud quietior tellus assurgit, locumque postulat indebitum sibi, neque luminibus ipsis subdi patitur quæ prius, dum staret adhuc rerum ordo atque felicitas, immobilem rexerant. Nullis legibus coercebantur elementa & vt licentiùs furerent, terminos omnes abstulerat dirum Chaos: suas metas mare fastidiebat iam rupibus altius & cœlo minabatur tempestates.

Hæc in Galliis aliquando gesta sunt & quoties miscentur officia: discordant inter se Principes, amplioris potestatis desiderio, vel peruersa cupiditate volunt Majestatem experiri: rebellat plebs, ad consueta onera se adigi non ferens, ambitque timeri quæ priùs tranquillè iacuerat: Chaos est, illi

prorſus ſimile quod Lucanus deſcripſit, Hermia, & tu vidiſti per ſomnium.

Ideò qui prudentiſſimi Reges fuerunt, ne mala hæc in publicum admitterentur, ſubditos Principes non ſiuerunt nimiùm erigi, neque conceſſerunt iam copioſis opulenta matrimonia, ne tot riuis in vnum alueum confluentibus, regno timeretur illa vaſtitas quam latè iacentibus agris inferunt ſtagnantes aquæ, nec riparum patientes. Curauerunt etiam ne tot arcibus in eâdem Prouinciâ, totque ciuitatibus præeſſent, haberentve ex affinibus rectores vrbium qui noxiâ charitate ducti, vbi poſtularet ſanguinis neceſſitas, ſpr tâ fide quæ debetur Regibus, iniqua molirentur. Eadem regnandi ſolertia ſtrenuos viros habuerunt in Prouinciis, qui Proregum cœptis inuigilarent, & dignitatum concurſu frangerent eam poteſtatem

quæ cohiberi vix poteſt,niſi habeat æmulum.

Ita coactis ad officium Principibus viris, ſi quando populus vel ſponte, vel ſollicitatus inſurrexerat, ſub ipſa ſeditionum initia iubebatur miles diligenti ſæuitiâ furentem comprimere: faciliùs enim impeditur Chaos quàm expellitur, & aquâ modicâ perit citò modicus ignis quem fruſtra toto puteorum hauſtu velis extinguere, cùm ſyluam corripuit.

Quid aliud bellum ciuile quàm publica confuſio? Non gloriæ ſtimulis aut æquitate geritur; ſed inſaniâ. Quicumque homo eſt, nullo diſcrimine miles fit, iudex, patronus, agricola, ſacerdos: vnumquemque enim ad arma cogit neceſſitas & circunſtans periculum. Vario ſacramento ciues fidem ſuam alligant: vrbes vrbibus infeſtæ: timenda vicinia: patriam in ipsâ patriâ nullus inue-

nit, cùm vbique malè ſit.

Quot templa, tot, expulſis ſacris, caſtra ſunt. In illis iam nihil audias præter armatorum ſtrepitum: impia deierantium verba, potantium raucas voces, ſi nihil vrget & otium concedat vel dubia ſecuritas: ouium balatus, mugitus boum humanis miſcentur clamoribus, indicantque quid ſuum miles illic cuſtodiat aut viciuis rapuerit. Tuta ſunt vbique ſcelera: tribunalia ſilent: iuſtitia tremit: furor imperat: ſeparantur ab inuicem fratres vt in ſuum ſanguinem pugnent: nullæ ſine hoſtibus viæ, & ne ſecurus lateas, inſidias, ignem, impetum timet ſolitudo cui te tuaque commiſiſti, cùm egredi non liceat: muſis ipſis ſua collegia bellum claudit: iubet arma: ceſſant artes, niſi quæ paci infeſtæ ſunt: inopia fit omnibus vt paucis crudeliter diteſcant: & prædones adeò multiplicat publica paupertas,

paupertas, vt egeni, quos ad nouam audaciam noua fames incitat, non minùs viatoribus timendi sint, quàm milites.

Puto vobis exhibuisse bellicum in republica Chaos: suum tamen & pax habet: nam si ad munera non assumuntur, præclariora ingenia; nec meritò dignitates, sed fauori vel pecunijs dantur: Si quod natura iacere voluit, eminet: si sacerdos laïcorum mores sibi adsciscat, sibi sacerdotum bona Laïcus: si fortunis ingentibus non præfigantur limites quibus tollatur potestas inuadendi quæcumque placuerant, & sic indomitus ignis totum aërem quem infrà se habet, totas mare terras absumat: profectò etiam in pace Chaos erit. Sed auertat Deus vt ista videamus quæ maiores nostri variis temporibus ad satietatem experti sunt.

Bellicos tumultus Rex noster, impubes adhuc, æquitate causæ

ſuaque felicitate diſſoluit: fruſtrà in virum inſurgent, qui puero ceſſere. Maiore vi radios ſpargit ſol iam altior: quod præſtitit oriens Maieſtas, fortiùs aget, ſi quid amouendum erit quod lucem impediat, cùm iam peruenit ad meridiem. Heroum arma, quandiù pro illo pugnauere, victoria ſequuta eſt. Nullus ab eo mihi profligandus defecit: cadunt vires quas ille fato ſuo non roborat. Quæcumque in Regno aduerſus publicam quietem tentauit factioſorum peruerſitas, antequam noceret, ſolo Principis nomine compreſſa ſunt. Pacem dabit feliciſſimam, quem ſic bella reformidant. Nunc quid ſit domeſticum Chaos videamus.

Quælibet familia velut quoddam in anguſto Regnum eſt; habet enim Principem ſuum, magnates quos commendat ſua dignitas, plebem quoque, ab eo qui-

dem faſtigio longè remotam ; verum cuius opera fit quodcumque Princeps iubet, poſtulatque communis vtilitas. De familia illa loquor quam abſolutam dixerunt veteres, cùm in ea nulla pars deſideretur, & viro vxorem dederit legitimus amor, vtrique natura liberos, fortuna ſeruos qui accipiant imperia.

Regat vir; Sol enim eſt & iniuſte ſibi poteſtatem Luna depoſcit, niſi ius ad illam habeat præcipui ſyderis abſentiâ. Magnum familiæ Chaos, vxor præſente marito volens, diſponens, iubens, tanquam ſecundus haberetur quem natura primum voluit, & caput ipsâ coſtâ eſſet inferius ex quâ mulier ſumpta eſt.

Abſentia certè mariti non ſolo funere æſtimatur, ſed etiam defectu ingenij; nam ſi ita natus eſt vt hebes ſit aut leuis, non indecorè videtur vxor id in familiæ

bonum agere quod aliàs marito competeret: nam Luna facta est vt quoties abscedit Sol, vicario lumine mundum regat, eò facilius debilem vim dimissura in terras quò illis vicinior.

Nil magis appetit mulier quã imperium;quod si semel maritus permiserit,potestaté illam nisi cum vitâ non exuet; aut si cõtingat virum nouis animis in neglectam dignitatem suum sexum asserere, numquam bene subditã habebit vxorem quæ regnum amiserit. Ideo maturè curandum est vt agnoscat se sociam quidem esse; sed vt Reginæ consortes Regum sunt: ita enim ex communione tori supremos honores cum illis partiuntur, vt cum illis non imperent. Milites legendi sunt? procuranda pax? subleuandus populus? concedenda supplicibus gratia? id omne Regis non Reginæ negotium est: si quid illa optauerit, vt se subditam intelli-

gat, precibus obtinet non imperio.

Simplices maritos quàm constanter dominari debeant, suo malo Ninus admonet. Formæ illecebris captus vxorem habuerat Semiramidem, abiectissimæ stirpis, sed sagacissimi ingenij fœminam. Illa vt se Reginam sensit, aliquid altius meditata est: secundi gradus impatiens, aliquando tanquam iocans orauit facillimum Regem vt per aliquot dies vxori liceret summâ potestate vti: velle enim videre se quàm decenter manu mulieris administraretur imperium: ille interim à negotiis omninò quiesceret, & mox ad sceptrum rediturus, breuissimo regnantis coniugis spectaculo frueretur. Annuit petenti stolidus Rex & ad ludum illum quinque dies electi sunt.

Sedentem in solio Magnates primùm nouo cultu salutauere, deinde miles, ad id omne paratus quod armatis imperaret. Quàm libenter

in arduis obſequerentur, leuioribus iuſſis agnouit ſubtiliſſima mulier: ſed & donis ſollicitandi erant animi, quos iam blanditiis ſuos propemodum fecerat, nec laborioſum id aſſequi, cùm tota ærarij poteſtas penderet à feminâ. Per illos dies adeò ſe beneficam omnibus præſtitit, vt timerent reditum Regis, nec obſcurè dicerent non amouendam à ſolio quæ tantâ æquitate, tantâque prudentiâ creditam ſibi dignitatem gereret. Ergò, inquit, ſi mea fortuna, veſtra eſt, ſinite me ſolam regnare, nec ſexum cogitate, ciues; ſed virtutem & ingenium. Paruit populus: ſerò agnoſcentem quid peccauerat Regem, poſcentemque vt ſaltem ſuæ vxoris comes eſſet ad imperium, conijcit in vincula: magno certè maritorum exẽplo, qui virilis fortitudinis obliti, vxorẽ aguntofficio, cùm vultum & veſtem nõ habeant.

Eſt etiam magna domus confu-

ſio, præpoſtera liberorum authoritas & ſeruorum maximè qui ad humilia ſumuntur: inde enim fit vt plures dominos familia habeat & diſtrahatur obſequium. Paternæ ſucceſſionis pars eſt imperium illud quod maturè nimis aliqui ſibi vendicant: expectantur bona parentum, expectetur & poteſtas.

Olim magnorũ fluminum capita religiosè colebãtur, neque ſine aris fuerunt, ex abdito vaſti amnis irruptio & aquarum calentium fontes: ſanctiùs honoratur in patre, familiæ principium. Quàm diſtet à riuis origo tunc non agnoſcitur cũ æquali dignitate fluunt, & ita inflantur liberi, vt ſe ſibi debere antument, non parentibus, cũ tamen nihil habeant niſi quod ab illis accepere.

Verum ſæpe patrum culpa eſt iſta filiorum ab honore, rectoque ordine defectio. Solent illis omnia concedere: hinc petendi audacia, quam ſi aliquando non audiant,

ira fit & querelis familiam implet, tanquam non daretur quod pari iure pertineret ad ſingulos. Sapienter aliqua conſultò denegabit pater vt videatur ſuarum facultatum dominus: neque vnquam ſe omnibus bonis abdicabit in gratiam filiorum, ne ſæuos habeat in quos profusè nimis beneficus fuerit: tunc enim velut mortuus computatur qui nihil eorum poſſidet quæ antè tenuerat, & iis qui tam celeriter hæredes ſunt, durum eſt, toties redire defunctos qui traditas opes, ad quamlibet occaſionem, importunâ prece repetant. Certa eſt bonorum abdicatio: incerta filiorum miſericordia: & quàm multi qui dantes parentes coluerunt; petitores non tulere?

Sed quid ſi ſerui dominos ſuos regant, non iſtud erit ingens familiæ perturbatio? Et hoc tamen patiuntur plurimi. Famulis primùm ſe plus iuſto faciles præbent: dein-

de grauioribus negotiis tanquam necessarios insipienter præficiunt: habent secretorum omnium consortes, & quod sæpe celatur vxori ac liberis, mercenarij norunt.

Vbi sic promouerunt res suas, dedignantur vt plurimum domini sui prolem; ambiunt ab illâ rogari: quidquid agunt ex debito, videntur gratiose concedere immeritis: dominantium vultus ac mores induunt vt esse plusquam seruos existimes qui familię præsunt, neque timent eiici: obstat enim negotiorũ communicatio, metusque, ne si durè habeantur, propalent quidquid illis reuelauit incauta dominorum simplicitas.

Totidem esse hostes quot seruos aliqui putauerunt, quia moribus nostris verbisque maligni censores imminent, mox delatores futuri prout impulerit leuitas, aut innata seruis aduersus iubentes dominos iracundia. Multis nocuit, non

inermis quidem famulorum manus, ſed os armatum: & ſæpè vindictæ grande genus cenſetur, illud loqui quod ſcimus. Eſt in domino quod ſeruus metuat, poteſtas: eſt in ſeruo quod metuat dominus, lingua: & ideò in vtroque non rarò, ferè hoſtilis animus: aduerſatur enim charitati iugis timor & neceſſarius ille viuendi modus qui libertatem adimit.

Vis ſcire quis ſeruus vere hoſtis ſit? Ille qui in familiam receptus vt vilibus officiis fungeretur tanquam in ſuo herilem poteſtatem exercet: dominum ſuum malignis artibus, tanquam ferreis cathenis, alligat vt non poſſit quod vult aut debet agere: dominam ſuam deſpicit: premit liberos; nam quid ab inimico grauius? Et tamen hoc plerumque fit, nec ſatis ingenij dominus habet vt ſe mancipium agnoſcat, licet ſub honeſta veſte ad illud dedecus compulſus ſit

quod omnes agnoſcunt.

Nullus miſerior eo qui ſeruorum ſuorum ſeruus eſt, nec hoc à fortunâ habet, ſed à ſuâ inſaniâ. Dominos feras, quos mercede conduxeris? Quid fuerint cum ad te primùm acceſſerunt, recordare: chaos eſt, ſi plus audeant & poſſint quàm ſortem ſuam deceat: ordo, ſi benè, ſi humaniter imperes & illi fideliter obſequantur.

Inuenitur etiam in quolibet homine, ſi inordinate viuit, ea rerum permiſtio quam in regnis & in familiis obſeruauimus. Quid anima ſublimius? Quid abiectius carne? Et tamen quàm ſæpè ſubiicitur pars nobilior vt alteri ſeruiat? Cœlum & terram nos eſſe Cyprianus exiſtimauit, cùm ſpiritum poſſideamus è cælo, corpus è terra, & vna pars non corrumpatur, alia ſubiaceat elementis, nec ſe poſſit ab interitu tueri. Cœlum & terra miſcentur, quoties confunditur

CIRCÆA DOMVS.

OCTAVVM SOMNIVM.

FRustrà nunc in campania domum istam quæsiueris: tempus absumpsit: neque enim oportebat illas ædes tandiù stare & Sybillæ (cuius adhuc inuiolata specus manet in illis regionibus) iniuria fuisset si eodem fato frueretur, venesicæ palatium,

Proxima Circææ raduntur littora terræ
Diues inaccessos vbi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu.

Hoc quomodo apud nos inuentum sit, referre placet: quo scilicet carmine, quibus herbis noua Cir-

ce incautos homines in beſtias commutarit.

Aliquis narrauerat de muliere cuius ingenium dicebatur ſuo ſexu grandius : ætas media : forma vulgaris ; ſed amœnus ſermo, nec aculeorum expers & ſe ſe in leues animos ſuauiſſimè penetrans. Nullius Religionis erat, vt de omnibus liberiùs loqueretur : hanc plurimi inuiſebant, aut perdendi, niſi citò recederent, aut iam perditi; nam in eâ virorum frequentiâ magiſtram agebat : diſſoluebat Theologorum argumenta vt impietatem, quam à libris quibuſdam hauſerat, ſtatueret, & tanquam ſole genita, tenebricoſis mentibus infundebat ſuum lumen. Illâ ſuadente, in multis omninò defecerat Chriſtiana religio, & fide perditâ, nihil fœdiſſimæ voluptatis ſubtrahebatur, vbi clam aut cum nefariis ſcelus admittere conſtituerat.

Cum hæc omnes non ſine hor-

rore audiuissent, quid Circæa domus significet, quæ nuper mihi per soporem ostensa est, iam video, inquit Hermias: ô quàm fugienda domus ista! Quàm potens veneficiis mulier cuius arte tot viri commutantur in pecudes!

Sapientissimè prohibuit Apostolus mulieres docere in Ecclesia & acutè Chrysostomus in memoriam reuocans quid Adamo suasisset vxor sua, his verbis explicuit apostolicam sententiam: semel docuit mulier & omnia peruertit, idcircò, ait Paulus, vltrà non doceat: & hæc tamen viros instruit: sed non miror audaciam: nec Paulum, nec Christum agnoscit ista mulier & omnibus qui religionem abiecerunt, familiaris est impudentia.

Nobiscum aderat Cesernius qui mulierem hanc noc semel ex occasione viderat: & certè, inquit, non omnes qui apud illam sunt di-

uersati, suam formam amiserunt: sum qui fui; Hermia, multique alij eâdem mentis constantiâ vsque adhuc homines manent, vt scias non solum Vlyssem, quod in sceleratas ædes intulit, suâ felicitate seruauisse. Fateor, plurimos prorsùs amisisse suam figuram: sit (vt apud Plutarchum Gryllus ille qui à Circe mutatus in porcum, eadem iubente, narrat brutorum delicias) hi, inquam, nihil præter sordidissimas voluptates sapiunt: in venerem & in escas proni, vel mulierum formam assiduè laudant, vel famosiorum helluonum pingues mensas: nullam vitæ partem ratio in illis obtinet aut diuini cultus sollicitudo, cùm totam inter se dispartiant salacitas & abdominis cura. Sic abiecto homine, mirantur tamen felicitatem suam: despiciunt cæteros quos commendat morum integritas & studium pietatis: dolent quòd tam tarde mutati

tati ſunt in beſtias, nec aliquid magis curæ eſt, quàm conuertendos alios in illud ſtabulum intromittere vbi tot bruta quotidie conueniunt.

In quibuſdam tamen aliquid hominis reſtat, vt de Actæone dicunt, cui crura humana ſub ceruino capite manſerant, cùm à ſuis canibus diſtraheretur. Nondum enim iſti religionis ſenſum omnem amiſere vt in nefarias cupiditates ſe penitùs immergant : ne vltrà peccent, prohibet inuitos abditus timor: ſed quàm modicum illud, quod ſi adſit, nihil deerit ad beſtiam? Nondum quidem grunniunt, ſed mox grunnient, niſi Circæam domum deſerant; nam inter tot veneficia, vox hominis in hunc cantum facillimè vertitur.

Ceſernij diſcurſus hic Aſterium impulit vt non ſolùm de mulieris iſtius, ſed de aliarum quoque periculoſo conſortio ſic diſſereret. Ma-

gna locorum vis, ex quâ sæpe fit vt homo vel formetur, vel pereat. Quòd in lapidibus aliquando videmus humani corporis effigiem, solâ delineante naturâ, id non casu, sed syderum charitate effici subtiliter obseruauit Albertus magnus. Quædam enim cœli partes sunt generi nostro amicissimæ: sub his in propriâ materiâ semper ritè procedit humana generatio & in alienâ non rarò veluti inchoatur: nam vbi singulares causas non inuenit ista cœli dispositio, quæ secum consentiant, saltem ostendit in saxis quid intenderit, tantumque socios parentes defuisse vt generaretur homo quem sola sydera non efficiunt. Hoc naturæ ingenio nouem musas præferebat famosus ille & omnibus penè historicis notus Achates, quem inter regales gemmas pretiosissimum Pyrrhus habuit, & chalcedonius lapis, tanquam cæteris humanior, eas sibi

ſine arte imagines imprimi gaudet, provt influxu virili vel fœminæo tactus eſt, viros reddens aut fœminas.

Sub alijs quibuſdam cœli partibus ita laborat humana generatio, vt inefficaci materia vel omninò impediatur, vel à recto aberret, ſiue defectu, ſiue turpi partium acceſſione & matrimonia probroſa ſint iis qui ſuſcipiendæ proli ſedes aptas non elegere.

Ignota pleriſque Philoſophis opinio, verùm ad rem propoſitam quid pertineat, audite. Quædam loca ſunt ita rationi congruentia, & hoc de ſcholâ Platonis aliquando dictum eſt, vt quiſquis in illa admittitur, ex conſortio ſapientum fiat ſapiens: ſecùs ſi in eas domos ſe recipiat, vbi contemnitur religio, vel prohibita voluptas familiaris eſt: nam contagione loci citò inſanit, & in vitia labitur: Quod de corporibus humanis Al-

bertus docuit, de animis rectè censeam : & quia in plerisque locis comparatur ratio, quæ verè hominem constituit, in aliis deperditur, fidenter conclude, quasdam dari partes in orbe quarum influxu homines fiunt; quasdam verò quæ ab eo instituto prorsus auersæ, in id tantùm laborant, vt extinctis hominibus ex illorum veluti funere nascantur vel monstra, vel pecudes.

Permanere vis homo ? Circæas domos deuita, nec te fortunatiorem crede pluribus aliis qui priusquam ad illas accederent, sapientes habebantur & post in bruta conuersi sunt.

Stupenda refert Iosephus de valle quæ non procul Ptolemaïdem visitur. Quidquid arenæ gignit, vitrum est : sed insuper ea loci potestas vt quam aliunde comportaueris arenam, breui temporis interuallo conuertat in vitrum,

quod postea si & extrahas, rursus ad suam naturam sponte redit, nec aliquid restat quo videatur vallis huius occulta vi natiuam formam aliquando perdidisse.

Maiora finxit de locorum potestate Theophrastus cùm docuit animam humanam varia corpora mutuari ab elemẽtis, cùm exuta carne, hinc abit & ad suum principium reuertitur. Quandiu remanet in terrâ, contingit illi non melius, inquit, suo elemento corpus: subtilius est quod ascendenti ministrat obuius aër: sed lucidum planè ac flammeum quo induitur dum per ignis regionem pergit ad Deum: donec & illo excusso, iam sublimiorem omnibus elementis animam

Æneas Gazeus 2. Tomo Bibliot. Patrum.

inuoluat, nunquam deponenda, nec multùm ſpiritibus diſpar, ſubſtantia cœleſtis.

Si de moribus agitur, eâque facilitate quâ mutatur homo iuxta locorum naturam quibus inſidet, æqualiter hæc omnia vera ſunt: impius enim fit ſi frequenter in eas domos diuertat vbi docetur impietas: cum epulonibus, terreus: aëreus, cum vanis: cum libidinoſis ac mulieribus, igneus: nec ſpes vlla datur honoris aut continentię, niſi locum mutauerit.

Aliquis mihi dicebat formoſa quædam eſſe pericula à quibus vix libenter abducimur; ſed hoc, iocus eſt; & ludebat ſine dubio Seneca, cùm ſcripſit non maximum ex ſupplicijs fulmen

esse; sed speciosissimum: ineptè enim misero dicitur, adhiberi ipsi à tortoribus formosissimum ignem vt venustè pereat. Quid interest fulgente gladio cadam, an eo qui rubiginem contraxit?

Fatuus omnino habetur ille Imperator qui spontaneum interitum meditatus, ne à furente populo trucidaretur, sibi fieri curauerat ensem aureum; quo, necessitate compulsus, antequàm hostes accederent, seipsum conficeret. Nihil ad pereuntis solatium confert pulchritudo aut pretium rei quâ tollitur. Serico ligari vel cannabe, par est iactura libertatis: neque dissimilis casus, siue nos præcipites vile saxum, siue iaspis, aut parium marmor exceperit.

Placet oculis mulier apud quam tota dies impenditur; sed interit illius formâ castitas, vt cætera pericula, vitanda est, quibus nemo se lubens implicat, licet speciosa sint.

Vbi hæc Asterius exposuit, expectabat quid dicerem : & hæc difficultas, inquam, Asteri velle fugere cùm suauiter tenearis, & eo fascino te ludat amor, vt putes illos omnes insanire qui te non sanum credunt. Ægrotos vidimus imminente morte iucundissimos; sibique gratulantes valetudinem suam. Affecto sic cerebro; non tantùm auersabantur remedia, verùm & molestè ferebant medicorum conspectum, sollicitæ familiæ curas, & in amicorum fletus sæpè acerbi, querebantur quod ineptâ miseratione, firmissimo aliàs viro, veram ægritudinem facerent.

Ita cardiacus morbus amor est vt sit & cerebri vitium, ideóque incantatorem appellauit Socrates quòd rationem alliget, ludat sensus, fanaticum reddat quemcumque corripuit. Arrepticiis amator simillimus est, nisi quòd furit decentiùs, nec exorcismis vexatur aut pellitur

pellitur dæmon, qui pectus eius insedit: toto animo, toto sæpè & corpore iactatur miser, nunc aureo colore; nunc cinereo, & interdùm laborantis Lunæ tristissimam speciem referens, cùm vel pallida pluit, vel à Magis infestatur.

Sic habentibus frustrà poponas Circæis domibus exire; carminis enim cuius potentia tenentur, maxima vis hæc est vt carere nolint iniuriâ, timeantque aut etiam oderint eos omnes qui suo consilio volunt, miserandos, neque tamen sibi notos, in optimum statum restituere. Quid igitur? nemo succurret sic perire volentibus? quiescet amicorum solertia? societatem dissolue, tu qui damnosam arbitraris: ita tamen vt quem voles salubriter ab illis domibus auertere, vbi salus periclitatur, non sentiat se auelli; tua enim industria peribit, nisi lateat.

Alias propone delicias : itinera, quæ ſpectaculorum varietate curioſum animum oblectent : viatores non diu comitatur Cupido; citò laſſantur pueriles alæ , nec æquant properantium greſſus. Hac arte deſijt in plurimis amor, & licet dictum ſit à Poëta ,

Hæret lateri lethalis arundo.

Sæpe tamen curſus ipſe telum excuſſit omni dictamo potentior.

Verùm regiones peragrare neque vult , neque poteſt amicus tuus : in ipſa patria fac, ſi potes, vt non quieſcat : negotiis illum implica , donec aduertas morbum illum remiſiſſe quem contraxerat otio : cura vocari à multis qui eodem conſilio , neſcientem impediant. Interim , vt opportunitas aderit , mulieris, cuius aſpectu atque colloquiis tenetur, ineptias expone ; ſatis inuenies ſi videre placuerit. Ore dicaci , meditatiſque ſalibus minue formam

quâ raptus est : pudebit amare & mirari quod temnetur à cæteris, maximè si suadeas plures alios mulieris animum feliciùs occupauisse, necipsum verè redamari quem tot viris posthabeat.

Ars quidem illa tentata est, inquies; sed minimè processit; hac igitur vtere. Nocturna lumina sol opprimit radiorum maiestate; sic & tota formæ muliebris euanescet existimatio si præstantiorem ostendas; hoc autem quomodo Christianè fiat, explicabo : istos namque haud probauerim qui morbo morbum curant, & iustè Italiâ pulsus est libidinis ille minister qui in remedium amoris nouos ignes, noua philtra proposuit. Ex pessimo genere ne catulus quidem relinquendus : tyrannorum timentur hæredes, & frustrà moritur noxius amor, si successorem habeat similem sibi : Salus non est præcipitium aliquod deuitasse

vt in alterum incidas.

Itaque non honestè amanti forma illa proponatur quam sanctè depereat: Virtutem profer: huius amore capti sapientes despexerunt venustatem illam corporum quæ vulgares animos allicit; & nè viderentur aliquid amare præter dilectam, spretis honoribus ac diuitiis, spretis & voluptatibus, cum illa secesserunt; sed & aliquid pulchrius ob oculos pone, Deum ipsum. Quàm formosa sit artificis idea, videtur ex opere, licet totam suæ causæ speciem effectus non capiat; sed, vt potest, adumbret. Quanta Dei, pulchritudo, à quo est, quidquid pulchrum est! Hanc mihi quotidie demonstrant speciosissima sydera: suspensæ ac mobiles nubium picturæ, sylarum amœnitas: aquarum inter lapillos, herbasque ludentium limpidi cursus: varia florum, segetumque dignitas, totos agros conuestiens: gem-

marum splẽdor, auium plumæ quibus & nos delectant & ipsæ superbiunt. His omnibus, cæterisque non dispari decore nitentibus, tanquam riuis, ad fontem peruenio, cuius formosias tanta est, vt illam per speculum & in ænigmate vidisse, sit etiam quodammodò viatorum consummata felicitas. Qui sic Deum intuetur, diligit, & vultuum illorum pertæsus quos antè perspexerat, iam receptis oculis, miratur ac luget cæcitatem mortalium.

Formâ mulieris æstuat amicus tuus? contemnet si, te ostendente, Deum viderit. Verùm vrge constans orator; nam tempore opus est; & multo sermone plerumque fit tam grandis, & humana omnia superans apparitio. Quod vnus dies nõ aget, præstabit alter: sæpè de his loquere, etiam inuito: varius est animæ status, Circæis poculis infatuata, nunc diuinum amorem

respuit, veniet hora qua recipiat.

Quod olim tanto ardore Christum mundus diligeret vt non dubitanter pro eo pateretur quoscumque cruciatus, teste Augustino, opus Petri existimauerunt gentiles: aiebant enim Apostolum veneficum fuisse & cum incendiariis iure plectendum, qui noxiis carminibus totum orbem cremauerat. Magna Petri laus ista magia, quâ factum est vt dæmonum fascinationes omnino soluerentur: incantationem abstulit incantamentum potentius: homines quos antea cupiditas, malus ignis, corripuerat, diuinus vssit. O te magum desiderabilem! si sanctum imitatus tot ore scintillas emiseris quot verba, cogasque amicum melioribus flammis aduri, quàm quas in Circæis ædibus obscœna voluptas accenderat.

METEORA.

NOVVM SOMNIVM.

QVis meliùs hanc Philoſophiæ partem tractaſſet quam μετεωρολογίαν, vocant, Ariſtoteles an Seneca, non conueniebat inter nos: placebat aliquibus Ariſtotelis erudita breuitas; laudabatur ab aliis vbertas Senecæ & intexta naturalibus quæſtionibus moralis eloquentia.

Controuerſiæ finem impoſuit iucundiſſimo commento Hermias, aſſerens ſe ſomnio admonitum fuiſſe vt de eâ materiâ ſcriberet: nec mirari debere cæteros quòd huic conſilio tam libenter obſequeretur, cùm & Socrates nocturnâ viſione iuſſus ne migraret ex humanis, an-

tequàm versus condidisset, serò notus Apollini & sub docentibus musis elementarius senex ad Poëseos studium Philosophiam suam transtulit.

Quærenti mihi postea, Aristotelem imitaretur an Senecam, respondit, neutrum se magistrum velle: sibi enim in mentem venisse aliquid vtroque genere vtilius: deinde subridentibus nobis, lætus ipse, vt solebat, sic exposuit instituti nouitatem.

Homines si Meteora quædam vocauero, quia dignitate sui ortus elati, citò pereunt, nemo vestrum non probabit: nam quid aliud homo? Aspirante sole, sursùm trahitur, modicùm fulget, datoque orbi spectaculo, transit non reuersurus. Hoc ad omnes pertinet, erigi, lucere, & breuiter videri.

Aliâ tamen ratione, magna est inter meteora ista distinctio: quædam enim ignita, cæloque vicina

ſiderum ſpeciem exhibent: quædam, licet accendantur, in eâ tamen regione fiunt quæ eſt inter cœlum & inferum orbem media; alia denique terris inſident quòd ignem male conceperint, & defectu caloris deprimantur. In cæterisaqua dominatur, vel aër; & hæc variè res humanas afficiunt, provt à ſupernis cauſis mouentur, nunc leniùs, nunc turbidiùs.

Inter homines inueniri cometas qui cæteris altiores non ſine pauore ſpectantium fulgeant, notum eſt. Ex his quidam caudati ſunt, quidam criniti, omnes tamen, ſiue tonſi caudam trahant, ſiue ſub breuiore figura proferant comas, aliquid ingens minantur mortalibus. Neque vnus illis color: aliqui pallido lumine terribiles ſunt, aliqui ſanguineo; Quandiù durant, tandiu mundus non ſydera; ſed nouos ignes ſtupens intuetur, & quid portendant, quidve efficiant, ſol-

licitus, hoc vnum ſcit, imminere bella, ſtragem parari, vel, quod aliud grauiſſimæ pœnæ genus eſt, miſeram pacem.

Quem curſum teneant, incertum adhuc, vt de cometis docent Philoſophi: crediderim ego quemque illorum peculiarem motum habere & ſuo genio duci, licet ſæpiùs in ſeptentrionem vergant, tanquam magis placeat illa pars orbis de quâ dicitur, ab aquilone aurum venit.

Iob. 37.] Omnibus non æquale tempus conceſſum eſt: quoſdam vidimus qui celeriter defecerunt; alios qui maioribus nutrimentis foti plures annos fulſere & tandem conſumptâ materiâ, deſierunt videri: ſed licet breuiter ſplenduerint, longa tamen ſemper fuit malorum ſeries quibus orbem vexauerunt: nam hoc habet cometes omnis vt qui (dum perſtaret) nocuit, noceat adhuc poſtquã extinctus eſt.

Ab his ignibus ad alios veniam qui in eminenti quidem illa regione micant, sed remissiùs : nec ardentes Principum lanceas silebo, nec scuta flagrantia. Suus etiam stellis cadentibus locus erit, quas ideò nullus timet, quia & suis viribus destitutæ sunt & fere illarum est, vt per ęstatem sit, quotidianum spectaculum.

De fulmine postea dicam quod iniuriâ succenditur & nubium pugnâ. Quid in Regnis sit propriè fulguratio, futura fulmen si vires habuerit. Quid tonitru, quod lumine tardius tunc admonet cùm clades inflicta est. An etiam sine fulgure præuio feriri nocentiores aliquando debeant & magis timendus ignis qui terebrat, an qui dissipat aut soluit in cineres. Quo concussi aëris motus quibus latebris, denique quâ regione plurimi fulminis ictum declinarint, & an suâ dignitate quædam stirpes

huius ignis immunes ſint, vt de lauro & de aquilis dicitur, an potius iuſtiſſimus omnium ſit timor, vbi omnes deliquerunt, & fragore poteſtas intonuit.

De Meteoris ignitis ne aliquid prætermiſiſſe videar, illos etiam ignes perſtringam quos fatuos vocant: quam ſint ad omnem auram & aëris quoſcumque meatus, ire faciles, exiguâ & fallaci luce ſplendidi, vt ſi quis illis ducibus vtatur, neceſſariò pereat. Iucundũ quoque erit ſcire quomodo pingues terras incolant, circa patibula videantur, cadauerum capitibus nonnunquam inſidentes, tamquam ſua luce coronent, vt ab Eccleſiâ male damnatos vulgus exiſtimet quos ſic viderit poſt mortem à fatuis ignibus coronari. Flamma lambens ad eos pertinebit qui cùm debeant in altum tendere, iacent & terrena ſapiunt.

Ampliori diſcurſu tractabitur

meteororum illorum natura in quibus aqua vel aër principem locum tenet. Quid ſit Iris, arcus ille ſine ſagittâ qui pulcherrimis coloribus, imbres tamen prænuntiat; qui depreſſo ſole, altus, quoties ſydus aſſurgit, deprimitur. Quid roridæ virgæ, quæ cælo demiſſæ caſtigant quod feriri meruit, non dilacerant. Quid Coronæ quæ multùm diſtantes à ſyderibus, illis tamen ornamento ſunt: & an poteſtas contemnere debeat humiliorum beneuolentiam, atque gratulationes, vnde publica laus efficitur.

Quid ſit fœcundus imber: grando dilapidans: nix conſtringens: mel cælo delapſum: fluens manna, fusè dicam, vt qui ſcripta mea legerit, ſi princeps eſt, diſcat quid conferre debeat inferioribus: ſi ſubditus, quid ab illo ſperare vel timere æquum ſit.

Vnde venti ducant ortum; vt.

flent, vt incumbant pelago, vel propitij nauigantibus, vel insanâ tempestate turbidi: terras vt inclusi concutiant, subuertant vrbes, ita demonstrabo vt pateat me sub meteororum inuolucris eâ omnia tractasse quæ ad rerum nostrarum seu publicum statum, seu priuatos mores pertinent.

Probauerunt omnes Hermiæ nouam meteororum contemplationem; monui tamen cautè ageret, ne si liberiùs animi sensa proderentur illicò, iurgiosi clamarent, scribenti prudentiam vel charitatem defuisse: eo enim sæculo viuimus vt si quis pictor non consultò, sed casu ignoti hominis vultum vel leuiter exprimat cui sua figura haud placet, non habeatur innocens. Promisit Hermias eâ ratione scripturum se qua nemo læderetur, nisi qui sponte rixas quæreret, & inepto furore vellet coloribus irasci.

TERMINALIA.

SOMNIVM DECIMVM.

SEd hæc (inquit Hermias) non priùs exequar quàm à negotiis, quibus inuitus detineor, me penitùs absoluero. Otium postulant istæ meteororum obseruationes, & nisi me toto fruar, nec tentabo laborem: plus enim mihi ingenij dabunt solitudo ac quies, quàm libri suffecerint.

Cùm ista loqueretur, adfuit amicorum vnus cui superfluas curas neque sibi satis conuenientes non semel obieceram. Is, datâ salute, vicissimque acceptis honoribus, vrbanè rogauit ne ipsius intuitu cæteri omnes sermones abrumperent. Nouerat illum Hermias & ratus opportunum tempus adesse

quo moneri ſalubriter poſſet, finxit quæſtionem ſe nobis propoſuiſſe; an ſcilicet eruditè ſomniaſſet Philoſophus cui per noctem viſa eſt natura formas omnes quibuſdam circulis inuoluere, ne vltrà procederent?

Intellexit Aſterius ſolertis viri conſilium, eâdemque ſagacitate, accepto mox argumento: Doctum planè ſomnium iſtud, inquit; Inertem eſſe materiam atque otioſam ſchola docet; in vltimo enim rerum gradu conſiſtit, propè nihil & ad patientiam nata; eo ſolo non ignobilis quòd nec generatur, nec interit, vt ſucceſſiuis formarum mutationibus conſtanter ſubiaceat. Cùm igitur ignaua ſit ac virium expers materia, non illi, quæ ſe ipsâ ceſſat & conſtringitur; ſed formis, ad quas verè pertinet actio, datæ ſunt quædam à naturâ leges quas præterire nequeant: & quia vis illa formarum quodam

circuitu in omnes æqualiter partes (si nihil obstet) se explicat, quod definitum agendi spatium simpliciter dicas, sphæra, vocatum est Philosophis, quâ vnaquæque res potestatis metas accepit, iuxta dignitatem suæ formæ vel angustiores, vel latiores; neque enim decebat dispares formas paribus sphæris includi.

Feliciter ac probè homines agent si ex rationis præscripto vnusquisque intrà suam sphæram se contineri patiatur. Propterea custodes artium instituti sunt, ne aliqua concessos terminos transiliens, alterius occuparet officia; vtinam postremi sæculi compescuisset grammaticos. Nam quemadmodum magno languentium malo imperiti pharmacopolæ medicos agunt, ita isti literatores cùm videri voluerunt Theologi, & in fortiorem disciplinam, diuinorum rudes, semetipsos intru-

ferunt, nouis circà fidem Christianam erroribus laborauerit orbis, veterum placitis adhæsurus nisi versuum conditores, censoresque syllabarum, ac (quod classicæ laudis culmen est) Ciceronis alumnos pro Doctoribus habuisset.

Cuilibet sua sphæra seruanda est: nam quid deformius aut iniustius, vt de cæteris loquar, quàm si Clerum regat ex armorum Ducibus aliquis, aut si bello Sacerdos præficiatur? Ensiferos tamen aliquando vidimus, perceptis Ecclesiarum bonis, excepto caractere, quasi Episcopos, sacræ dignitatis laruam ita desumpsisse; vt toto cultu quem tiara sibi meritò vendicat, inique potirentur. Gemebant sub equestri antistite cum Iure canonico, Canonici: neque fas erat sacerdotibus solo titulo pastores & suarum sedium, non defectione; sed metu profugos inuocare vel cupere. In

In maiore Britannia vbi Reges pulſo Petro, ne quid Maieſtati deeſſet duplex ſolium occuparunt, immanior fuit vſurpatio Pontificię dignitatis. Non ſola plebs, ſed & Principes olim celebrabant Terminalia, & quod aiunt ipſum Terminum Ioui deorum maximo non ceſſiſſe, ſatis innuit nunquam violandos limites, neque vllam poteſtatem dari quæ in eos ius habeat.

Id tamen auſi Britannici Principes: etenim metas tulere quæ Pontificum ac Regum diſterminabant imperia & vt duplex hæreditas in vnum dominum caderet, tota ſigna deleta ſunt. Contineri ſuis finibus non paſſa eſt amplitudo Regia; irritauit majora appetentem ea terræ portio quæ thus gignit, vt haberet vnde ſuâ manu, nolenti Deo ſuffitus adoleret. Alia eſt ſphæræ tranſgreſſio, cùm quis Deo conſecratus, ſæcularibus armis militat, vt de illo referunt qui non

ense quidem, sed claua ferox, ne cruentus censeretur reuertisse à prælio, vt aiebat ipse, & sic ministrasse altaribus, eâ religione, eâque industriâ mactabat hostes vt non eliceret sanguinem. Pugnaces etiam episcopos habuit Francorum ille exercitus Sarracenis primùm timendus, nec dubiâ victoriâ recuperaturus Saluatoris natale solum, nisi morbus iam prouectis copijs & pæana maturè canentibus, triumphum inuidisset.

Non sine sacrę dignitatis iniuriâ inter armatos armatus alter vt obsessam ab Anglis ciuitatem, cuius erat Episcopus, tueretur, magno militum ludibrio & quasi dedignante fortunâ vetitis contectum seruare; cum sua ciuium manu post imbelles aliquot irritosque conatus, in hostium potestatem delapsus est: de quo & lepidum legimus, quòd cùm, deprecante per epistolam Cœlestino tertio

Romano Pontifice, de restituendâ viro libertate ageretur, pro responso Richardus Rex Angliæ loricam quam vir sacer induerat, Romam misit, ne putaret Pontifex aliquid ausum se in Ecclesiam, additâ breui sententiâ: vide, tunica filij tui sit, an non?

Sapientiorem putas *alium*, qui patrum nostrorum memoriâ, maritimis copijs præfectus nihil aliud cogitare videbatur præter naues, & ventos, & fluctus, & vulnera? Quantas tempestates in animo passus est iste vix solâ flante cupiditate quæ *illum* ab decentissimo otio in tot curas coniecerat! Quoties Deum quasi furtim precabatur, toties turbabat orantem vel fortior aura; vel vndarum nimia quies, vel tardior votis operariorum industria, cùm tempus vrgeret & ab altiore potestate, quæ pelagi leges suis consilijs aptari propemodùm volebat, festinatio in-

beretur:ſed pudebat nobilem Clericum intra ſuam ſphæram degere & operari, & quò diffuſior eſſet actio, conſtitutum ſibi à Deo & ab Eccleſia circulum vt carcerem refugit. Paucos annos vixiſſe virum illum hiſtorici tradunt & inter pictores non conueniſſe cùm de funeris ornamentis ageretur, an rectiùs familiæ ſymbolis atque coloribus galeam quàm galerum ſuperponerent.

In iudicijs quoque non rarò videtur exceſſus ille ſollicitudinum ſuas ſphæras dedignantium ac officiorum in vicinos ſtatus exundatio, dum tribunalia ſuos fines longiùs amouent neque patienter ferunt ſe Pontificum Decretis, Regumque ſtatutis ita coërceri, vt inter ciuile forum & epiſcopale ſeruetur modus, & æquali reuerentiâ, quoties mutatione iudicis legum ſæuitiam declinare volunt verſutiſſimi homines, vtrimque vitetur

vitetur alienæ poteſtatis vſurpatio. Sed arduum, certis limitibus concludit, & meritò laudatur auguſtiſſimus ille Senatus Pariſienſis qui Canonum, ſuorumque Principum mentem ſequutus, eiuſmodi appellationes quibus inſoleſcentium Clericorum fouetur impunitas, adeò frequenter repulit, conſcidit, multauit quoque, vt quòd Epiſcopi iam timeantur à ſubditis, dici poſſit effectus moderationis illius quæ malè confugientibus ad ſe reis, ne ſphæram ſuam videretur deſeruiſſe, toties aſylum denegauit.

Vexabat Eccleſiam Donatus; obſtinatum damnauit Melchiades; ſed qui ſententiâ corrigi debuerat, deterior factus, nullâ habitâ iuris ratione, appellauit ad purpuram. Putauit ſchiſmaticus homo Conſtantinum illicò diſceſſurum ab eâ reuerentiâ quæ debetur Pontifici, probaturumque quòd ad

componendas Ecclesiæ lites, non vt auxiliaris (quod iustissimè fit) verùm vt ipso Melchiade maior & supremus sacrorum Iudex, à partibus inuocaretur. Sed assentatorem reum non tulit iam voto Christianus Imperator, & formulam Donati dignis titulis inurens, ita scripsit ad Episcopos: O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt. Quippe iam nouerat religiosus Princeps, non aquis tantummodò impositum à Deo terminum fuisse quem non transgrederentur; sed & Regibus: illudque non minus politicæ potestati significari quàm pelago: hucusque venies & hîc confringes tumentes fluctus tuos.

Magnum quidem quòd Catechumenus adhuc Constantinus Ecclesiam nondum matrem sic coluit; sed stupendum planè quòd longè antè Aurelianus ethnicus in simili

causâ eadem modeſtiâ vſus eſt, vt ab infideli Principe Fideles diſcerent, etiam in ſummo imperio, vbi de ſacris agitur, iudiciorum abſtinentiam.

Non montibus tantùm aut ingentibus fluuiis ſeparantur Regna; ſed & aliquando lineis quas vix non admonitus viator aduerterit. Tam facilè ſuperandos fines quiſque tamen Principum reueretur, niſi bellum cum vicinis inſtituat: ſatis enim ad diſſoluenda fœdera, deſtinato impetu, terminorum religioſas leges vel leuiter violauiſſe. Suas metas habet ſtatus omnis quibus ſi non continetur, neceſſariò bellandum eſt; nam vſurpari ſua quis ferat? Et ingeniosè profectò, licet non Ciceronianè, dixit aliquis, tunc omnia turbari cùm Curia ſæcularis officialiſat, Epiſcopus papaliſat; Parochus epiſcopiſat.

Hæc omnia dicebantur ab Aſte-

PIETAS FVGITIVA.

VNDECIMVM SOMNIVM.

REdeuntem ſolem populus ille dulciſſimè intuetur, qui ſemeſtri nocte didicit quantum ſit mortalium bonum, quanta orbis voluptas, diurnum ſydus: & iucundiorem amicorum reditum facit, quæ ingens amicitiæ maceratio eſt, ad longum tempus protracta abſentia.

Annos fermè duos impleuerat Flauij in Italiam, me ſuaſore, profectio. Quàm mihi malè conſuluerim illo clariſſimi viri diſceſſu, vix referam. Eloquentem me fuiſſe ſæpè dolui:illud ſerò aduertens, mœ-

rori quem ex amicorum desiderio conceperis, non bene mederi literarum solatium. Per tot spatia ab inuicem distractis hoc vnum restabat, cogitationum partem cartæ, quæ persæpè aut scribenti infida est, aut gestantis incuriâ perit, credere, & eâ vtrimque timidissimo calamo loqui, quæ sciri ab alijs non expediret.

Post amicissimas querelas quibus remorantem per tabellarios lacessere solitus eram, tandem expectatus venit, subito gaudio auidum pectus adeò permulcens, vt protinùs quæ peccauerat, ignoscerem. Quid valuisset; quâ patientiâ æstus Italos, quâ etiam ingenia & mores vaferrimæ gentis, ad diuersissima natus, excepisset, rogantibus amicis non semel retulit: cùm ad singulorum aduentum res sæpè eadem, post plurima mutuæ salutationis officia, suauissimosque amplexus, repetitâ quæ-

stione

ſtione proponeretur.

Amicorum hic fluctus cùm tres fermè dies domum impleſſet, locum fecit delicijs tranquilliori- bus, vt iam vtrique liceret, altero frui. Melioribus oculis quàm quos turba habet, Romam viderat Flauius, & profectionis ſcopus fuerat, non ſtatuas illas intueri, quæ dignitate operis ſuos artifices commendant, ſed mores. Multa ergo petebam; ſapientiſſimo viro faciliùs adhæſurus, quàm illis authoribus qui ex aliorum fide ſcribunt, aut ex vario affectu ità veritatem adulterant, vt certò noſſe non liceat, quid exteri benè agant, quid peccent.

Flauius reſpondebat ad ſingula, & interdùm illius gentis mores mirè attollebat, interdúmque dolebat, quod rectius ſinceriúſque habere videtur Gallia noſtra, illam regionem non imitari. Quæ verò apud illam gentem pietas, in-

quio, ô Flaui! Certè solent Itali Gallos tanquam de Religione minus sollicitos vituperare; puto, quòd hæresis in Gallijs, Principum edictis secura, liberè agit, templa sua habet, suos ritus in quos animaduertere nullus iudex permittitur, ne suo errore excæcatis deesse videatur publica fides, cuius auspicijs freti, se ad ciuilia obsequentes, ac pacatos promisere: nam quia modicum fermenti totam massam corrumpit, quidquid etiam Catholicorum est in Gallijs, eâ sectâ inquinari aliquæ gentes autumant, quæ nos haud satis nouere; & pessimâ famâ laboramus apud multos, quorum Religio, huic pesti licet non admixta, vix tamen nostra sacra æquauerit.

Italiam non perfunctoriè, aut more viatorum lustrauisti; quid in eâ pietatis agnoueris, refer; Nam quod plures sanctorum reliquias tenet, quàm nos; quòd in eâ totius

orbis Christiani Princeps degit, purpuratis circunseptus, & inde sanctissima decreta exeunt, quibus illustratur fides, errorque confunditur; profectò parum est, si cætera absint, quæ verè pios ac Religiosos constituunt. Ad hæc ita noster Flauius.

Magnum quidem Italis summo Pontifice frui; Maiestatem illam Ecclesiæ propiùs intueri, cuius splendor tanto regionum interiectu venit ad nos; & si dicere licet, capitis ipsius vicinitate in eam dignitatẽ extolli, quæ cæteris altior, etiam vbi opus est, egentibus membris subministrat promptiora subsidia. Magnum etiam, tot Diuorum reliquijs ditari; tot Martyrum, quos olim persecutionis immanitas sustulit, ossa continere; tot cineres, vt pluribus in locis propè sanctum sit, quidquid calcaueris. Hinc omnibus sacer horror, qui meminere quot prælijs, quotque

triumphis Sanctorum nobilitata sit tellus illa; quæ Religionis ergô (cùm aliter fieri haud possit) aduentantium vestigijs terenda est.

Sed de istis non procedit quæstio: Petis ergo Firmiane, qualis sit pietas gentis illius, quæ tot prærogatiuis supra nos eminet: quamque nulla sui parte hæresis deprauat, & adeò laudabili cura, ab omnibus sectis quæ à veritate alienæ sunt, sui Principes vindicant.

Non aduertisti, Firmiane, quibuscumque nationibus, ex suo Genio pietatem conflari? Eo modo, mihi crede, pij sunt Itali, quo nati sunt: licet enim pietas origine sit cœlestis (Deo nempè mortalibus infunditur) tanta nihilominùs illi impingimus, tot aduentitijs qualitatibus illam deformamus omnes, vt pro regionum diuersitate, diuersa sit; Italis Itala; Galla Gallis; & climatis sui, hominumque qui sub illo degunt, conditiones vt

plurimùm adumbret.

Vt noris quæ ſit apud Italos pietas, ſatis eſt ſciuiſſe nationis illius ingenium, ac mores; etenim nullibi gentium naturalem ſuæ regionis ſtatum fideliùs exprimit. Ardentes ſunt; ſed & obſcuri, vt cùm velint, ſuus ille ignis omninò lateat; vbi verò placuit, in promendis affectibus diſerti, ac ſolertes, vt nec pueruli inter illos ſine arte, quod certè mireris, ſuos ſenſus ſignificent: Si quid à fortunâ perpeti contigerit, miris verborum figuris miſerationem mouent; longa ſuſpiria ducunt; ſuos caſus, ſuos dolores eâ veritatis imagine pingunt, dilatant, vt qui illos non nouerit, putet atrociſſimam calamitatum eam eſſe, quæ forſitan leuiter pungit, nec digna eſt, quam plangat vel mediocris patientia.

Nihil parùm ſignificant Itali; quidquid laudant, aut conuitiantur; quidquid gemunt, hyperbole

est; omnis apud illos passio seipsam superat, vbi ad os peruenerit: verùm præcipuè amor, vt si verboso credas, illicò existimes ipsam Æthnam æstuare minore incendio.

In his habes, Firmiane, Italæ pietatis fidelissimam iconem; multa in signis est, conspici vult, ità sine arte nihil agens, nisi suæ gentis genium omninò exuerit, vt etiam dum videtur simplicior, apud sagaces suspicione non careat. Candidissimæ virtutis viros in eâ quoque regione inueniri haud diffiteor; sed frequentior omninò ille actionum, verborúmque circuitus, quo luduntur qui flexuosam gentem, neque rectà incedere solitam, haud satis cognouere.

Vehementissimos plerumque habet Concionatores, etiam vbi non decet, acres, succensos, & tumultu actionum, ac vocis intemperantiâ, illum planè excedentes mo-

dum, cui fides adhibetur. Raró in ſuggeſtu ſine cruce illos videas; frequenter quoque eruta ſepulchris oſſa in publicum deferunt, vt ad conſpectum funeris, auditores altiùs tremant: dumque crucifigentes Dominum Iudæos, longo ſermonum ambitu deſcribunt, perforantes carnem, clauos, ictuſque terribiles, curant ſimul in templis malleos audiri, qui fortiùs mentes reuocent ad infandæ crudelitatis, patientiæque dominicæ memoriam. Si de iudicio extremo ſermo habendus eſt, aliquando latentes tubas in fornicum eminentiori faſtigio diſponunt, quæ improuiſo clangore, cœtum terreant, & futuri metu, quaſi iam inſtaret, omnem aliam cogitationem excutiant ab animis. Sonitum hunc ſequitur populi clamor; diceres captâ vrbe ſub victoris ſæuitiâ deſperatos vociferari, licet ex more potiùs, quàm ex vllo pietatis ſenſu

hæc omnia fieri, multumque ad fabulam accedere, certum ſit. Hæc ſi agerentur in Gallia, aut riſum profectò, aut indignationem cierent: ſincerior enim apud nos omnimodis, nec ad ſpectaculum facta Religio.

Illud certè ſuprà nos habent Itali; quòd in propoſito pietatis, vbi in illam conſenſere, ſint conſtantiores; magiſque ſeuerioribus illis diſciplinis addicti, quæ corpus diſcruciant. Naturale eſt Gallis ſæpè mutari; quemadmodùm enim apud illos toto anno tempeſtates adeò inſtabiles ſunt, vt nunquam vel æqualiter ferueat æſtas, vel rigeat hyems; & viciſſitudinibus continuis, nunc immodici imbres terras mergant, nunc haud expectata ſiccitas in arenæ modum ſoluat: Ita vnius habitus impatientiſſimi ſunt vt plurimum Galli; ſua nempè elementa ſequuntur, ſuas ſtellas: nec diù pij ſunt,

ſunt nec impij, niſi ſuprà naturæ genium, aut illos omninò firmauerit gratia, aut corruperit prauitas. Semel probatis Itali tenaciùs adhærent, neque verſatili illâ morum alternatione communiter ſinunt famam ſuam contaminari. Mollior denique nobis eſt & corpori amicior pietas, longo ieiunio macerari vix ſuſtinens, leguminibus crudis, aut limacum flaccida carne farciri, qui apud Italos inter egregias dapes, ſuorumque Antiſtitum palato digniſſimas ambitioſe numerantur. Cernis vt pietas vtriuſque gentis alteri compoſita, & laudabilior ſit, & deterior? Malim tamen ſincerè pius eſſe, licet in me aliquid firmitatis deſideres, quàm ſub theatricâ illâ Religionis laruâ conſtantiſſimè perſeuerare, ac diu, tanquam in diuini cultus parte eſſent, eos motus ſignificare quos in animo non habeam.

Cùm ita de pietate loqueremur,

commodissimè superuenit cum Asterio Hermias. Illum iam à reditu suo viderat Flauius, iamque ex me audiuerat quàm iucundè, ac sapienter somniaret; itaque vt illum est intuitus: quid tu, inquit, ô Hermia! quid & tua nox? ipse risu modesto, nihil. Sed data vtrique salute, petijt quid & ipsi valeremus, & an sanis illuxisset dies, quem nobis optimum desideraret.

Flauio deinde breuiter renunciante quid inter nos fuisset colloquij, Asterius in Hermiam respiciens, ab isto argumento, inquit, certè non multùm dissentit somnium tuum. Placet referre, Hermia! quæ iam tu mihi, etiam non requisitus, solita humanitate narrauisti? Nobis hoc ipsum enixè poscentibus, ita suam de pietate Philosophiam explicuit Hermias, vt admixtas luci tenebras de industria audientibus proponeret: sic enim ille.

In densissimæ proceritatis siluâ putabam me esse, altique silentij; neque enim in ipsis arborum fastigiis vel leuis aura ludebat;aues nullæ quæ suis vocibus, aut fontes qui implacido murmure illam quietem perturbarent. Ipse trepidus (namque illa opacitas, ac silentij horror aliquid pauidæ menti subiecerant), inter pacatas vmbras pergebam, cùm subitò ad aures improuisi gemitus peruenere. Illicò gradū compressi, vt hos audirem faciliùs; videbantur calamitosæ mulieris & quæ à loco vnde illos exceperam, non multùm recesserat. Ad hæc suspiria, quibus & iam concutiebar, sapienti quantùm potui vestigio, ne admoneretur aliquem adesse, quæcumque sic solitudini ac syluis concredebat dolorē suum, profūdiùs in saltū me penetro; & mox inter frondes matronam aduerto, miserabili specie; lachrymisq; in ora vbertim fluentibus. Procubuerat in humum;

crucem manu gestabat; aspera vestis, confecti inedia vultus; sed qui emitterent splendorem, quosque sine charitate, & obseruantiâ nemo posset intueri. In atrocissima sorte mulier plura suspiria promebat, quàm verba; Istud tamen, aggemente me, sibi multo cum planctu loquuta est.

Infelix ego pietas, quam tot exilia versant, tot circundant vbique pericula, tot mortales cogunt latere! quod crimen, vt sic agar? vt sic patiar? Immeritam expulere ab aula, à foro, à templis: Ipsa claustra iam metuo, vmbras, specus; O miseram! quis me locus excipiet? omnia tentaui, scrutata sum; adhuc tamen incerta vbi possim secura consistere. An & hæc forsitan sylua hostes dabit qui me in fugam conuertant, & more latronum insectentur? nunquam tibi benè consulueris, ærumnosa pietas, nisi cœlum, vnde tibi ortus, repetas.

Hæc cùm audiuissem, quasi matronam subleuaturus illicò me prodidi; Et fidum hominem inuenisti, inquio, qui te constanter colat; quandiù tibi placebit hæc syluarum opacitas, si me libenter feres, tecum hærebo. Illa insidias arbitrata, vt me vidit, celeri pede in profundiora saltûs se contulit, grauiter dolente me, quod tam faustè inuentam in eo recessu, tam citò perdidissem. Et frustrà ex vestigiis agnoscere volui, qua parte fugam adornasset; Nulla quippe in molli humo signa extabant, quæ ad recedentem meos gressus dirigerent, vt inde certissimè concluderem, haud illi ponderosum corpus esse, vt contingit mortalibus.

Neque propterea quieuit inquirendi desiderium; lachrymis madens, quo me ferebat impetus, migro, vbique inclamans (vt mea iam voce tota sylua personaret) Pietas, pietas. Festinanter saltu confecto

(nam vrgebat ingens amor) in aliam ſolitudinem inſcius peruenio, vbi in orbem poſitæ à natura rupes ita vocem excipiebant, vt non ſemel, & ad veritatem redderent. Et hîc quoque vociferante me, pietas, pietas, viſus eſt aliquis non diſpari niſu reſpondiſſe, vt certiùs ad me quoque officioſa vox perueniret, pietas, pietas. Igitur ſpe iam alacris, in eam partem me flecto, nec de fide illius dubius qui monuerat in illis rupibus poſſe pietatem inueniri, diu inter ſaxa, quæ varia aſperitate vel tumebant in murices, vel in antra receſſerant. Matronam quæro; ſed minimè aderat: demùm, improbo labore fatigatus, fraudem intellexi qua mihi illuſerat Echo, vt eam pro pietate acciperem. Tum ipſe me increpans, quid agis, ô Hermia! inquio, ſola vox cautes has incolit: pietatem noſti; aliud certè quàm ſonus eſt.

Non multùm viæ confeceram,

cùm in vrbanissimum virum incidi, à quo cùm gemens percontarer vidissetne pietatem? respondit non longè abesse, familiarem sibi; ac si loquentis opera vti vellem, se quoque ad illius sedes ocyùs me deducturum: faceret ergo, oraui. Verùm officiosissimi hominis reliquus sermo haud placuit; nam de pietate tanquam de ignota loquebatur; florentem dicebat, molliculam, illamque nescio qua veste exornabat, quam vtique non videram. Silui tamen, iam me deceptum intelligens, eoque duce in amplissimas ædes deuenio.

Hîc ingentis speciei matrona habitabat, plurimo cultu; nam nec metalla sericis vestibus deerãt, nec auribus margaritæ; sed distortas manus habebat, licet suis etiam lapillis fulgerent, & ad vitæ vsus haud idoneas. Et hæc est, inquam, bone vir, quam pietatem vocas? reuerere si lubet, tu; aliam quæro,

quæ & manus habeat faciles, & meretricio amictu non superbiat.

Ita demigro iratus, & mox in aliam domum, somno rapiente, me confero. Stabat illic altare quidem pietatis, vt patebat ex titulo; verùm ipsa Pietas haud videbatur. Circùm plurimi cultores, quorum pars suffimen adolebant; ast cùm vbi illa esset quam tantoperè colerent, curiosiùs inquirerem, respondit adoratorum vnus; Pietatis naturam eam esse, quæ sub sensu omninò non caderet, & ineptos eos haberi, qui aliquid in illa præter spiritum crederent. Miratus subtiliorem insaniam, ego quoque recessi iratior. Posteà tandiù quæsitam pietatem in apice montis deprehendi, dumis obsito; & quia per tot incommoda ad illam perueneram, promisit passuram se, ne ab illa vnquam diuellerer, in præmium laborum: & hic est somni mei finis.

Flauium summa voluptate affecere dicentis Hermiæ sapientissima commenta; Verum est, inquit ille, ô Hermia! nobilis scilicet exul pietas, extra culpam calamitosa, paucorum suffragio digna est, quæ fido lare excipiatur; rarò enim inueniuntur qui non aut publicè infesti sint, aut priuatim hostes, vt dubium sit minorne ei ab insinceris cultoribus pernicies, an ab iis qui audaciori amentia, non remotis (quod suadet certè pudor) arbitris, immeritam abiiciunt.

O quàm fugax bonum Pietas! quàm tardè admissum, quàm celeriter sui nauseam facit, ruborem, pœnitentiam! nulla re frequentiùs luditur, nulla leuiùs: pilam credas, quam nemo nisi repulsurus excipit.

Pro miraculo est, aliquem in complexu eius absque rixa, aut frequenti etiam diuortio, consenuisse. Non diù mortalibus placet, & hæc maxima censetur in illam gratia, si

ad arbitrium voluptatis exul, reducenda expellitur. Durissimæ sortis causæ in promptu sunt, Hermia. Cupiditatibus humanis inimica est; Vix aptatur negotiis: ignara fraudum, quas nec texere potest, nec effugere; etiam vbi insidiæ vrgent, de alieno scelere semper dubitans, ac timidè suspiciosa: delicias odit, iustissimum quoque sui præmium, laudem: ita in futurum prospiciens, vt miselle elabatur quidquid in huius vitæ solatia præsens tempus obtulerit.

Extorrem igitur pietatem esse haud miror; Verùm quid sit illa tua Echo, quæ ad se incautos accersit, imponitque pietatem vocantibus, certè haud scio; Ipse ænigma hoc explana: quis enim rectiùs, aut subtiliùs reuoluat somnium tuum?

Non arduæ inquisitionis res est, refert Hermias; plurimi sunt quorum pietas vox est, & præterea nihil. De Chrysippo non audiuisti? In

commendandâ virtute nullus illo eloquentior; legum ipſarum mens, ac patronus habebatur, dignus quem frequenter in ſenatu Trajanus ipſe de iure dicentem, per tres horas non ferret modò; ſed etiam ſuſpiceret. Ille tamen vir, perditiſſimus erat, ſolo ore virtuti amicus, & tanquam luſcinia eſſet, præter ſymphoniam nihil habens.

Neſcis ergo, Flaui, plures ideò tantùm verba ſacra ex Bibliis, aut Theologis excipere, vt reddant? ſatis eſt illis, didiciſſe, vt loquantur; in ſolo referendæ vocis niſu, & verboſa quadam imitatione inuenias quodcumque perceperunt: Pietas illorum, mera Echo: ad quam tamen ſępiùs feſtinat muliercularum, ac imperiti vulgi ſimplicitas. Ex ſtudiis, ac doctorum hominum contubernio loquaces; gaudent audiri, ac vocari magiſtros; & proprię ſalutis incurioſi, quam non habent pietatē, dare poſſe exiſtimant. Ab illis

recedere, vt ad meliores te conferas, qui vitâ, & sermone te erudiant, summa prudentia, ac morum securitas. Illud mihi per somnium, linguax Echo, & quæ me tandiù inter scopulos frustrà inquirentem detinuit, nisi fallor, adumbrabat.

Quid tu autem, Asteri, de Matronâ illâ suspicaris, quæ mollibus ac pretiosis induta, vsu tamen manuum caret, inersque, miratur cultus suos? Minus mihi negotij quàm tua Echo, facesset ista mulier, compta simul, & otiosa, inquit Asterius. Aliqui sunt qui pro pietate religiosam desidiam colunt; neque enim necessaria, etiam cùm præcipiuntur, satis curant; vitant quodcumque feriatos turbat, Iudæo illi persimiles, qui sæuiente pelago, cùm remos agere iuberetur, abnuit, ne religionem sabbathi illo motu violaret, & fustibus cædi maluit, quàm læsa quiete, periclitanti nauigio succurrere.

Angelos qui præter vultum, ac pennas nihil haberent, apud pictores sæpè vidimus; pij isti, ad illorum formam se accedere certissimè credunt, si manibus trunci, nihil agant, & toti sint in oculis, ac volatu. Hanc Angelis iniuriam fecere pictores, vt suo labori parcerent; nam quia operosius est integra corpora delineare, quàm partem; artis solertia nititur in solo capite ac plumis, mutilatam licet speciem haud ostenderint Angeli, quoties hominibus apparuere in assumptis corporibus. Pietatis tamen summam in hoc iam plurimi constituunt, vt cerebrum & alas habeat, spretis illis officiis quæ ex charitate vtiliter descendunt ad proximos, tanquam Christiano satis esset, meditari, ac in sublime erigi. Suam tamen inertiam magnificis vocibus contegunt, vt si ex veste pietas æstimanda est, non dubites eam esse, quæ

illo verborum apparatu venit in conspectum mortalium.

Nec de solitariis illis loquor, qui robustum vitę genus amplexati, ita quoque se diuinis dedere, vt nullam desidiæ suspicionem faciat illa animi quies, quæ tanto labori, tantisque vigiliis, extrà omnes sæculi curas, pulcherrimè coniungitur.

Illos carpo, qui ex segnitie quandam pietatē sectantur, quę sensibus amica, eosdem non sinit in arduis impediri; & corporis fidelissimam curam agit, dū videtur sublimior.

Illos etiam improbo, qui sic mollissimæ pietati vacant, vt in egenos duri sint: speculatiuè, & quasi præcisis manibus, religiosi: diuites sunt, nihil ad vestium pōmpā deest, nihil quod palatū oblectet pingui mensæ subtrahitur, nec aliquid interea pauper, aut incarceratus accipit, quo ab esurie, aut ab ergastulo se expediat. Et tamen pro piis haberi volunt; quia sæpè loquuntur de

Deo, & cæteris frequentiùs ad ſacra videntur accendere. Pietatem non voco, Hermia, niſi agat, vbi facultas eſt; niſi etiam laboret, & deponat ſuperbiam. Ecce tuæ Matronæ explicationem, quam nec dormiens probauiſti, & quæ nec cæteros fallat, ſi benè vigilent.

Quod dixiſti de illo pietatis altari, vnde aberat ipſa Pietas, ad illos refero, qui religionem mere in animo habere ſe iactitant: neque credunt multùm curare Deum, ſi in exemplar prodit, & ad ſigna perueniat. Aliquos enim vidi qui ad illam inſaniam deuenerant, vt totùm pietatis opus referrent ad animum. Interna quidem eſt pietas, motus habet abſconditos; ſed niſi ſuâ motione agat & corpus, deficit non modicâ ſui parte Religio, quæ totum hominem debet illi mancipare à quo totus eſt homo, vt duplici cultu agnoſcatur diuerſiſſimas naturas idem principiũ ſor-

tiri, vnoque quasi consilio vni creatori persoluere reuerentiam.

Est etiam sua corpori pietas, quæ si abiicitur, citò & ipse animus sentiet extingui suos ignes; vix enim feruebit in languido. In fontem suum recurrit illa membrorum, si dici potest, Religio; namque animam, cuius imperio priùs incitata est, & ipsa incitat; quod ita stupuit Augustinus, vt sincere fateretur se nescire, quomodò ille motus animi, qui vt fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Verùm ita oportuit, vt sic anima corporeo illo in Deum cultu ad suos profectus indigens, meminerit quoties supplicabit Numini, & ipsam carnem trahere in commune obsequium.

Pietatem aliqui volunt sine corpore, aliqui sine animo; cùm tamen, secluso altero, non constet, quandiù terrenæ huic substantiæ copulata est pars illa subtilior quæ

ad

ad angelorum dignitatem accedit. Pius esse vis? nec solo spiritu tenta illud opus, nec solo etiam corpore, ne vel euanescat in meram speculationem pietas tua, vel ita sensibus deprimatur, vt non possit assurgere.

Prouidentissimè Ecclesia, fidelium animos propositâ veritate sic instruit, vt & sensuum curam agat, dum illos vocum symphoniâ, ac facum splendore oblectat, cæterisque cerimoniis, quibus apud mortales adhuc carne implicatos, augustior fit Religio. Nihil boni in illis suspicor, qui pietatem ita in animo posuere, vt cætera negligant, aut despiciant. Vis dicam quid sentio? Non obsequio, sed prædæ amore, tollit viatori onus suum, latro, suas vestes; & qui pietatem nudam vult, tanquam superfluis illam exoneret, non amicus est, sed prædator conuincitur.

Vbi hæc dixit Asterius, iam tuum est, inquit, Firmiane, de hodierno somnio loqui; An placet quod retulit Hermias, scilicet pietatem in ipsis claustris, ac speluncis pauere? Religiosi secessus certè probrum est, ista pietatis fuga, omnisque solitudo iure damnabitur, si in illâ quoque pericula aduertat. Cùm ego diutiùs silerem, ac cæteri subriderent; non imprudens, inquio, Asteri, in hanc somnij partem me compulisti; illam agam, nec tacebo quàm malè sit aliquando pietati, vbi creditur securiùs degere.

Quid Cœlo sublimius, aut sanctius? in illo tamen dimicatum est; in illo superbia se extulit, ambiuit honores, nefariè tentauit id assequi, quod soli Deo conceditur: Quosdam veluti Cœlos esse claustra illa non abnues, quę tanto spatio distrahuntur à terris, vt qui illa incolunt, sæpè non cadant sub

aſpectu mortalium. Ita ſubleuati, eâ concinnitate, atque ſilentio ſuos motus peragunt, vt inferior orbis (quaſi quieſcerent) ſuprà ſe illos agitari vix ſentiat. Hic, naturæ quidem vnius, verùm diſparis potentiæ lumina, ſuos ignes pulcherrimè miſcent, & ordine quodam iuſtitiæ (ne vnum ſcilicet ſydus, cæteris depreſſis, nunquam nō emineat) alternis oriuntur, & cadunt. Iam cogita quod dixi, ab ipſo mundi exordio cœli incolas ſuperbiam turbauiſſe; inde enim fiet, vt non mireris clauſtra illa, quæ cœlos ſuâ celſitate, ignium cōcordiâ, ac denique regulari motu æmulantur, etiam procellas honoris admittere, cùm fatale eſſe videatur, vt eiuſmodi prælijs pateat aliquando ſyderum locus; ſed longè diuturnior eſt illis tranquillitas, eâ animorum pugnâ quæ procedit ex ambitu, cuius & cauſas breuiter expediam.

Vbi omnes vno voto egestatem professi sunt, nulla de opibus rixa est, & hæc profectò facultatum iurgia, quæ tot mortales, ac tandiu exercent, excludit eorum hominum solitudo, qui vt pacatiùs viuant, abdicatis fortunis, earum litium veluti radices amputauere, quibus diuexantur qui aliquid suum habent vnde concitetur aliena cupiditas, & controuersiæ exurgant. Quia tamen sine ordine nulla dari potest societas quæ diu ac feliciter stet, & hoc ipsum ordo est vt aliqui imperent, aliqui mandata excipiant, ne tumultu, & concursantium potestatum varijs opinionibus, negotia, ipsique homines laborent, si ad omnes vnum dominium pertineat: Solitarijs illis omninò necesse fuit aliquos suorum communibus suffragijs in eas dignitates euehere quibus committitur imperium. Nam inter illos cuncta miscueris, si

æqualitatem ſerues, quam, vno Platone excepto, Philoſophi omnes in optimâ republicâ damnauere.

Sed vide aliquando quid accidat: niſi multâ ſuauitate mitigetur ea poteſtas, citò auerſos habet eos qui illam creauere; nam graue cenſetur, beneficium non agnoſci; & obliuionis iuſta videtur retributio, ſi quiſque, vbi datur facultas, opus ſuum deſtruat. At deponi non expleto dignitatis curſu, & quaſi in mulctam iniuriæ, magnus dolor. Hinc queſtus, & reſtituendi honoris nimia ſollicitudo, ad quam ſi plurimi ex vario affectu accedant, tanquam in oppreſſæ virtutis partes, iuriſque deſcenderent, animorum fit ſciſſura, tantò peior, quantò maior eſt in eo hominum ſtatu cæterarum rerum deſpectio; nam vbi in vnum honorem aſpiratur, ardentiori ſtudio mens flagrat,

quàm si illum æstum variæ cupiditates, vt pecuniarum auiditas, ac voluptatum libido, inter se dispartiant.

Præterea, dum singuli, datis suffragijs, sponte sibi dominos creant, desiderium aliquando subit gradus illius quem alteri contulerunt, vt vertente imperio, ad illos etiam perueniat potestas, cui tamdiù, & ad nutum sunt obsequuti. Scis homini naturale esse, velle extolli suprà cæteros, maxime vbi æquum putat, & se quoque eas dignitates quasi per ordinem carpere, quarum alijs gustum fecit. Credis, facilè à vino abstinet, qui odorem illius haurit, & expetitum, ministrâ manu propinat sumentibus? toties dedisse dignitatem alteri, quam nunquam acceperis, tandem molestum est, nisi cupiditatem illam castiget altioris disciplinæ sanctitas, & religiosi cœpti memoria, quo citrà omnem honoris sol-

licitudinem, & ambitum, ad illud vitæ genus modestissimi homines accessere.

Fateor ab suffragiorum appetitu inter illos posse tempestates exoriri, & reuerâ aliquando exortæ sunt; verùm rarò accidit immodicâ dignitatum cupiditate ita claustra turbari, vt propterea exulet pietas, cùm semper multò plures inueniantur, qui sui status modestiam seruant, quàm qui sic ab illâ recesserunt vt velint imperare. Sed his tumultibus quandoque claustra concussa sint, certè longo temporum decursu familiaris est illis ea tranquillitas, quam cæteri, quia adipisci inter ciuiles molestias nequeunt, demirantur. An ideo terram instabilem dixeris, nec statuendis ædificiis commodam, quia olim tremuisse historici referunt, & improuiso motu terruisse, qui per tot sæcula quietè egerant, incolas suos?

Infrequens est, crede mihi, dignitatum contestatio, vbi qui eminet, cæteris miserior est; & ipso gradu cogitur ad infima plerumque descendere, quorum cura, ingens est delati honoris cruciamentum: qui apud illos insigniorem locum est adeptus, ante cæteros quoque abstinet, vigilat, pedes it, vt sit, & in pœnis, omnium primus; ac, vt gratiosè præsit, quidquid graue iniungit alijs, sibi prius imperat: Inde verò concludas velim, pietatem commodas sedes habere, vbi pax ita colitur, & tàm rarò violatur animorum concordia.

Quid si autem otio torpent solitarij isti, si vitijs ea hominum, ac negotiorum declinatione, accessus fiat, & hæc sustinebit pietas? In hoc maximè plurimi decipiuntur, quòd vacare illos putant, qui tranquillam vitam ducunt. Actuosos scios, si memineris quibus

bus ſtudijs fatigent, oblectentque animos, illi vanitatum contemptores. Modico ſomno refecti, antè ſtratis exiliunt, quàm cæteri mortales nimium ſoporem excuſſerint; Vt diei primitias ille habeat, qui diem conceſſit, longo cultu, Deo ſupplicant; abſolutiſque tandem ſacris, ad lectionem ſe conferunt qui in egregios labores ingenium accepere; ſcrutantur quidquid erudita antiquitas poſterioribus ſæculis reliquit, vt omnium ætatum ſtudia, in maius diſcentium lumen miſcerentur, & à mortuis, tãquam perenni inter doctos viros commercio, viuentes beneficium acciperent. Vbi libros conſtantiſſimo labore ita diù peruolutarint, & ipſi ſæpè libros conficiunt, conciones habent ad populum; optimis conſilijs conſternatas mentes ſolantur, ſubleuant: inuiſunt ægrotos, proſunt cunctis; nec antè ſuas ſedes repetunt, quàm virtutũ odo-

re, pietatiſque officijs, quotquot illos beneficos ſenſere, demeriti ſint.

Cæteri quibus abiectior, vel literis haud exculta mens, illis operibus implicantur, quæ cùm neceſſaria ac perpetua ſint, ita deſidiam fugant, vt fractis labore artubus, nullum planè otium ſuperſit, quod in vitia impendant.

Itaque, Hermia, paululùm à veritate declinauit ſomnium tuum, dum in clauſtris pauidam pietatem facis; quæ nuſquam ſecurior eſt, aut fideliùs colitur.

Neque etiam ſatis probo quod dixiſti abſolutè, aulâ, ac foro pietatem expelli. Stat in illis ſæpiſſimè ſecura pietas, fouetur egregiè; ſuos habet qui illam & colant ipſi, & tutentur ab hoſtibus. Itaque modeſtioris criminationis erit, ſi generis humani benignior interpres, aſſeras pluribus in locis pietatem conſiſtere, quam tamen ob fre-

quentes iniurias ingeniosè fugitiuam vocauisti.

Quid verò in Templis tantoperè pietati aduersaretur, vt ab illis quòque recederet, postulauit Flauius; ea enim loca ita religionem admittere aiebat, vt vitia excludant: nam quis audeat in illis Dei cultum abiicere, scelusque profiteri? Ad hæc, ita Hermias in sui somnij defensionem.

Eximiæ virtutis tuæ argumentum est, ô Flaui! ista de templorum reuerentiâ opinio: Ex te, de cęteris censes: nam quia vnusquisque nostrum se intermedio omnia videt, omniumque colorem, suum esse facillimè arbitratur, ideò & tu quam habes in animo pietatem, in aliis mortalibus conspicis.

Non ergo aduertisti quo vestium fastu, quâ ceruicum leuitate vt plurimùm fœminæ nobiles Sacris nostris intersint? quàm anxiâ venustatis suæ sollicitudine teneantur,

quamque videri gestiant, vnâ licet religionis causâ ad sacras ædes videantur accedere?

Inter tot cincinnos, quibus disponendis tantum tempus absumptum est, arbitraris pietatem inueniri? Caput istud, tam prolixâ arte ad naturæ iniuriam fictum, meditari aliud poterit quàm nugas, suã formam, suos annulos, suos denique amatores, siue iam irretitos regat, siue comparandos, nouo cœpto placebit aucupari. Christi spinas cogitabit, adeò molliter ornata ceruix? & concessum ineptissimis curis, aut etiam minùs verecũdis animum, mysteria subibunt? Quid cum istâ venustate, Christianæ pietati? Quomodò ante aras sua deflebit peccata mulier, cuius quoque studium est, ore iucundo, oculisque extrà omnem mœstitiam compositis, veniam precari; ne quid de formâ detrahat imperatus à Deo dolor, & muliebre con-

filium turbet tantæ concinnitatis inimica pœnitentia?

Quale, heu! Religionis ſpectaculum, tantam ſuperbiam profiteri in veſtibus, quæ licet ponderoſæ non ſint, ſine adiutore tamen non geſtantur, & ideò tantùm laxiores fiunt, vt neceſſitatis imagine adhæreat incedenti puer, qui fluentes colligat manu, ne vel in ſubiectum puluerem, vel ſcreantium ſputa neglectæ dilabantur.

Quid verò de puluinis iſtis cenſes, qui & auro fulgent, & molles ſunt, vt genua dominarum magnificè, ſuauiterque excipiant, & nihil in templo durius quàm in ſuo ſtrato delicatiſſima mulier inueniat? Eo in ſtatu, ante Chriſti in cruce pendentis imaginem arroganter orat ſibi culpas condonari, & tanquam patronâ vanitate citiùs gratiam promeritura, iudicâti Deo, cultus ſui pompam oſtendit. Interim adſtantes viri diuagantur

animis, inquietis motibus aguntur, & insana vota concipientes, frequentiùs venustissimam supplicem quàm altare conspiciunt.

Si pietas in templis stabile sibi domicilium statuit, ô Flaui! cur ergo Christianos non auocat à sæcularibus curis, vt diuina cogitent, nec castigat garrientes? Vnde fit, vt quæ frequentissima sunt & etiã superflua apud diuites, in templis ornamenta non fulgeant? vt ignobiles aræ mappis contegantur, quas apponi sibi in mensâ vix sineret fortuna mediocris; & sacra ipsa (si dicere licet) rustica sint, dum qui ad illa conuenere, in vrbano cultu conspiciuntur? Si in templis degeret pietas, certè ex locorum munditiâ agnosceres diligentiam illius; frequenter abesse sacerdotes haud pateretur, & immodestè psallentes cogeret sapienter officio suo defungi; illa enim regit oculos, componit vultus, silentium

imperat, vbicumque inuenitur, nec temerè de leuiculo clero iudicabis, ſi expulſam exiſtimes.

Quantos concionatores vidiſti, qui verè ſtudeant pietatis ſenſu ſuos auditores afficere, & inſciæ plebis tenebras diſcutere illis ſermonibus quos capere queat innata vilibus perſonis ſimplicitas? vt plurimùm ſacri Oratores deprimi ſe exiſtimant, ſi alta, ſi ſubtilia non loquantur; pudet ad ſingularia deſcendere, rudiores ſolari, monere ſalutaribus conſilijs, tanquam ad ſolos nobilium vſus ſuam lucem accenderint. Inuenerunt iſti Oratores, quomodo ſuperbiam addant Euangelio: ne ſordeat ad Aulicorum conſpectum Paulus, calamiſtratum effecere; quis ab eiuſmodi hominibus fructum ſperauerit, cùm de ipſo Chriſto veriſſimè ſcripſerit aliquis, operationis ſuæ munus amiſerat, niſi illud humilitas recepiſſet?

Vides iam, ô Flaui, etiam in templis sæpissimè pietatem non admitti! Plura dicerem nisi prohiberet pudor ea referre, quæ omninò premenda sunt. Tuum illud silentium ô Hermia! inquit Flauius, ars dicendi est omni sermone eloquentior. Sic Paulus affirmans maiora esse Beatorum gaudia quàm quę ipse effari, aut mortalium mens capere posset, in amplissimæ coniecturæ libertatem animos dedit, egitque peritus cœlestium Orator, vt grandiori felicitatis imagine spes nostra reficeretur, quàm si definitum aliquid ac sensibus notum explicuisset. Quidquid ita siluit, vt ait quidam, prodidit non prodendo: & sæpè efficacior pars orationis est, reticentia, ingensque rerum pondus profiteri, aut nolle præ verecundiâ, aut pro imbecillitate non posse illas attingere eloquentiam. Non audes, inquis, referre quod in templis agitur;

cùm nihil ſic dicas, totum di-[illegible], Hermia; ſed placet ad ſingularia venire vt eorum quæ cogitas ac cenſes, maior nobis fides fiat?

Ita prouocatus Hermias, aliquandiu pallio vultum obduxit, & mirantibus cæteris, quod contectus loqui vellet, reſpondit ipſum Socratem quoties de turpi cupidine tractare cogeretur, ſic ſuo pudori conſuluiſſe, vt extrà conſpectum audientium liberiùs erubeſceret. Sed non tulit Flauius religioſum virum qui virtutis partes agebat, ſub eo velo philoſophari. Lateant, inquit, qui ſectantur ſcelera, non qui odere, & vt hoſtes in illa ſeueriùs inuehuntur. Ad ægrotantium fœtorem qui refugit medicus, arte ſuâ dignus non eſt; etiam audacter contrectet quæcumque horrentem naturam ad vomitum prouocant, nec dimitat officium ſuum, quia illo be-

fungi, niſi commotus non poteſt.

Audiuiſti ergò, Hermia, aliquid agi in templis quod aduerſetur caſtitati? Breuiter dicam quæ nimis, heu, vera ſunt, inquit ille. Scitis ipſum montem quem ſuo cruore ſacrauerat Dominus, ex nefandis impuriſſimorum hominum ritibus, & erecto in crucis locum Veneris ſimulachro, dictum poſteà fuiſſe montem Venereum: neque vos etiam latet quod Diuus Paulinus lugens ſcripſit, in ipſo Chriſti præſepio Gentilium ſuperſtitionem profanos hominum amores, morteſque coluiſſe. Maior noſtrorum iniuria templorum, cùm ad illa Chriſtiani pergunt, vt de committendo flagitio, & de temporis opportunitate, extrà omnem ſuſpicionem commodiùs inter ſe conueniant; iſtud enim fit, neque ſecuriùs credunt de ſceleris ordine, ac pretio quærere, quàm vbi ſolet Religio fuſis lachrymis, aut à pro-

pitio Deo ampliora petere benefi-cia, aut veniam ab irato.

Adeſt in altari Chriſtus, tremendam maieſtatem circundāt vndique pauentes Angeli, & ſub eorum conſpectu quàm facilè, quàm vtiliter peccent, adulteri deliberant. Ante Chriſtum eo conſilio ſiſti, myſteriis noſtris inſultare eſt; & quicumque ſic deſpicit Dominum, nouo modo reus eſt Corporis & Sanguinis ipſius, licet ore non recipiat; neque enim dijudicat corpus Domini, cuius ſanctitatem atque præſentiam, nec reueretur nec tremit.

Aptam fœdiſſimis colloquijs horam eligunt cùm aut nox ingruens, aut à fidelibus ſolitudo fiduciam timidis videtur efferre ſceleribus. Quod horreas, velut aſylum fit nequitiæ, Iudicis domus; hîc ſe turpitudo nullo pudore profitetur, quæ cæteris in locis infamiam cautè deuitans, quaſi

ad partes castitatis accederit, seipsam verecunde negauerat. Sed pauci sunt qui eo animo templum petant, in eoque velint agere quod vbiq; scelestum est. Vt vt sit, ô Flaui! sed inueniri plurimos haud certè negabis, quos ad sacras ædes non religionis conscientia, aut aliquis diuinorum sensus; sed forma mulierum trahit, & fœdè placendi sollicitudo. Quid autem istos cogitare existimas, qui se muliebris pietatis comites dedere, vt eam, cùm minus aduerterit, flagitiosis amoribus disperdant?

Post hæc in id argumentum multa dicta sunt, quæ priuatim audiri possunt vtiliùs, atque honestiùs, quàm publico credi, vt iam nullus adstantium dubitaret, in proprijs sedibus ita sæpè violari pietatem, vt de exilio lubens cogitet, ad quod tot iniurijs, totque calamitatibus ærumnosa compellitur.

Absoluebam hoc somnium, cùm

improuiſo aduentu Pontanus adfuit, eruditiſſimus medicus. Et hæc eſt, inquit, Firmiane, imbecillimæ ſanitatis cura? hic conſiliorum meorum fructus? perdet te obſtinatus iſte labor: omninò oculis orbari vis, qui tam pertinaciter ſcriptioni indulges? vis & noxijs humoribus opprimi iam fractum pectus? Multi te vegetiores, quòd eâ ſtudiorum incontinentiâ ſolui ſe in dies paterentur, creſcente tandem naufragio, ſuffocati ſunt. Peream! niſi te Hippocratis iudicio ſiſto, qui eius alumnos, ſcholam ipſius, per tot annos remediorum præpoſtero vſu, aut negligentiâ infamauiſti. Quid enim dici de nobis autumas, qui tandiù nullo ſucceſſu, curam tui ſuſcepimus? Ad hæc: rides ſimul & minaris, inquio, chariſſime Pontane! ſed verumne his lucubrationibus iam non ſufficere vires meas, ætatem meam, ſi hæc ſeriò loqueris,

ſpondeo laborem hunc, vltimum fore. Et non ſatis putas (retulit) edidiſſe te vernaculâ tuâ, Philoſophiam Chriſtianam : de Monarchia Verbi Incarnati tomos duos : Romanâ verò linguâ Genium ſæculi : denique tuum Gygen ? quid rursùs occuparis in ſomnijs? fallor, aut tuam quietem non modicè perturbant. Cum ego illud quidem negarem ; ſed nec vltrà amiciſſimi viri conſilijs vellem obſiſtere, Hermianis ſomnijs finem feci, quæ ſi aliquis non maleuolo aut critico animo leget, forſitan haud improbabit quòd poſteris reliquerim.

FINIS

Somniorum Elenchus.

Errata.

Pag 10. lig 13. leg. illa p. 24. l. 3. tam. p. 27. l. 15. lugendi. p. 44. l 21. incendium. p. 63. l. 18 ardor. p. 83. l 1. vetustam, p. 89. l. 8. cadet. p. 92. l. 11. inuitis. p. 95. l. 14. amicos aut emptos. p. 105. l. 15. habeat quàm

quod. p.144.l.7.alnis p.156 l.8 l. adamauit.p.159.l.11 l.insolescens p.173 l.8. aliqui p.203. l.18.l. regna ac principes. p. 243.l.21.l.subleuent. p. 245. l 15. l.minorum.p.247.l 20.l.alteri.p.255 l.11.l.incitatus. p. 260. l.20.l.renouato.p.288.l.penultima.l.pauci.

PArisiis die 10. mensis Decembris 1657. Cautum est Regio Diplomate, ne quis infra septennium, ab absoluta priori editione computandum, venales exponat libros, quibus titulus est *Gyges Gallus*, & *Somnia sapientis*, Petro Firmiano Authore. Quorum imprimendi facultas concessa est R. P. Zachariæ Lexouiensi Concionatori Capucino qui iure suo cessit vt venales prostent,

PARISIIS, Apud viduam & Dionysium Thierry, viâ Iacobæâ sub signis S. Dionysii & ciuitatis Parisiensis. M. DC. LIX.